

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanke

Lehtonen, Heini

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Terveysten edistämisen koulutusohjelma
- Palveluiden kehittäminen ja johtaminen

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanke

Heini Lehtonen
Sosiaali- ja terveysalan
ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Terveysten edistämisen koulutus-
ohjelma -palveluiden johtaminen
ja kehittäminen
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2015

Heini Lehtonen

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanke

Vuosi 2015 Sivumäärä 61+26

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) on 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä, jossa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palveluiden järjestämistä kuuluu kunnalle. Viranomaispalveluiden mukaan palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttamaan lähisuhdeväkivallasta riittävän tehokkaasti.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanketta. Tavoitteena oli selvittää mitä valtakunnallisia ohjeita kunnille on annettu perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen työn tekemisestä, millaisia työvälineitä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn on kehitelty, sekä millaisia toiveita ja tarpeita Järvenpään sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöillä oli toimintaohjelman suhteen. Hankkeen tuotoksena syntyi 25-sivuinen Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma (liite 1), joka on käsikirjamainen tiivis opas kaupungin työntekijöille.

Kehittämishanketta varten oli perustettu moniammatillinen työryhmä, johon kuului edustajat kaupungin eri palvelualueilta, kolmannelta sektorilta ja poliisista. Työryhmä oli aloittanut toimintansa keväällä 2014 ja itse tulikin mukaan hankkeeseen kesällä, jonka jälkeen työryhmä kokoontui syksyn aikana kolme kertaa. Toimintaohjelma hyväksyttiin Järvenpään sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnan kokouksessa joulukuussa 2014. Toimintaohjelman valmistuminen nähtiin tärkeänä, koska työntekijät pelkäsivät, että useat väkivaltatapaukset jäävät huomioimatta ja sen toivottiin antavan käytännön apua parempaan havaitsemiseen. Toimintaohjelman kick off tilaisuus pidettiin 4.3.2015. Ohjelman sähköinen versio löytyy kaupungin intrasta Janetista. Kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt laativat seuraavaksi oman toimintaprosessi-kaavion, jossa ohjeistetaan kuinka toimia kohdatessa työssään joko väkivallan uhreja tai väkivallan tekijöitä.

WHO määrittelee perhe- ja lähisuhdeväkivallan perheenjäsenten tai lähisuhteessa elävien tarkoitukselliseksi voiman- ja vallankäytöksi. Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta liittyy paljon väkivallan uhrien ja häpeää, jonka vuoksi se ei aina tule viranomaisten eikä ulkopuolisten tietoon. Sitä ei aina myöskään mielletä samalla lailla rikokseksi kuin tuntemattoman tekemää väkivallasta. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta alkaa harvoin fyysisenä pahoinpitelyinä. Ensimmäistä pahoinpitelyä edeltää usein henkinen väkivalta, joka heikentää uhrin itsetuntoa. Tekijä kohdistaa väkivallan läheisiinsä ja käyttäytyy väkivaltaisesti vain kotona, ei julkisilla paikoilla. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta voi ilmetä myös vammaisiin ja vanhuksiin kohdistuvana kaltoinkohteluna.

Asiasanat: perhe- ja lähisuhdeväkivalta, väkivallan ehkäisyn toimintaohjelma, kehittämishanke.

Heini Lehtonen

Development of the plan of action of the prevention of domestic violence

Year	2015	Pages	61+26
------	------	-------	-------

The Ministry of Social Affairs and Health has given a recommendation in 2008 for the prevention of domestic violence, in which the work against violence is based on a plan of action. The prevention of domestic violence and the organisation of services are the responsibilities of the municipalities. According to the report on domestic violence, the service system is unable to identify this issue effectively.

The purpose of this thesis is to describe Järvenpää's developmental project of domestic violence prevention. The objective was to discover what kinds of tools have been developed for the prevention of domestic violence through the national guidelines and what wishes and needs do Järvenpää's social and health care workers have for the plan of action. The 25 page plan of action for the prevention of domestic violence in Järvenpää (appendix 1), which is a concise guide to the workers of the city, was created as an output of the project.

For the developmental project many vocational teams were established, in which there were representatives from different service areas in the city, the third sector and the police. The team began its operation in the spring of 2014 and I myself came along to the project in the summer. After this, the team gathered again during the autumn on three further occasions. The plan of action was accepted in December 2014 at a meeting with the social welfare and health board in Järvenpää. The completion of the plan of action was considered important because the workers were afraid that several domestic violence cases are not paid attention to and the hope was that it would be a concrete help in better recognition. The kick-off event for the plan of action was held on 4 March 2015 and the electronic version of the program can be found on the city's intranet Janet. The city's social and health care units are processing a plan of action for employers on how to approach victims and offenders of domestic violence.

The World Health Organization (WHO) defines domestic violence as exercising power with the use of force over members of the family and/or household. Unfortunately this does not always come to the attention of outsiders or the authorities. More often than not the offender only directs their abuse at someone they are close to and only behaves violently at home, not in public. It seldom begins as a physical assault; the first assault is often preceded by mental abuse which weakens the self-esteem of the victim. Sadly, domestic violence is sometimes not considered as severe as an act of violence by an unknown person. Domestic violence can also be directed at disabled people and the elderly.

Keywords: domestic violence, plan of action for the prevention of domestic violence, developmental project.

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Kehittämishanke	9
	2.1 Kehittämishankkeen tarkoitus	9
	2.2 Kehittämishankkeen tavoite	9
3	Perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilastoja Suomessa.....	11
4	Valtakunnalliset ohjeet kunnille perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn	13
	4.1 Strateginen ohjaus ja suunnittelu	13
	4.2 Kuntien perhe -ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö	14
	4.3 Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn periaatteet	15
5	Perhe- ja lähisuhdeväkivalta	16
	5.1 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot	16
	5.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta	18
	5.3 Naisiin kohdistuva väkivalta	19
	5.4 Parisuhdeväkivalta naisen kokemana	20
	5.5 Ikääntyneen kaltoinkohtelu	22
	5.6 Maahanmuuttajanaisten kokema väkivalta	22
6	Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ehkäisevä toiminta	25
	6.1 Lastensuojelu	25
	6.2 Naisiin kohdistuva väkivallan vähentämishjelma 2010-2015	25
7	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tueksi	29
	7.1 MARAK moniammatillinen riskiarviointi	29
	7.2 Väkivaltaa kartoittavat lomakkeet	30
	7.3 Järjestöjen toiminta	31
	7.4 Kotouttamishjelma	31
8	Tutkivan kehittämisen prosessin kuvaus	33
	8.1 Kehittämishankkeen toteuttaminen ja aikataulu	33
	8.2 Moniammatillinen työryhmä.....	34
	8.2.1 Työryhmän kokoukset	34
	8.2.2 Moniammatillisen työryhmän jäsenten haastattelut	37
	8.3 Asiakasrajapinnassa työskentelevien henkilöiden haastattelut	38
	8.3.1 Neuvolan terveydenhoitajan haastattelu	39
	8.3.2 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän haastattelu.....	41
	8.3.3 Terveyskeskuksen päivytyksen sairaanhoitajan haastattelu	44
9	Kehittämishankkeen tuotos sekä johtopäätökset	47
10	Kehittämishankkeen arviointi	50
	10.1 Kehittämishankkeen arviointi ja eettisyys	50
	10.2 Kehittämishankkeen luotettavuus	51

11	Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet	54
	Lähteet	58
	Kuvat	61
	Taulukot	62
	Liitteet	63

1 Johdanto

Yhteiskunnallinen kiinnostus lähisuhdeväkivaltaan on herännyt hyvin myöhään verrattuna moneen muuhun sosiaaliseen ongelmaan. Lähisuhdeväkivaltaa on pidetty pitkään perheen sisäisenä asiana johon ei ole katsottu olevan syytä puuttua. (Nietola 2011, 11.) Sen kohteeksi joutuminen on poikkeuksellisen traumatisoivaa koska tekijä on uhrille läheinen henkilö, sellainen jonka apuun, solidaarisuuteen ja hyvään tahtoon pitäisi voida luottaa. Tämän luottamuksen rikkoutuminen aiheuttaa uhrissa syyllisyyden tunnetta ja häpeää. (Kaitue & Noponen & Släen 2007, 5.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanketta. Tavoitteena on selvittää millaisia asioita toimintaohjelmassa on hyvä ottaa esille, mitä valtakunnallisia ohjeita kunnille on annettu perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisevän työn tekemisestä ja miten Järvenpäässä toimintaohjelman laatimista varten perustettu hanke eteni. Selvitän myös ilmiötä perhe- ja lähisuhdeväkivalta ja millaisia toimia ja hankkeita oli jo olemassa perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja miten asiakastyötä tekevät kokivat perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimivan Järvenpäässä. Hankkeen tavoitteena oli yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa laatia Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä, jossa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Näissä suosituksissa kuntia edellytetään luomaan selkeä työnjako ja toimintamalli paikalliseen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöhön. Työn tulee olla koordinoitua ja mallinnettua. Tärkeää on parantaa henkilöstön ammatillisia valmiuksia puuttua väkivaltaan ja lisätä aihepiirin tutkimus- ja kehittämistyötä. Väkivallasta kärsiville eri ryhmille tarvitaan asianmukaisia palvelu- ja hoitomalleja ja -muotoja, jotka vastaavat väkivaltaa perheissä kokevien lasten ja nuorten ja siitä kärsivien vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten tarpeisiin. Myös väkivaltaa käyttävien henkilöiden on saatava apua. Suosituksissa korostetaan, että kansalaistoiminta on kunnissa tärkeää kytkeä mukaan väkivallan ehkäisytyöhön.

Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman valmistamista varten koottiin monialainen työryhmä. Työryhmässä oli edustajia kaikilta kaupungin eri palvelualueilta. Tähän toimintasuunnitelmaan sisältyvän yhteisen toimintamallin lisäksi kukin yksikkö laatii oman yksikkökohtaisen toimintoprosessin mallin juurruttamisen varmistamiseksi.

Ensimmäiseksi perehdyin ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Aineistoa asiasta löytyy erittäin runsaasti. Koska toimintaohjelman tarkoituksena on olla konkreettinen työkalu Järvenpään kunnan peruspalveluihin siitä tuli tehdä riittävän tiivis ja selkeä. Olen omassa työssäni

tuonut esiin jaottelun miten väkivalta esitettiin toimintaohjelmassa ja sekä pääkohdat perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodoista. Samantapainen jaottelu on myös useimmissa tutustumissani muiden kuntien vastaavissa toimintaohjelmissa. Itse toimintaohjelman sisällön laatimiseen vaikutti myös muut väkivallan ehkäisyhankkeet. Hankkeisiin perehtyminen selvitti minulle millaisia muita apuvälineitä kunnan työntekijöiden työn tueksi on jo olemassa, jotka on hyvä huomioida uutta kehittäessä. Opinnäytetyössä halusin nostaa esiin naisiin kohdistuvaa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa. Suomalaisista naisista 47 prosenttia ilmoitti kokeneensa 15 vuotta täytettyään fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Suomi sijoittuu naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyystilastoissa Euroopan kakkoseksi, ainoastaan Tanska on meitä edellä. Suomessa ja Ruotsissa pelätään seksuaalisen tai fyysisen väkivallan kohteeksi joutumista eniten EU-maista. (EU:n laajuinen tutkimus 2014,20.) Toimintaohjelmasta haluttiin selkeä, tiivis ns. käsikirja josta johtuen siitä saattoi jäädä myös pois asioita joita siellä ehkä olisi kuulunut olla. Toisaalta oli pelkona, että hyvin monisivuinen ohjelma ei olisi helppoa luettavaa jolloin sen käytettävyys kärsisi. Lisäksi toimintaohjelman laatimisessa oli melko tiivis aikataulu, ohjelma tuli olla valmiina esitettäväksi sosiaali- ja terveyslautakunnalle joulukuun 2014 alussa ja ensimmäinen työryhmän kokous oli 26.8.2014.

2 Kehittämishanke

Tutkimus- ja kehittämistoiminta, tutkiva kehittäminen tapahtuu nykyään yhä useammin määriteltynä ajanjaksona projektina eli hankkeena. Projekti tulee latinan sanasta ”projectum” joka tarkoittaa, hanketta, ehdotusta, suunnitelmaa. Hanke on aikataulutettu, kestäviin tuloksiin pyrkivä tehtävien kokonaisuus, jonka toteuttamisesta vastaa sitä varten perustettu organisaatio. Kaikilla hankkeilla on tavoitteet, jotka kuvaavat kyseistä hanketta. (Heikkilä & Jokinen & Nurmela 2008, 25.) Tavoitteenmäärittely on hankkeen perusta, jonka varaan prosessi rakentuu. (Toikko & Rantanen 2009, 64). Hanke on etukäteen suunniteltu, ryhmän työskentelyrupeama, jonkun sovituksen päämäärän saavuttamiseksi, siinä on selkeä alku, suunnitelma, toteuttajat ja se päättyy sovittuna ajankohtana sovittulla tavalla. (Heikkilä & Jokinen & Nurmela 2008, 25.)

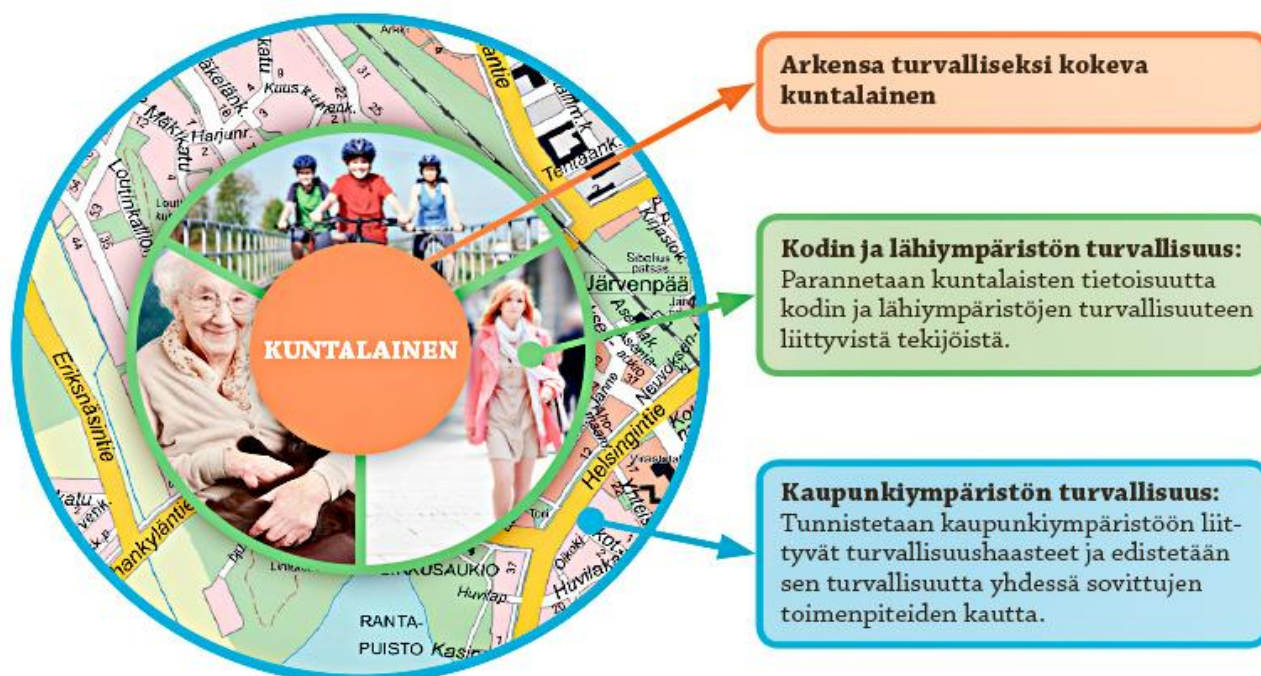
2.1 Kehittämishankkeen tarkoitus

Tarkoituksena on laatia Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma (liite 1) vuoden 2014 loppuun mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä, jossa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Näissä suosituksissa kuntia edellytetään luomaan selkeä työnjako ja toimintamalli paikalliseen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöhön. Kunnat tai niiden yhteistoiminta-alueet sisällyttävät lähi- ja perheväkivaltaehkäisytyön strategiset linjaukset ja tavoitteet hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitelmaansa vuoden 2009 loppuun mennessä. Toimintaohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, seurannasta ja väkivallan ehkäisytyön tulosten raportoinnista vastaa väkivallan ehkäisyn koordinaatio- tai yhteistyöryhmä. (Tunnista, turvaa, toimi 2008, 20.)

2.2 Kehittämishankkeen tavoite

Kuntien tai niiden yhteistoiminta-alueiden tavoitteina oli sisällyttää lähi- ja perheväkivaltaehkäisytyön strategiset linjaukset ja tavoitteet hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitelmaansa vuoden 2009 loppuun mennessä. Toimintaohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, seurannasta ja väkivallan ehkäisytyön tulosten raportoinnista vastaa väkivallan ehkäisyn koordinaatio- tai yhteistyöryhmä. (Tunnista, turvaa, toimi 2008.) Toimintaohjelma tulee olemaan osa Järvenpään turvallisuussuunnitelmaa. Järvenpään turvallisuussuunnitelma vuosille 2014-2017 perustuu Järvenpään Kestävän Kasvun ja hyvinvoinnin strategiaan 2014-2025. Ohjelman keskiössä on arkensa turvallisiksi kokeva kuntalainen. Tavoitteena on turvallisuussuunnitelman avulla luoda sellainen kaupungin tila, jossa jokainen voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista sekä turvallisesta yhteiskunnasta ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja suomalaisen yhteiskunnan taikka kansainvälistyvän maailman

ilmiöistä tai muutoksista johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta. (Järvenpään turvallisuussuunnitelma 2014-2017.)

Kuva 1. Kuntalaisen turvallisuus rakentuu kehistä, joita ovat kodin ja lähiympäristön turvallisuus sekä kaupunkiympäristön turvallisuus. (Järvenpään kaupungin turvallisuussuunnitelma 2014-2017.)

3 Perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilastoja Suomessa

Vuonna 2013 tuli poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon 517 000 rikoslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia oli kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Valtaosan niistä muodostavat pahoinpitelyrikokset. Edellisvuoteen verrattuna rikosten kokonaismäärä pysyi lähes ennallaan, laskua oli noin 0,6 prosenttia. Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä on se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua. (Rikollisuustilanne 2013; Henkirikostarkastus 2013.)

Toimintaohjelmassa (liite 1) on esitetty Suomen väkivaltatilastoja vuodelta 2013 (taulukko 1).

Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset vuonna 2013	Yhteensä 38026 tapausta
Pahoinpitely tai lievä pahoinpitely	33724
Törkeä pahoinpitely	1791
Murha, tappo tai surma	95
Seksuaalirikokset	3310
Raiskaus	975

Taulukko 1. Suomen väkivaltatilastoja vuodelta 2013

Onko kuntien perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmilla ollut vaikutusta? Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman valmistumisen jälkeen ilmestyneisiin väkivaltatilastoihin, saadakseni kuvaa millainen kehitys väkivalta tilastoilla Suomessa on.

Tilastokeskuksen tilastot kertovat, että poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli vuoden 2014 tammi-syyskuussa kaikkiaan 316 800 rikosta, mikä on 800 tapausta (2,4 prosenttia) vähemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia tuli tietoon 26 300, mikä on 2 300 tapausta (8,1 prosenttia) vähemmän kuin edellisvuoden vastaavana ajankohtana. Pahoinpitelyrikoksia kirjattiin vuoden 2014 tammi-syyskuun aikana 24 600, mikä on 2 100 tapausta (8,0 prosenttia) vähemmän kuin edellisvuonna vastaavana ajankohtana. Verrattuna vuoden 2013 tammi-syyskuuhun törkeät pahoinpitelyt vähenivät 8,6 prosentilla, niitä tuli nyt ilmi 1 200.

Raiskauksia ilmoitettiin vuoden 2014 tammi-syyskuussa 760, kun vastaava luku vuotta aiemmin oli 750. Raiskauksia on edellisen kymmenen vuoden aikana ollut tammi-syyskuussa keskimäärin 610. Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli tietoon 1 100, mikä on 16,6 prosenttia vähemmän kuin viime vuonna. Ilmitulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ovat viime vuosina lisääntyneet huomattavasti. Tietoon tulleiden raiskausten ja lapsen seksuaalisten hyväksikäytöjen määrät vaihtelevat vuosittain paljonkin. Yksittäiset rikosilmoitukset voivat sisältää usean osateon käsittäviä tapahtumasarjoja. (Tilastokeskus 2014.)

Toimintaohjelmaan (liite 1) sain tilastotiedot Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä tapauksista (taulukko 2) poliisilta, terveyskeskuksen päivystyksestä sekä lastensuojelusta.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta Järvenpäässä	2012	2013	1-9/2014
Sosiaalipäivystyksen tilastoimat perheväkivaltatapaukset	133	103	108
Perheväkivallaksi luokitellut rikosilmoitukset	71	55	40
Poliisin tilastoimat väkivaltarikokset	1390	1250	808
Terveyskeskuksen täyttämät pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeet (PAKE)	-	15	17
Lastensuojeluilmoitukset (ilmoitusperusteena perhe- ja lähisuhdeväkivalta)	160	141	175

Taulukko 2. Järvenpään tilastot

Rikoslakirikosten määrä väheni Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella lähes neljällä prosentilla eli lähes kahdellatuhannella edelliseen vuoteen verrattuna. Järvenpäässä kaikkien rikosten määrä väheni. Toissavuoden luku 4 998 laskee viime vuonna 4 374:ään eli rikoksia oli 624 vähemmän. Rikoslakirikoksista selvemmin vähenivät pahoinpitelyrikokset ja henkirikokset yrityksineen. Pahoinpitelyrikokset ovat vähentyneet myös pitkällä aikavälillä, neljässä vuodessa laskua ollut noin viidennes. (Rikosten määrä singahti nousuun Tuusulassa, 2015.)

4 Valtakunnalliset ohjeet kunnille perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn

4.1 Strateginen ohjaus ja suunnittelu

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palveluiden järjestämistä kuuluu kunnalle. Tavoitteena on, että lähisuhdeväkivaltaan puututaan osana normaalia peruspalveluiden palveluprosessia. Tavoitteena on, että lähisuhdeväkivallan systemaattinen kartoitus otetaan käyttöön kunnan peruspalveluissa. Lisäksi väkivallan ehkäisyä tehdään tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaisten mm. poliisin sekä kolmannen sektorin kanssa. Tämä edellyttää henkilökunnan osaamista, tehokkaita työtapoja sekä johdon tukea. On luotava yhteiset pelisäännöt, mitkä tahot osallistuvat perhe- ja lähisuhdeväkivallan eri osapuolten auttamistyöhön ja millä tavoin. On myös sovittava asiakkaan tilanteesta ja toimenpiteiden koordinoinnista vastaava taho. Väki- valtatyön erityisosaaminen on usein tarkoituksenmukaista keskittää väkivallan ehkäisyä erityispalveluksi, johon muut toimijat voivat suoraan ohjata ilman ajanvarausta väkivallan tekijän ja uhrin. (Siukola 2014, 71-72.)

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy on yleensä sisällytetty kunnan hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden toimintasuunnitelmiin. (Tunnista, turvaa, toimi 2008, 20.) Jokaisella toimipisteellä joka kohtaa väkivallan tekijöitä tai uhreja on oltava oma toimintaohje, miten tunnistetaan, miten otetaan asia puheeksi, miten kartoitetaan väkivallan kokemuksia, sekä mihin ja kenelle asiakas ohjataan jatkossa. (Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli 2013, 8.)

Monelle väkivaltaa kokeneelle tai sen uhan alla elävälle on epäselvää, mikä on oikea paikka hakea apua. Viimeaikaisten viranomaispalvelusten mukaan palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttumaan lähisuhdeväkivaltaan riittävän tehokkaasti. Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012 osoitti, että terveyden- ja sosiaalihuollon palveluissa ei aina puututa edes ääneen lausuttuun väkivallan uhkaan. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy edellyttää viranomaisilta ja muilta auttajatahoilta aktiivista työtä, väkivallan mahdollisuuden muistamista, sen havainnointia, siitä puhumista ja siihen puuttumista. Useat perheet ja lähisuhdeväkivalta työtä tekevät toimijat auttavat väkivallasta kärsiviä perheitä, vaarana on, että lapsettomat väkivaltaa kokevat, useimmiten nuoret naiset jäävät avun ulkopuolelle. Uhrin tahdosta riippumaton väliintulo, tilanteessa jossa mukana on lapsia, on huomattavasti helpompaa lastensuojelun avulla, kuin tilanteessa jossa väkivallan kohteena on aikuinen. (Siukola 2014, 18.)

Vuonna 2008 lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyytölle sosiaali- ja terveystoimessa laadittiin suositukset ”Tunnista, turvaa ja toimi”, joiden avulla haluttiin tukea paikallista ja alueellista työtä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Etelä-Suomen lääninhallitus teki 2008 kyselyn lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn sen hetkisestä tilanteesta. Raportin mukaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö koetaan tärkeäksi ja haasteena on saada mukaan myöskin ne kunnat, joissa ehkäisytyö ei ole käynnistynyt tai se on loppunut. Tavoitteena on, että Etelä-Suomen toimialueen kunnat suunnittelevat oman tapansa toteuttaa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyötä.

Keväällä 2011 aluehallintovirastot toteuttivat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn seuranta-kyselyn, kysely lähetettiin kaikille Etelä-Suomen alueen kuntien sosiaalijohtajille. Etelä-Suomen 68 kunnan osalta, selvitys saatiin 48 kunnasta. Kyselyssä selvisi, että useissa kunnissa tai yhteistoiminta-alueilla lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma tai ohjelma oli liitetty osaksi kunnan lastensuojelusuunnitelmaa ja paikallista turvallisuussuunnitelmaa. 11 kuntaa ja yksi yhteistoiminta alue ilmoitti perhe- ja lähisuhdeväkivallan toiminta-ohjelman olevan valmis. Viisi kuntaa ja kaksi yhteistoiminta aluetta ilmoitti sen olevan tekeillä, mm. Järvenpää ilmoitti näin. Seitsemän kuntaa kertoi, ettei ohjelmaa ole eikä se ole valmiilla. Osa kunnista ei ollut vastannut kysymykseen. Kyselyn perusteella todettiin, Etelä-Suomen alueella lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn liittyvän työskentelyn toimivan joissakin kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla hyvin ja työryhmät ovat moniammatillisia. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelmat tai ohjelmat on liitetty osaksi muita suunnitelmia tai ohjelmia. Osassa kunnista lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy on aikaisempiin vuosiin verrattuna pysähtynyt tai loppunut kokonaan. Kyselyn toivottiin aktivoivan kuntia toimimaan ja ymmärtämään lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn merkityksen osana kuntalaisten hyvinvointia, syrjäytymisen ehkäisyä ja turvallisuuden lisäämistä. (Kaasalainen & Voutilainen 2011.)

4.2 Kuntien perhe - ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö

Väkivallan ehkäisy on koko kunnan ja kaikkien hallintokuntien tehtävä. Sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavan lautakunnan tehtävänä on huolehtia, että kuntaan asetetaan poikkihallinnollinen väkivallan ehkäisyn koordinaatio - tai yhteistyöryhmä. Tämä vastaa ehkäisytyön suunnittelusta, koordinoinnista ja seurannasta. Ryhmään nimetään edustajat eri hallinnonaloilta, seurakunnasta ja järjestöistä. Toiminnalle asetetaan painopisteet ja määritellään millä toimilla ja resursseilla tavoitteet saavutetaan. Lähisuhde- ja perheväkivallan toiminta-ohjelma tulee liittää kunnan turvallisuus- ja hyvinvointi ohjelmaan tai se voi olla osana em. ohjelmaa. Väkivallan ehkäisy tulee olla osa laajempaa ehkäisevän toiminnan kehittämistä. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisylle ja työn suunnitelmalliselle kehittämiselle on hyvä mahdollisuus kun kunta- ja palvelurakennemuutoksessa luodaan uudenlaisia tapoja tuottaa

palveluita. Vastaisuudessa kunnat vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä. (Tunnista, turvaa ja toimi 2008. 19.) Kehittämishankkeen aikana tutustuin Espoon, Hyvinkään, Keravan, Kotkan, Oulun, Raahen, Tampereen, Vaasan, Vantaan ja Ylivieskan perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmiin.

Strategiatyön käytännön toteuttamista varten kunnassa tulee olla perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytöiden koordinaattori. Hänen työtehtävät voidaan määrittää kunnan tarpeiden mukaan ja hän voi toimia myös koko seutukunnan tai yhteistoiminta-alueen yhteisenä työntekijänä. Koordinaattori tulee nimetä virallisesti esimerkiksi kunnanhallituksessa, hän voi hoitaa tehtävää myös oman virkatehtävänsä ohella. Koordinaattorilta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa esim. sosiaali- tai terveysalan tutkintoa. Koordinaattori toimii kunnassa yhteistyössä monialaisen ja moniammatillisen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytöiden yhteistyöryhmän kanssa. Järvenpäässä koordinaattoria ei ollut vielä nimetty, mutta asiasta on keskusteltu. (Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvausmalli 2013, 11.)

4.3 Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn periaatteet

Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaa ja palvelua ohjaavat seuraavat periaatteet. **Asiakslähtöisyys**, toiminnan järjestämisen ja toteuttamisen lähtökohtana tulee olla aina ensisijaisesti asiakkaan ja hänen perheensä tai muun lähipiirinsä tuen ja palvelun tarpeet. Keskeistä on asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Asiakassuhde on luottamuksellinen, asiakkaalla on oikeus hyvään palveluun, tukeen ja kohteluun. **Monialaisuus** on asiakkaiden parissa työskentelevien ammattilaisten näkökulmien yhteensovittamista asiakkaan asian tai tilanteen edistämiseksi. Se on ammatillisen osaamisen yhteensovittamista tarkasteltavan asian monipuoliseksi tutkimiseksi. Lisäksi oman osaamisen, tiedon ja taidon jakamista toisten käyttöön tavalla, joka mahdollistaa osapuolten välisen dialogin ja syventää kaikkien osallisten yhteistä ymmärrystä. **Saavutettavuus**, kuntalainen saa tarvitsemansa avun Järvenpään peruspalveluista ja palvelut ovat kaikille asiakkaille helposti saatavilla. **Toimiva palveluohjaus**, toimiva palveluohjausprosessi käynnistyy asiakkaan ja työntekijän ensikontaktista. Se alkaa asiakkaan ja työntekijän hyvästä kohtaamisesta ja luottamuksellisen suhteen luomisesta. Tavoitteena on asiakkaan hyvän ja toimivan arjen vahvistaminen sekä itsenäisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistuminen. **Ennakointi** on tulevaisuuden luotausta ja tulevaisuuden suunnittelua. Ennakoidaan alueellisia ja paikallisia perhe- ja lähisuhdeväkivalta ilmiöitä ja seurataan niihin liittyviä tunnuslukuja, sekä ennakoidaan pitkänaikavälin resurssi- ja koulutustarpeita sekä kehitetään osaamistarpeiden ennakointia. Periaatteet ovat esitelty toimintaohjelmassa (liite 1) sivulla kuusi, nämä periaatteet toimivat pohjana toimintaohjelmaa tehtäessä.

5 Perhe- ja lähisuhdeväkivalta

5.1 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot

Ensimmäiseksi tehtäväksi hankkeeseen mukaan tulon jälkeen minua kehoitettiin perehtymään ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Asiasta löytyy valtavasti aineistoa, ongelmana oli enemminkin aineiston sopiva rajaaminen. Perheväkivalta on ollut pitkään hallitseva käsite jolla viitataan ydinperheessä tapahtuvaan väkivaltaan, kun taas lähisuhdeväkivalta on laajempi käsite. Lähisuhdeväkivalta kuvaa väkivaltaa muissa lähisuhteissa ja seurustelusuhteissa sekä aiemmin pari - ja perhesuhteissa olleiden välillä. Nykyään käytetään käsitettä perhe- ja lähisuhdeväkivalta joka kattaa väkivallan teot toisilleen läheisten ihmisten kesken. Kun väkivalta kohdistuu kumppaniin, avo- tai aviopuolisoon käytetään nimitystä parisuhdeväkivalta. (Ojuri 2006, 16; Säävälä & Pohjoisvirta & Keinänen & Salonen 2006, 14.) WHO:n määritelmän mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivalta on perheenjäsenten tai lähisuhteessa elävien tarkoituksellista voiman ja vallan käyttöä. Se sisältää uhkaa tai tekoja, jotka voivat aiheuttaa vammoja, psyykkisiä ongelmia, kehityshäiriöitä tai taloudellista ongelmaa, vapauden-, tai ihmisarvon riistoa tai jopa kuoleman. Lähisuhdeväkivallan kohteena voi olla lapsi, puoliso, kumppani, tai ikääntynyt vanhempi. (Koko perhe kierteessä 2007, 17.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa on hyvä tarkastella erikseen muusta väkivallasta, sillä se on erityinen kysymys sekä rikoksena, väkivallan muotona että kokemuksena. Sen tapahtumapaikka on usein koti ja tekijänä oma kumppani tai ihminen, jonka kanssa yhteinen arkielämä jaetaan. Osapuolten välillä voi samanaikaisesti olla voimakas tunneside, sekä väkivaltaan ja kontrolliin perustuva valtasuhde. Lähisuhdeväkivalta ei tule aina viranomaisten tietoon tai muiden ulkopuolisten tietoon, sillä siihen liittyy paljon syyllisyyttä, vaikenemista ja häpeää. Sitä ei myöskään aina mielletä samalla lailla rikokseksi, kuin esimerkiksi tuntemattoman tekemää väkivaltaa. (Siukola 2014, 10.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodot jaetaan: **Fyysiseen väkivaltaan** johon sisältyy töniminen, lyöminen, potkiminen, tukistaminen, pään hakkaaminen, raapiminen, repiminen, ravis-telu, ampuma- tai teräaseen käyttö, fyysisellä väkivallalla uhkailu. **Henkiseen väkivaltaan** johon kuuluu alistaminen, arvostelu, nimittely, halveksunta, kontrollointi, sosiaalisen kanssikäymisen rajoittaminen, voimakas mustasukkaisuus, eristäminen, tavaroiden hajottaminen, kotieläinten vahingoittaminen tai esimerkiksi itsemurhalla uhkaaminen. **Seksuaaliseen väkivaltaan** joita ovat raiskaus, raiskauksen yritys tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin painostaminen tai seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen tai seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen. **Taloudelliseen väkivaltaan** joksi

katsotaan itsenäisen rahankäytön estäminen, taloudelliseen päätöksentekoon osallistumisen estäminen tai pakottaminen omien rahojen antamiseen toiseen käyttöön, taloudellisella väkivallalla uhkailu tai kiristäminen. **Kaltoin kohtelu tai laiminlyönti** joka tarkoittaa lapsen, vanhuksen tai vammaisen henkilön jättäminen vaille hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän on ollut niistä riippuvainen, toisen ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla. **Kulttuurinen tai uskonnollinen väkivalta** joka on uskonnolliseen vakaumukseen pakottaminen, uskontoon liittyvillä asioilla uhkailu, väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla, kuten ns. kunniaväkivalta. (Siukola 2014, 11.)

Lähisuhdeväkivalta alkaa kuitenkin harvoin fyysisenä pahoinpitelynä, ensimmäistä pahoinpitelyä on edeltänyt usein henkinen väkivalta joka murentaa uhrin itsetuntoa. Fyysinen väkivalta on vallankäyttöä raaimmassa muodossa, se ei useinkaan ole kontrolloimatonta raivoa, tutkimuksissa on havaittu, että osa läheisiään pahoinpitelevistä pystyy myös hallitsemaan väkivaltaisuuttaan. He kohdistavat väkivallan vain puolisoon tai lapseen eivät ulkopuolisiin ja käyttäytyvät väkivaltaisesti vain kodin seinien sisäpuolella eivät julkisilla paikoilla. (Kaitue & Noponen & Släen 2007, 12.)

Väkivallan yhteydessä voi esiintyä taloudellista hyväksikäyttöä kuten rahan käytön kontrollointia, kiristämistä ja toisen rahojen ottamista omaan käyttöön tai väkivallalla uhkaamista sekä laiminlyöntiä ja riistoa. Erilaiset kontrollointimuodot, kuten henkilön eristäminen perheestään ja ystävästään, heidän liikkumisensa valvominen ja tiedon tai avunsaannin rajoittaminen ovat myös perhe - ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja. (Väkivallan vähentäminen.) Lähisuhde- ja perheväkivalta sisältää ilmeisimpien väkivallan tekojen lisäksi myös laiminlyönnin ja tekemättä jättämisen. (Kasvun kumppanit.)

Tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivalta voi ilmetä vakavana, syvenevänä väkivaltaisuutena, jolle ovat luonteenomaisia pahoinpitelyn, pelottelun ja uhkailun monimuotoisuus ja tekijän yhä omistavammaksi ja kontrolloivammaksi muuttuva käyttäytyminen. Toinen lähisuhdeväkivallan ilmenemismalli on vähemmän väkivaltainen suhde, jossa jatkuva turhautuminen ja viha purkautuvat ajoittain fyysiseksi aggressioksi. Uhrin kokeman avun ja tuen tarve vaihtelee väkivallan muodon ja siitä aiheutuneiden seurausten mukaan. Lähisuhde- ja perheväkivalta jää helposti havaitsematta, koska niin uhrilla kuin tekijälläkin on häpeän, syyllisyyden ja pelon vuoksi korkea kynnys kertoa väkivallasta ja hakea apua. Erityisesti silloin, kun kyseessä on lähisuhteessa koettu seksuaalinen väkivalta tai hyväksikäyttö, on kokemusten puheeksi ottaminen vaikeaa. Samoin lapsiin, nuoriin, vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta ja kaltoin kohtelu jäävät yleisesti piiloon ja sen uhrin vaille apua. (Väkivallan vähentäminen.)

Lähisuhdeväkivallassa ei ole yleensä kyse ohimenevästä tapahtumasta vaan pitkäaikaisesta prosessista, jossa väkivallan muodot voivat olla vaihtelevina yhdistelminä läsnä. Lähisuhdeväkivaltaan usein liittyvien alistussuhteiden vuoksi väkivallan kokija ei aina itse kykene tai halua saattaa asiaa viranomaisten tietoon. Lähisuhdeväkivalta kokeneista kolmannes ei hae ulkopuolista apua tai ei ota asiaa edes puheeksi ulkopuolisten kanssa. (Koko perhe kierteessä 2007, 18,36.) Lähisuhdeväkivaltaan ei läheskään aina liity alkoholi, tekijä on päihtynyt vajaan puolessa väkivaltatilanteissa. Puolison humalahakuinen juominen lisää kuitenkin selkeästi riskiä väkivaltaan. Alkoholin vaikutuksesta väkivaltaan on selvitetty tarkemmin toimintaohjelmassa kappaleessa 5.6 (liite 1.)

Väkivallan fyysisiä seurauksia ovat esimerkiksi mustelmat, ruhjeet, haavat, murtumat, aivotärähdykset ja -vammat, silmä- ja hammasvammat sekä palovammat. Lähisuhdeväkivalta voi johtaa pahimmillaan jopa kuolemaan. Lyönnit saatetaan kohdistaa esimerkiksi vatsaan, käsiin tai selkään jotta ulkopuolinen ei voisi niitä havaita. Raskaana oleviin naisiin kohdistuva väkivalta voi vaikuttaa naisen itsensä lisäksi kehittyvän sikiön terveyteen ja pahimmillaan johtaa sikiövaurioon, ennen aikaiseen synnytykseen tai keskenmenoon. Yhteys lähisuhdeväkivaltaan on korkea etenkin pään, kasvojen ja kaulan alueen vammoissa, silloin kun muu syy ei ole todettavissa. Läheskään kaikilla parisuhdeväkivaltaa kokeneilla ei ole selvää fyysistä vammaheidän tullessaan terveysasemalle tai päivystykseen. Myös krooniset terveysongelmat voivat olla lähisuhdeväkivallan seurausta. Fyysiset oireet, kuten vatsaongelmat, päänsärky ja krooniset kivut sekä päihteen käyttö, masennus, itsetuhoiset ajatukset voivat olla seurausta sekä fyysisestä että henkisestä väkivallasta. (Siukola 2014, 12-13.)

Tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyviä väkivallan seurauksia ovat esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, syömis- ja inihäiriöt sekä pidempiaikaiset psyykkiset seuraukset kuten traumaperäinen stressireaktio (PTSD), fobiat, paniikkihäiriö sekä psykosomaattiset häiriöt. Väki-valtaisissa kodeissa kasvaneilla lapsilla on todennäköisemmin väkivaltaa myös omilla aikuisissa suhteissaan. Naiset ovat miehiä todennäköisemmin uhreina kun taas miehet tekijöinä. Väki-valtaa kokeneet pojat oireilevat jossain määrin enemmän ulospäin kun tytöt taas sisäänpäin. Myös riski omien lasten kaltoinkohteluun voi olla suurempi lapsena kaltionkohdellulla kuin niillä joilla ei ole kokemusta kaltoinkohtelusta. (Marttala, 2011,38-40.)

5.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta

Lapsiin kohdistuvan suoran fyysisen väkivallan lisäksi, tutkimustieto kertoo meille lapsen kokevan toiseen vanhempaan kohdistuvan väkivallan, kuten se kohdistuisi häneen itseensä. Lisäksi voidaan yksinkertaisesti ajatella, että lapsen kasvatusympäristö, jossa väkivaltaa esiintyy on ongelmanratkaisumalleiltaan lapsen kasvulle ja kehitykselle riski jopa sairastuttava tekijä. Henkisen väkivallan osalta lapsen emotionaalinen laiminlyönti (mm. alistaminen, mi-

tätöinti, psykologinen kontrolli) on kasvatuksellista väkivaltaa ja yhtä haitallista kuin fyysinen väkivalta. Moni saattaa ajatella, että kasvatukseen kuuluu tarvittaessa kovatkin otteet. Kaikki tutkimukset osoittavat, että lasten kasvatusta ei tapahdu voimakeinoin. Väkivaltaa ovat töniminen, tukistaminen tai lapsen ravistaminen. Lyömällä uhkaaminen, haukkuminen ja syyllistäminen vaikka vain kasvatusmielessä hieman ja ei niin kovaa ovat väkivaltaa lasta kohtaan. Väkivaltainen käytös lapsen läheiseltä henkilöltä, antaa lapselle signaalin siitä, että tällainen käytös on hyväksyttävää kun olet aikuinen ja pienempien ja heikoimpien on se vain hyväksyttävä. Pelon, nöyryytyksen ja häpeän jälki jää aina. Vanhemmat tarvitsevat mahdollisuuksia käsitellä vanhemmuudessa heränneitä vaikeita tunteita ja keskustella tavoistaan kasvattaa ja ratkoa ristiriitoja. (Family violence 2008,3; Lumijärvi 2014.) Lapseen kohdistuvasta väkivallasta on selvitetty tarkemmin toimintaohjelmassa (liite 1) kappaleessa 5.2.

5.3 Naisiin kohdistuva väkivalta

Naisiin kohdistuva väkivalta on kansainvälisen oikeuden mukaan ihmisoikeusloukkaus. Valtioilla on ihmisoikeussopimusten osapuolena velvollisuus huolehtia siitä, että se ei omilla teoillaan tai tekemättä jättämisillään syyllisty ihmisoikeusloukkauksiin. Hallitusohjelman tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisin maa, jossa ihmiset ja eri väestöryhmät kokevat yhteiskunnan yhdenvertaisena ja oikeudenmukaisena. Suomi on sitoutunut naisten oikeuksien edistämiseen allekirjoittamalla Pekingin naisten maailmankonferenssissa vuonna 1995 hyväksytyyn julistukseen ja toimintaohjelman. Pekingin toimintaohjelma kattaa 12 strategista teemaa, jotka liittyvät naisten aseman parantamiseen yhteiskunnan eri alueilla. (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma, 9.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan vaikutus on merkittävä, ne ulottuvat myös laajemmalle ja koskevat uhrien perheitä, ystäviä ja koko yhteiskuntaa. Monissa EU:n jäsenvaltioissa päätöksentekijöillä ja ammattilaisilla ei ole edelleenkaan kattavia tietoja ongelman laajuudesta ja luonteesta. Suurin osa naisista ei tee ilmoitusta väkivallasta eikä koe järjestelmän tukevan uhreja eikä kannustavan heitä ilmoituksen tekemiseen. Virallisissa rikosoikeudellisissa tilastoissa ovat mukana ainoastaan ne tapaukset, joissa ilmoitus tehdään. Tutkimustulokset osoittavat, että naisiin kohdistuva väkivalta on kaikkialla EU:ssa yleinen, mutta laajalti ilmoittamatta jäävä ihmisoikeusloukkaus. Suomi sijoittuu tilastoissa kakkoseksi, mutta on huomioitava, että kaikissa kulttuureissa ei ole yhtä hyväksyttävää, puhua ulkopuolisille naisiin kohdistuvan väkivallan kokemuksista. (EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta 2014, 7.)

Yhteiskunnissa, joissa parisuhdeväkivaltaa pidetään yleisesti yksityisasiana, ei todennäköisesti kerrota naisiin kohdistuneista väkivallatapauksista perheelle ja ystäville, ja niistä myös ilmoitetaan harvoin poliisille. Tällainen pidättyvyys voi estää naisia puhumasta väkivalltakokemuk-

sista myös tutkimushaastattelijoille. Mitä tasa-arvoisempia sukupuolet ovat, sitä herkemmin naisiin kohdistuva väkivalta tulee yleensä ilmi, tapauksiin puututaan avoimemmin ja niitä kyseenalaistetaan yleisemmin tasa-arvoisemmassa yhteiskunnassa. EU:n laajuisessa tutkimuksessa saatiin näyttöä väkivallantekijöiden alkoholinkäytön ja naistenkokeman parisuhdeväkivallan välisestä yhteydestä. Jäsenvaltioiden erilaiset alkoholinkäyttötavat saattavat selittää tiettyjä puolia naisiin kohdistuvassa väkivallasta. (EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta 2014, 15-16.)

Valtioneuvosto antoi 18.9.2014 eduskunnalle hallituksen esityksen Euroopan neuvoston Istanbulin sopimuksen hyväksymisestä. Sopimus koskee naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa. Istanbulin sopimus on ensimmäinen eurooppalainen naisia koskeva ihmisoikeussopimus. Sen tarkoituksena on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen teostaan edesvastuuseen. Lisäksi tavoitteena on, edistää kaikkien naisiin kohdistuvan syrjinnän muotojen poistamista sekä naisten ja miesten välistä tosiasiallista tasa-arvoa. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 13 ensimmäisen valtion joukossa, kun se avattiin allekirjoitettavaksi Euroopan neuvoston ministerikomitean kokouksen yhteydessä Istanbulissa 11.5.2011. (Istanbulin sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä etenee.)

Lainsäädöllisestä näkökulmasta rikoksen uhrilla on Suomessa monia oikeuksia. Uhrilla on mm. puheoikeus oikeuskäsittelyssä, oikeus tukihenkilöön sekä avustajan käyttämiseen. Uhrilla on myös oikeus syyttäjän päätöksestä riippumatta saada ajaa asiaansa ja saada se oikeuden käsittelyyn. Avun saatavuus ei ole kuitenkaan Suomessa vielä hyvällä tasolla. Uhrien konkreettinen neuvonta- ja tukipalveluiden kehittäminen alkoi vasta 1990-luvulla. Yksi keskeisistä käytännön avun tarjoajista on 1994 perustettu Rikosuhripäivystys (RIKU). Rikosuhripäivystyksen työntekijä oli mukana myös toimintaohjelmaa tekevässä työryhmässä. (Kotanen 2013, 25-26.)

5.4 Parisuhdeväkivalta naisen kokemana

Parisuhdeväkivaltaa ilmenee kaikkialla maailmassa. Se on eri tavoin toteutettavaa puolison tahdon, tarpeiden ja toiveiden hallintaa joka loukkaa puolison itsemääräämisoikeutta tai yhteisiä sitoumuksia. Se voi olla suoraa tai epäsuoraa ja sen tarkoituksena on vahingoittaa puolisoa, omaisuutta tai ympäristöä. Naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa on tutkittu hyvin paljon, huomattavasti enemmän kuin miesten kokemuksia. Suomessa on tehty kaksi naisuhritutkimusta, jossa on tarkennettu kuvaa parisuhteissa, miesten tekemästä väkivallasta naisia kohtaan. Riitta Kotasen 2010 julkaistussa tutkimuksessa naisista 12,4 % olivat kokeneet nykyisessä parisuhteessa väkivaltaa ja miehistä 11,5 %. Entisissä parisuhteissa naiset olivat kokeneet väkivaltaa kaksi kertaa useammin kuin miehet (naiset 26,6 %, miehet 13,4 %). (Kotanen 2013, 11.)

Aune Flick tutki väitöskirjassaan 2006 naisten ja miesten kokemuksia parisuhdeväkivallasta. Naisia tutkimuksessa oli 24 joista kolme kertoi joskus käyttäneen fyysistä väkivaltaa miestään kohtaan. Tutkimuksessa sekä naiset, että miehet kokivat väkivaltaan johtavina tekijöinä olleen lapsuudessa kokemat laiminlyönnit. Kohtuuton kurinpito tai autoritaarinen kasvatus olivat tukahduttaneet tarpeiden ja tunteiden ilmaisun. Lapsuudessa vailla isän turvaa jäänyt nainen haki sitä miehestään. Naisten intiimejä rajoja oli rikottu lapsuudessa tai nuoruudessa, seksuaalinen identiteetti ja käsitys seksuaalisuudesta olivat vääristyneet. Läheisyyden ja hyväksynnän kaipuu saattoi viedä naiset vahingoittaviin miessuhteisiin. Nainen odotti parisuhteelta turvaa, hyväksytyksi tulemista ja toiveiden täyttymistä. Ensihuuman jälkeen tullut arki tuotti monelle yllätyksiä. Keskinäinen kunnioitus katosi yllättävien piirteiden ilmitulon myötä. Keinottomuus käsitellä ongelmia johti siihen, että nainen ja mies luopuivat toisten tarpeiden ja tunteiden huomioonottamisesta ja epäsuorat tunteenilmaisut saattoivat johtaa väkivaltaan. (Flinck 2006, 39,54-55,62-63.)

Väkivalta traumatisoi aina, erityisesti silloin kun tekijä on läheinen. Pitkään jatkuessaan se heikentää naisen itsetuntoa ja fyysistä terveyttä. Väkivallan kohteeksi joutunut saattaa epärealistisen syyllisyyden ja häpeän tunteenvallassa eristäytyä ulkomaailmasta. Parisuhdeväkivallan kohdalla on puhuttu väkivallan normalisoitumisesta, siitä tulee osa arkipäivää, väkivallan kokenut ei tunnista enää väkivallan ja normaalin rajaa ja hänen kykynsä katkaista kierre heikkenee. (Kaitue & Noponen 2007, 23,24.) Apua ei uskalleta hakea, naiset kertovat pelkäävän saavansa ”hullun leiman otsaansa”, he myös epäilevät ettei heitä kukaan usko ja ei heitä kuitenkaan voida auttaa. Jos koti on pienellä paikkakunnalla, kynnys avun hakemiseen nousee entisestään. (Laitinen 2011, 61-63.) Kokemuksellisesti eri väkivallan muodot saattavat kietoutua yhteen sekaviksi vyyhdiksi, jossa fyysisen väkivallan aiheuttama kärsimys ja ei-fyysinen vahingoittaminen kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. (Notko 2011, 143).

Oletus siitä, että kukaan ulkopuolinen ei kuitenkaan voi auttaa on monien naisten kertomuksissa vahva. Voimattomuuden tunne on voimakas, kukaan ei kuitenkaan usko, ei kuuntele eikä ymmärrä. Omia perheenjäseniä halutaan kaikesta huolimatta suojella. Perhe on edelleen 2000-luvulla tavoiteltu ja toivottu elämisen malli. Yksin eläminen on harvoin se mihin pyritään. Perhe-elämässä koetut väkivalta tilanteet, perhe-elämän pimeät puolet ovat saaneet kuitenkin naisia toivomaan mieluummin yksinelämisen, jopa konkreettisen yksinäisyyden. Sisäänsä sulkevissa, kontrolloivissa ja rajoittavissa perhesuhteissa eläminen ei anna mahdollisuuksia hyvään elämään tai se toteutuu vaillinaisesti. Kyse ei ole vain yksilön mahdollisuuksista vaan myös yhteiskunnan väliintulosta ja suhtautumisesta tällaisiin suhteisiin. Näissä suhteissa eläminen jättää aina jälkensä joiden korjaaminen on aikaa vievä prosessi. (Notko 2011,105, 213.)

5.5 Ikääntyneen kaltoinkohtelu

Toimintaohjelmaa tekevässä työryhmässä oli useita henkilöitä joiden työ koskettaa ikäihmisiä. Työryhmän jäsenten kanssa keskustellessa tuli vahvasti esiin, että toimintaohjelmassa tulee riittävästi näkyä ikääntyneitä koskettava kaltoinkohtelu. Osalla työryhmästä oli pelko, että toimintaohjelma painottuu liikaa lapsiperheisiin. Suomessa on arvioitu, että 15-20 % sairaala- ja terveyskeskuspäivystyskäynneistä liittyy ainakin osaksi iäkkääseen kohdistuneeseen kaltoinkohteluun. Kaltoinkohtelu jää herkästi tunnistamatta, lähisuhteessa koetusta väkivallasta ei yleensä kerrota oma-aloitteisesti. (Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen 2011.)

Terveiden - ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimuksessa 2010 ikääntyneisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta, todettiin Suomessa 28 % ikääntyneistä naisista kokeneen kaltoinkohtelua. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan iäkkääseen ihmiseen kohdistuvaa, yksittäistä tai toistuvaa tekoa tai toimen laiminlyöntiä joka tapahtuu luottamuksen varassa toimivassa suhteessa ja joka aiheuttaa iäkkäälle vahinkoa tai ahdinkoa. Kaltoinkohtelu voi olla fyysistä, psyykkistä, seksuaalista, taloudellista tai aineellista. Se voi ilmetä hoidon tai avun laiminlyöntinä, oikeuksien rajoittamisena, se voi olla tahatonta tai tahallista. Kaltoinkohtelu voi olla perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa, jolloin tekoon syyllistyvä tulee yleensä uhrin lähipiiristä ja se tapahtuu usein turvalliseksi mielletyissä paikoissa kotona tai hoitopaikassa. Kaltoinkohteluun voi syyllistyä myös viranomaisen tai ikääntynyttä hoitava henkilö. Erityisiä riskiryhmiä ovat muistisairaant, fyysisesti heikot ja yksin asuvat iäkkäät. Kaltoinkohteluun lisääviä riskitekijöitä ovat hoitovastuussa olevan henkilön uupuminen, stressi sekä koulutuksen ja osaamisen puute. (Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen 2011; Turvallinen elämä ikääntyneille.)

5.6 Maahanmuuttajanaisten kokema väkivalta

Vuoden 2013 lopussa Tilastokeskuksen tilastoinnin mukaan Järvenpäässä asui 1119 ulkomaan kansalaista, joka on noin 2,8 % Järvenpään väestöstä. Äidinkielen perusteella tehdyssä tilastossa Järvenpäässä on 1648 henkilöä (4,1 % väestöstä), joilla on äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Suomen lisäksi Järvenpäässä puhutaan yli kuuttakymmentä eri kieltä. Kansalaisuuksia on noin 90. (Maahanmuuttajana Järvenpäässä.) Maahanmuuttajanaisten riski joutua Suomessa henkirikoksen uhriksi on moninkertainen verrattuna kantaväestöön (Monika-naiset liitto 2011.) Suurin osa väkivallasta jää tulematta viranomaisten tai muiden auttajatahojen tietoon. (Koko perhe kierteessä 2007, 37.)

Väkivalta on aina rikos. Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijän pitää ottaa kantaa väkivallan käyttämisestä vastaan. Väkivallan käyttöä ei saa hyväksyä. Vaatimus ei ole ristiriidassa maa-

hanmuuttajatyön keskeisen periaatteen, asiakkaan kulttuurin kunnioittamisen kanssa. Väki-
valtaa oli se sitten henkistä, fyysistä tai seksuaalista, ei voi oikeuttaa kulttuurisin perustein.
Väkivaltaa kokeneita maahanmuuttajanaisia työssään kohtaavien sosiaali- ja terveystal-
amattilaisten tulee toimissaan parantaa uhrin turvallisuutta ja oikeusturvaa. Maahanmuuttaja-
naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta on verrattavissa suomalaisiin naisiin kohdistu-
vaan väkivaltaan. Vallan väärinkäyttö ja kontrolli saattavat ilmentyä eri muodoissa, esimer-
kiksi naisen tiedon puutetta hyväksikäytetään ja aiheutetaan pelkoa. Väki-
valtaa kokeneita maahanmuuttajia auttavien järjestöjen ja turvakotien kokemusten mukaan maahanmuuttaja-
naiseen kohdistuva väkivalta jää peruspalveluissa usein tunnistamatta. Väki-
vallasta ei osata tai ei pystytä kieliongelman vuoksi kysymään suoraan asiakkailta. Maahanmuuttajanaisten
usein heikko palvelujärjestelmän ja omien oikeuksien tuntemus, viivästyttää aktiivista avun
hakemista. Monille naisille on epäselvää, mistä ja keneltä olisi mahdollista apua saada. Jopa
sosiaalityöntekijän rooli on monille maahanmuuttajanaishenkilöille epäselvä. Kaikissa keskeisissä pe-
ruspalveluissa tulisi olla valmiudet pari- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen sekä uhrin jat-
ko-ohjaukseen. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi, 2005,14.)

Lähisuhdeväkivaltaa kokevat maahanmuuttajanaiset ovat erityisen haavoittuvaisessa asemas-
sa. He saattavat olla kieltä osaamattomia ja oikeuksistaan tietämättömiä, jolloin he ovat
riippuvaisempia väkivaltaisesta kumppanistaan kuin kantaväestöön kuuluvat naiset. Väki-
vallan tekijä voi pitää naista tarkoituksellisesti epätietoisena erilaisista taloudellisista tuista. Maa-
hanmuuttajanaiset eivät välttämättä tiedä, mistä kaikkialta tietoa ja apua voi saada ja heiltä
puuttuu keskeiset sosiaaliset verkostot. (Kaitue, Noponen & Släen 2007,17.)

Järvenpään maahanmuuttajatoimisto Verso tarjoaa matalan kynnyksen neuvontapalveluja
maahanmuuttajille, viranomaisille ja sekä verkostoyhteistyökumppaneille. Myös valtaväestöön
kuuluvat kuntalaiset voivat saada sieltä tietoa maahanmuutosta ja Järvenpäässä järjestettä-
vistä kotoutumista tukevista palveluista. Itse kävin tutustumassa Verson toimitiloihin ja kes-
kustelemassa toimistolta saatavista palveluista. Väki-
valtaa kokeneella maahanmuuttajanaishen-
kilöllä on oikeus saada tietoa omista oikeuksistaan. Asiakkaan vastaanottokäynnin jälkeen olisi
hyvä antaa myös kotiin luettavaksi tietoa auttavista palveluista. Erikielisten tukihenkilöiden
palveluita tarjoaa Monika-naiset liitto, www.monikanaiset.fi.

Perheen tai suvun piirissä tapahtuva, kunniannormien puolustamiseen liittyvä, ihmisoikeuksia
loukkaava väkivalta on kunniaväkivaltaa. (Nietola 2011,13). Kunniaväkivallalle tyypillistä on,
että tekijän läheiset, perhe ja suku ovat tukemassa tai jopa suunnittelemassa väkivaltaa.
(Kaitue, Noponen, Släen 2007,20). Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole sidoksissa yhteen uskon-
toon tai kulttuuriin vaan sitä esiintyy patriarkaalisissa (miesvaltaisissa ja -johtoisissa), hie-
rarkkisissa ja yhteisöllisissä kulttuureissa. Tavallisimmin kunniaan liittyvän väkivallan kohte-
na ovat tyttö tai nainen, mutta toisinaan myös pojat ja miehet sekä seksuaalivähemmistöjen

edustajat. Kunniaan liittyvän väkivallan äärimmäinen muoto on kunniamurha. Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole vain maahanmuuttajien ongelma, vaan ilmiö koskettaa monikulttuuristen liittojen kautta eri etnistä taustaa olevia puolisoja ja heidän lapsiaan, sekä toisen ja kolmannen polven paluumuuttajia. Pakkoavioliitot ovat osa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Pakkoavioliitossa on kyse toisen tai molempien puolisojen tahdonvastaisesti järjestetystä avioliitosta. Järjestetty avioliitto ja pakkoavioliitto menevät usein käsitteinä sekaisin. Järjestetyt puolisojen vapaaehtoisesti solmimat avioliitot ovat laillisia. Suomen lainsäädännössä ei mainita erikseen kunniaan liittyvää väkivaltaa eikä pakkoavioliittoa. Mikäli henkilö pakotetaan avioliittoon vastoin tahtoaan, voidaan rankaisemiseen soveltaa rikoslain pakottamista, laitonta uhkausta ja pahoinpitelyä koskevia pykäläitä. Somalit ovat Suomessa suurin afrikkalaistaustainen maahanmuuttajaryhmä jonka kulttuuriin tapoihin kuuluu ympärileikkaus. Suomessa tyttöjen ympärileikkauksen kieltää rikoslaki. Ympärileikkaus täyttää törkeän pahoinpitelyn kriteerit. (Monika-naiset liitto 2011,13,15,16,33.) Toimintaohjelmassa (liite 1) kappaleessa 5.4.2 on käsitelty tarkemmin tyttöjen ympärileikkausta.

Verson työntekijän kanssa käydyssä keskustelussa nousi erityisesti esiin ihmiskauppa. Ihmiskauppa on vaikeasti tunnistettavaa rikollisuutta, josta vain osa tulee viranomaisten tietoon. Toimintaohjelmaa tehtäessä toivottiin erityisesti, että ihmiskauppa nostettaisiin esiin, koska ihmiskauppa on yksi merkittävimmistä nykyajan ihmisoikeushaasteista. Sitä tapahtuu prostituution ja seksiteollisuuden yhteydessä, mutta se voi liittyä myös työperäiseen kiskontaan, pakkotyöhön, nais-, -lapsi-, - tai elinkauppaan. Tekijöinä voi olla myös uhrin omaiset ja ystävät. Kyse on ihmisen kokonaisvaltaisesta hyväksikäytöstä taloudellisen hyödyn tavoittelun välineenä. Suurin osa Suomeen tulevista ihmiskaupan uhreista on aikuisia naisia tai miehiä. Ihmiskauppa ei välttämättä liity järjestäytyneeseen rikollisuuteen, laittomaan maahantulon järjestämiseen, laittomaan maassa oleskeluun tai luvattomaan työntekoon. Monet tunnistetut ihmiskaupan uhrin ovat oleskelleet maassa laillisesti ja tehneet työtä luvallisesti. Tekijät voivat olla uhrin omia, tuttavilla tai ystäviä. Suomi on vuosittain arviolta satojen ihmiskaupan uhrien kauttakulku ja kohdema. (Monika-naiset 2011, 19.)

6 Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ehkäisevä toiminta

6.1 Lastensuojelu

Viranomaisten rooli puuttua perheen sisällä tapahtuvaan väkivaltaan korostuu, koska lapsi on itse harvoin aktiivinen avunhakija. Lapsen omaa avun hakemista vaikeuttavat paitsi vielä mahdollisesti rajalliset kognitiiviset taidot myös häpeä, omien vanhempien suojelu sekä kyvyttömyys tunnistaa väkivaltainen toiminta vääräksi. Niin kansainvälisten kuin kotimaisten tutkimusten mukaan lapsen kohdistuvan väkivallan tunnistamista ja sitä kautta asiaan puuttumista, vaikeuttavat liiallinen varovaisuus, pelko vääristä ilmoituksista, osaamisen puute sekä omat asenteet väkivaltaa kohtaan. Lastensuojelulain mukaan lastensuojeluilmoituksen tekoon riittää henkilön arvio siitä, että lapsen lastensuojelun tarve tulee selvittää. Kyseessä on nimenomaan siis vaade lastensuojelun tarpeenselvittämiseen. Varsinaisen päätöksen lastensuojelun tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä. (Humppi & Ellonen 2010, 49 ; Lumijärvi 2014.) Toimintaohjelmassa (llite 1) kappaleessa 5.2 on selvitetty tarkemmin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.

Vuoden 2008 alussa voimaan tulleen ja vuonna 2010 täydennetyin lastensuojelulain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, opetus-, nuoriso-, ja poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai uskonnollisen yhdiskunnan, turvapaikan hakijoiden vastaanottoa tai hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön, sekä koululais-ten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevilla henkilöillä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tilanteessa, jossa he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Kaikilla työntekijöillä on lastensuojeluilmoituksen lisäksi velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä, että alle 18 - vuotiaiseen lapseen on kohdistunut seksuaalisrikos. (Hyvärinen & Hautamäki 2013.)

Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta ja dokumentoinnista on tarkemmin selvitetty toimintaohjelmassa kappaleessa 7. (liite 1.)

6.2 Naisiin kohdistuva väkivallan vähentämishjelma 2010-2015

Hallitus päätti laatia poikkihallinnollisen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä hyväksyi ohjelman kesäkuussa 2010 ja ohjelma jatkuu vuoteen 2015 asti. Ohjelmassa lähestytään naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä kokonaisvaltaisesti, kolmen P:n periaatteen mukaisesti. Kokonaisvaltainen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että ohjelma sisältää kattavat toimenpiteet väkivallan ehkäisystä, uhrin suojelemisesta ja tukitoimista sekä rikosentekijän saattamisesta vastuuseen teoistaan. Toimen-

pide-ehdotuksia on yhteensä 66, joista osa voidaan toteuttaa ilman erillistä rahoitusta. Ohjelman lähtökohtana on naisiin kohdistuvan väkivallan nykytilan arviointi sekä analyysi aikaisempien toimintaohjelmien katvealueista. Ohjelman valmistelussa on otettu huomioon myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet. Ohjelman tavoitteena on puuttua väkivaltaan ennakoivasti, vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin. Lisäksi tavoitteena on ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa seksuaalisen väkivallan uhrien asemaa, lisätä heille tarjottavaa kriisiapua ja tukea, kehittää keinoja tunnistaa ja puuttua haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietoa ja osaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja uhrien auttamisesta. Suomessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta on arvioitu aiheutuvan vuositasolla 91 miljoonan euron kustannukset. Keskikokoisessa kaupungissa tämä tarkoittaa 103.000 euron kustannuksia yhden kuukauden aikana. (Naisiin kohdistuva väkivallan vähentämishjelmaohjelma 2010,9-12.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan osalta on nähtävissä kolme kehityssuuntaa, joihin naisiin kohdistuva väkivallan vähentämishjelmaohjelman avulla on syytä puuttua.

1. Seksuaalinen väkivalta (mukaan lukien häirintä) tai ainakin sen ilmituleminen näyttää yleistyneen.
2. Vakavaa, henkirikoksiin päätyvää parisuhdeväkivaltaa ei ole pystytty vähentämään riittävässä määrin, sillä parisuhteessa tapahtuvien tappojen osuus naisten väkivalta-kuolemista on pysynyt vakaana.
3. Naisia, jotka ovat kokeneet entisessä parisuhteessaan väkivaltaa, on lukumääräisesti entistä useampia.

Naisten väkivaltakokemukset ovat vuosina 1997 ja 2005 toteutettujen Naisen turvallisuus - tutkimusten mukaan hieman lisääntyneet. Naisista 44 prosenttia oli vuonna 2005 joutunut vähintään kerran 15 vuotta täytettyään miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkailun kohteeksi, kun vastaava luku kahdeksan vuotta aiemmin oli 40 prosenttia. Kasvu johtui ensisijaisesti seksuaalisen väkivallan ja sillä uhkailun yleistymisestä.

Tutkimuksen mukaan suomalaisista 18-74-vuotiaista naisista viidesosaa oli ainakin kerran elämänsä aikana pakotettu tai yritetty pakottaa seksuaaliseen kanssakäymiseen. Seksuaalisen väkivallan kokemukset ovat yleistyneet runsaalla neljänneksellä vuodesta 1997. Seksuaalista väkivaltaa oli viimeksi kuluneen vuoden aikana tutkimuksen mukaan kokenut kolme prosenttia naisista. Yli puolet seksuaalisesta väkivallasta on jonkun tutun, naisen lähipiiriin kuuluvan miehen tekemää. Myös sukupuolinen häirintä oli lisääntynyt. Sekä seksuaalisen väkivallan, että häirinnän kokemukset kasautuvat tyypillisesti nuorille 18-24 vuotiaille naisille. Toinen naisten väkivaltakokemusten kasvua selittävä tekijä oli uhkailun lievä yleistymisen, joka on peräisin pääasiassa työväkivallan yleistymisestä. (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma 2010, 16-17.)

Vielä 1990 - luvun alussa Suomessa aviomiestä ei voitu rangaista vaimonsa raiskauksesta. Aviomiehen ei voitu katsoa raiskaavansa vaimoan, vaan naisen antamaa avioliittolupausta pidettiin olosuhteista riippumattomana suostumuksena seksuaalisuhteeseen aviomiehen kanssa. Seksuaalirikoksia käsittelevien lakien uudistamisesta oli tehty aloite jo vuonna 1962. 1990 - luvun alkupuolella asia nousi yhä enemmän yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi. Ensimmäinen raiskauksen ja seksuaalirikosten uhrien palveluverkosto, Tukinainen perustettiin vuonna 1993. (Kotaniemi 2013, 59.) 1994 Suomessa kriminalisoitiin avioliitossa tapahtuva raiskaus, yhtenä viimeisistä EU-maista (L 316/1994). Toimintaohjelmassa (liite 1) kappaleessa 7.3 selvitetään lähestymiskieltoa sekä sitä koskevaa lainsäädäntöä.

Parisuhteessa tapahtuneen väkivallan osalta muutokset ovat pienempiä. Väkivalta on hieman vähentynyt pitkällä aikavälillä nykyisessä parisuhteessa. Viidesosa parisuhteessa olevista on kokenut joskus nykyisen avio- tai avopuolison taholta väkivaltaa tai uhkailua. Väkivalta on ollut pääosin fyysistä. Vajaa kymmenesosa naisista on kokenut viimeisen vuoden aikana nykyisen puolison tekemää väkivaltaa tai uhkailua. Väkivaltaa entisissä parisuhteissa kokeneiden naisten lukumäärä on kasvanut, päättyneiden suhteiden määrä on lisääntynyt vuodesta 1997 noin 25 %. Entisen puolison taholta väkivaltaa kokeneiden naisten määrä oli lähes 70 000 suurempi kuin vuonna 1997, vaikka väkivaltaa entisissä parisuhteissa kokeneiden naisten prosentuaalinen osuus on pysynyt samana (49 %). Jo päättyneissä suhteissa tapahtunutta väkivaltaa tarkasteltaessa on todettu, ettei väkivaltainen suhde aina pääty eroon. Runsaat puolet parisuhteessa väkivaltaisista miehistä oli käyttäytynyt väkivaltaisesti tai häiritsevästi eron jälkeen (keskimäärin 29 %). Selkeän fyysisen väkivallan sijaan yleisimpiä muotoja olivat erilaiset häirinnän ja vainon muodot. (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma 2010, 16-17.)

Otteita ylijohtaja Riitta Kaivosojan puheenvuorosta Raiskauskriisikeskus Tukinaisen 20-vuotisjuhlaseminaarissa 17.5.2013. Naisiin kohdistuvan, yksityisellä alueella, lähisuhteissa ja perheissä tehdyn väkivallan tunnistaminen ongelmaksi ja rikokseksi on tapahtunut Suomessa hitaasti. Raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994 ja vasta muutama vuosi sitten lähisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt siirrettiin asianomistajarikoksista virallisen syytteen alaisiksi. Nyt olemme siinä vaiheessa, että naisiin kohdistuva väkivalta on tunnistettu ongelmaksi, ja sellaiseksi ongelmaksi johon yhteiskunnan on aktiivisesti puututtava. Silti naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhteessa tapahtuva väkivalta jää edelleenkin osittain piiloon, syitä on monia. Nainen saattaa vaieta suojellakseen väkivaltaista puolisoaan ja perheen mainetta. Väkivallan kierteessä olevan on usein vaikea nähdä ongelma selkeästi ja jaksaa hakea apua. Ympäristö, läheiset tai viranomaiset joilta apua haetaan, eivät aina osaa tukea ongelman tuomista esiin. Lähisuhteessa koettuun väkivaltaan liittyy usein seksuaalinen väkivalta, ja se on vieläkin enemmän piilossa kuin muu fyysinen väkivalta. Yksi uusimmista naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelman toimista on nuorille suunnattu nettikam-

panja ”Mun kroppa. Mä päätän.” Kampanja vahvistaa nuorten tietoja seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta, siitä mitä seksuaalinen väkivalta on ja miten sitä voi ennaltaehkäistä. Kampanjassa jaetaan tietoa myös siitä, mistä väkivaltaa kokenut nuori voi hakea apua.

Nyt, kolmen toimintavuoden jälkeen, toteutettu seuranta osoittaa, että suhteellisen suuri osa naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelman toimenpiteistä on voitu käynnistää tai on jo toteutettukin. Ohjelman puitteissa on kehitetty väkivallan ehkäisyä monella osa-alueella, osin virkатыönä tai sisällytettynä erilaisiin hankkeisiin ja osin ministeriöiden osoittamalla rahoituksella. Tärkeää on myös yhteistyö julkisen sektorin ja järjestöjen välillä, tuottavathan järjestöt monia väkivallan ehkäisyn ja uhrien tuen palveluita. Järjestöillä kertyy myös merkittävää asiantuntemusta ja kokemusta tässä aiheessa. (Kaivosoja 2013.)

7 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tueksi

7.1 MARAK moniammattillinen riskiarviointi

MARAK malli on suunniteltu otettavaksi käyttöön Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä. MARAK on lähtöisin Walesista, Isosta-Britanniasta jossa se on ollut käytössä vuodesta 2003. Menetelmällä pyritään auttamaan vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneita uhreja tai sen uhan alla eläviä henkilöitä ja puututaan parisuhdeväkivallan uusiutumiseen. (Piispa & Lappinen 2014, 8-10.)

Ohjelmassa on kaksi vaihetta. Ensin tunnistetaan väkivallan uhri ja arvioidaan riski joutua uudelleen väkivallan kohteeksi täyttämällä hänen kanssaan riskinarviointilomake. Mikäli täytetyn lomakkeen perusteella on todennäköistä, että uhri on vaarassa joutua uudelleen väkivallan uhriksi, hänen tapauksensa käsitellään moniammattillisessa työryhmässä, jossa on edustajia eri virastoista ja eri hallinnonaloilta. Kokouksissa toimijat jakavat tietonsa uhrista toisilleen ja laativat tietojen perusteella turvasuunnitelman. Joissain kunnissa kokoukseen osallistuu myös väkivaltaa kokenut uhri, osassa ainoastaan työryhmän jäsenet. (Piispa & Lappinen 2014, 8-10.) Työryhmässä oli kokemusta molemmista työskentelytavoista. Kumpikaan ei saanut ehdotonta kannatusta. Tilanne jossa moniammattillinen ryhmä keskustelelee väkivaltaa kokeneen ihmisen asiasta ilman, että he ovat välttämättä häntä tavanneet koettiin hankalana, toisaalta tilanteessa jossa suuri joukko eri alan ammattilaisia haastattelee yhtä ihmistä, pelättiin aiheuttavan kuulustelun tunteen.

MARAK:n tavoitteena on aikuisten väkivallan uhrien turvallisuuden parantaminen ja verkostoituminen muiden toimijoiden kanssa, jotka työskentelevät väkivallan uhrien, tekijöiden ja lasten parissa. Toiminta perustuu tietojenvaihtoon ja toiminnan huolelliseen suunnitteluun. Turvasuunnitelma sisältää toimenpiteet, joilla uhrin turvallisuutta voidaan lisätä tai joilla väkivaltaa voidaan vähentää. Toiminnassa tärkeänä osana on uhrille järjestettävä tukihenkilö, joka tukee uhria turvallisuuksuunnitelman toimenpiteiden toteuttamisessa, sekä välittää tietoa uhrilta MARAK-työryhmälle ja toisinpäin. (Piispa & Lappinen 2014, 8-10.)

Kokemukset osoittavat, että MARAK riskinarviointilomake on tehokas parisuhdeväkivallan karotoittamisen väline. MARAK lomakkeen kysymykset ohjaavat työntekijää huomioimaan asiakkaan ja hänen perheensä tilanteen monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti ja helpottavat siten myös avun suunnittelua ja toteuttamista. Työskentelyllä on pystytty vähentämään poliisin tietoon tulevan parisuhdeväkivallan uusiutumista. Runsaassa 70 prosentissa tapauksista toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua, eikä uusia rikosilmoituksia enää tullut poliisille puolen vuoden seurantajaksolla. Uhrien omat kertomukset tukivat tulosta, ja väkivallan ja vainon

kokemukset olivat loppuneet. MARAK toimintamallia ei kuitenkaan vielä tunneta riittävän hyvin, eikä toimintamalli ole kaikkien toimijoiden käytössä niissä kunnissa missä menetelmä on otettu käyttöön. MARAK tulee nivoa yhteen paikkakuntien omaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön ja käytössä oleviin toimintamalleihin, mikä helpottaa sen juurruttamista. (Piispa & Lappinen 2014, 8-10.)

Vuosina 2010-2011 toteutettu pilotti osoitti, jotta MARAK:a voitaisiin levittää ja menetelmä toimisi tehokkaasti, on toiminnalle luotava selkeät rakenteet. Johto ja työntekijät on sitoutettava työskentelyyn. Työryhmätyöskentelyyn sitouttamista voidaan parantaa, kehittämällä MARAK-prosessin seuranta ja dokumentointia. Työskentelyyn osallistuvien motivaatiota ja sitoutumista edesauttaa uhrin tilanteen reaaliaikainen seuranta, sekä uhreilta saatu palaute tarjottujen toimenpiteiden toimivuudesta. Toinen pilotista saatu kokemus oli, että riskinarvioinnin ja väkivallasta kysymisen tulisi olla rutiinia työntekijöille. Tämä edellyttää koulutusta sekä lähisuhde- ja perheväkivallasta ilmiönä, väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Lisäksi työntekijät tarvitsevat osaamista MARAK-menetelmästä ja prosessista sekä moniammatillisesta työskentelystä. Pilotti osoitti myös, että tehokas MARAK-prosessi ja uhrin turvallisuuden parantaminen, edellyttävät tukihenkilötoiminnan kehittämistä Suomessa. (Piispa & Lappinen 2014, 8-10.)

7.2 Väkivaltaa kartoittavat lomakkeet

Toimintaohjelmassa (liite 1) on liitteenä asiakastyöhön tarkoitettuja väkivaltaa kartoittavia lomakkeita. Lomakkeet ovat myös kerrottu toimintaohjelman sivulla yhdeksän olevassa vuokaaviossa, jossa on toimintaohjeet jos työntekijä havaitsee tai hänelle herää epäily perhe- tai lähisuhdeväkivallasta. Toimintaohjelmassa esitellään, ota väkivalta puheeksi lomake, lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake, pahoinpitely- ja kehonkarttalomake (PAKE), raiskatun akuutti apu (RAP) sekä MARAK- moniammatillinen riskinarviointi. Lomakkeet löytyvät myös Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen Kasvun kumppanit sivustolta www.thl.fi/ jossa on kattavasti tietoa ja materiaalia perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäistyöhön.

7.3 Järjestöjen toiminta

Toimintaohjelmassa kappaleessa kahdeksan on perusteellisempi listaus muista kolmannen sektorin toimijoista. Tuon tässä vain esimerkinomaisesti esiin muutamia. Rikosuhripäivystyksen (RIKU) työntekijä oli mukana työryhmässä. Kävin tutustumassa RIKU:n toimintaan ja toimittilaan, joka sijaitsee helposti saavutettavassa paikassa Järvenpään keskustassa. Järjestön työntekijä on halukas kehittämään yhteistyötä kunnan viranomaisten kanssa. Lahdessa järjestön työntekijä pitää vastaanottoa poliisilaitoksella kerran viikossa, tällaista toimintaa ei ole vielä Järvenpäässä.

Maria Akatemia tarjoaa tukea naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa, sekä ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään tai työyhteisöissään väkivallan eri muotoja ja siihen liittyviä ilmiöitä. Tarkempaa tietoa Maria Akatemian ehkäisevästä väkivaltatyöstä löytyy www.maria-akatemia.fi/ehkaiseva_vakivaltatyo_naisille.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen on valtakunnallinen osaamiskeskus, joka antaa tukea ja ohjausta seksuaalisen väkivallan ja/ tai hyväksikäytön kohteeksi joutuneille sekä heidän läheisilleen. Vaikuttaa ammatti-, viranomais- ja oikeuskäytäntöihin sekä yleiseen mielipiteeseen seksuaalisen väkivallan vähentämiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Tukinainen tarjoaa yhteistyötä, konsultaatioapua ja koulutusta eri alojen ammattilaisille, viranomaisille, järjestöille ja oppilaitoksille. sekä täydentää julkisia sosiaali- ja terveystalouden palveluita ja viranomaisjärjestelmää omalla erityisalueellaan. Tarkempaa tietoa Raiskauskriisikeskus Tukinainen toiminnasta löytyy www.tukinainen.fi/.

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasian todistajan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla tukipalveluita. RIKU:n toiminnasta saa lisätietoja yhdistyksen omilta kotisivuilta www.riku.fi.

7.4 Kotouttamisohjelma

Vuoden 2011 kotoutumislaki (laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010) korostaa viranomaisten velvoitetta antaa opastusta, ohjausta ja neuvontaa kotoutumisprosessin alkuvaiheissa. Maahanmuuttajien neuvonta ei kuulu pelkästään sosiaalitoimen järjestettäväksi, vaan kunnan kaikki hallinnonalat joutuvat osaltaan ottamaan vastuuta kotoutumisasiassa. Maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät valmiudet ja palvelutarpeet poikkeavat toisistaan hyvin paljon. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat tarvitsevat laaja-alaista tukea kotoutumiseensa, kun taas erimittaisin työsopimuksin ja opiskelijoiksi tulevat tarvitsevat lähinnä neuvontaa ja ohjausta kaupungin peruspalvelujen käyttöön. Järvenpään kotouttamisohjelma on laadittu yhteistyössä kaupungin ja keskeisten maahanmuuttajatyötä tekevien tahojen sekä Työ- ja elinkeinotoimisto (TE-toimiston) kanssa. Maahanmuuttajia on osallistunut ohjelman laatimi-

seen työryhmänjäsenenä. Lisäksi maahanmuuttajien näkemyksiä ja kokemuksia kotoutumista tukevien palvelujen tarpeista, on koottu erilaisissa tapahtumissa ja asiakastapaamisissa. Arviointin ja palautteen pohjalta kotouttamisohjelmaan on määritelty painopistealueet. Keskeisiksi painopistealueiksi vuosille 2014-2017 nostettiin seuraavat asiat. Alkuvaiheen ohjausta, neuvontaa ja tiedottamista kehitetään edelleen. Maahanmuuttajatoimisto Verso vakiinnuttaa toimintaansa koordinoivana tahona. Yhteistyökumppanuuksia vahvistetaan niin kaupungin palvelualueiden sisällä kuin kaupungin ulkopuolisten toimijoiden kesken. (Maahanmuuttajana Järvenpäässä.)

Kunta laatii kotouttamisohjelman yhteistyössä työvoimaviranomaisen ja muiden viranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Ohjelma sisältää suunnitelman tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista sekä yhteistyöstä maahanmuuttajien kotouttamisessa. Ohjelmaa laadittaessa ja toteutettaessa kuullaan maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä ja mahdollisuuksien mukaan muita paikallisia tahoja. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.)

Järvenpään kaupunginstrategiassa 2010-2020 toiminta-ajatuksena on turvata kaikille järvenpääläisille ihmisarvoisen elämän perusedellytykset tiiviissä vuorovaikutuksessa asukkaiden, yhteisöjen ja muiden kuntien kanssa. Järvenpään kotouttamisohjelman tavoitteena on varmistaa, että maahanmuuttajat voivat elää ja osallistua toimintaan kantaväestön kanssa yhdenvertaisina kuntalaisina. (Maahanmuuttajana Järvenpäässä.)

8 Tutkivan kehittämisen prosessin kuvaus

8.1 Kehittämishankkeen toteuttaminen ja aikataulu

Olin toukokuussa 2014 yhteydessä Järvenpään kaupunginhallituksen puheenjohtajaan ja tiedustelin onko kunnalla mitään hanketta johon voisin osallistua ja liittää sen osaksi opinnäytetyötäni. Sain samalla viikolla tietää, että terveyden edistämisen johtaja etsii perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmaan tekijää. Olin häneen yhteydessä ja nopeasti saimme sovittua miten työtä tulisi jatkaa. Toimintaohjelman tekemistä oli aloitettu jo vuonna 2011, mutta se oli jäänyt kesken.

Uusi työryhmä oli kokoontunut keväällä 2014 kolme kertaa suunnittelemaan toimintaohjelman tekemistä, kuinka ohjelman suhteen pitäisi jatkaa, keitä työryhmään kutsutaan lisää ja löytyisikö joku opiskelija mukaan työryhmään keräämään toimintaohjelmaan kuuluvaa tietoa yhteen. Mitään konkreettista uutta edellisen työryhmän aloittamaan toimintaohjelmaa versioon ei ollut tehty. Pidimme kesäkuussa 2014 terveyden edistämisen johtajan ja ohjaavan opettajan kanssa palaverin jossa todettiin, että Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma tulee olemaan opinnäytetyöni liitteenä ja varsinaisessa opinnäytetyössäni tulen selvittämään Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämisen prosessia.

Sovimme terveyden edistämisen johtajan kanssa joka toimi hankkeen koordinaattorina, että aloitan työn perehtymällä ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta ja sen taustaan. Lisäksi haastattelen kaikki työryhmän jäsenet ja perehdyn myös muihin kuntien vastaaviin ohjelmiin. Terveyden edistämisen johtaja lähetti ryhmälle sähköpostia 23.6.2014 jossa kertoi, että olen heidän kanssa työstämässä toimintaohjelmaa. Olen ennen seuraavaa kokousta heihin yhteydessä ja sovin tapaamis/haastatteluajoja kartoittaakseni nykytilaa ja tunnistaakseni liittymäpintoja sekä tarvittavia rakenteita toimeenpanonohjelmallemme. Tärkeää oli myös ymmärtää ketä varten toimintaohjelmaa ollaan tekemässä. Hanke eteni alla olevan aikataulun mukaan.

22.5.2014. Yhteys kaupunginhallituksen puheenjohtajaan selvittääkseni Järvenpään kaupungin mahdolliset kehittämishankkeet opinnäytetyön aiheen ideoimiseksi

17.6.2014. Ohjaavan opettajan ja kehittämishankkeen koordinaattorin tapaaminen

30.6-27.8.2014. Työryhmän jäsenten haastattelut

26.8.2014. I kokous

24.9-30.9.2014 Asiakastyötä tekevien sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden haastattelut

16.9.2014. II kokous

- 1.10.2014. Uusi versio toimintaohjelmasta ryhmäläisille kommentoitavaksi
- 7.10.2014. Ryhmäläiset palauttavat kommentoimansa version ja mahdolliset yleiskommentit minulle sähköpostilla
- 23.10.2014. Täydennetty toimintaohjelma versio lähetetään kommentoitavaksi ryhmälle asialistan yhteydessä
- 28.10.2014. III kokous
- 14.11.2014. Viimeinen toimintaohjelman versio työryhmälle kommentoitavaksi
- 25.11.2014. Kommenttien viimeinen palautuspäivä
- 1.12.2014. Täydennetty toimintaohjelma lähetetään sosiaali- ja terveyslautakunnan jäsenille etukäteen luettavaksi
- 10.12.2014. Sosiaali- ja terveyslautakunnan kokous jossa toimintaohjelma esitellään ja hyväksytään sellaisenaan yhtä täydentävää lausetta lukuun ottamatta
- 4.3.2015. Toimintaohjelman kick off tilaisuus

8.2 Moniammatillinen työryhmä

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi perustettiin Järvenpäässä jo vuoden 2011 lopussa työryhmä valmistelemaan toimintaohjelmaa. Työryhmä päätyi käyttämään pohjana Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) julkaisussa ”Suositus lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä” (STM:n julkaisu 2008:9) esitettyä toimintaohjelman rakennetta. Henkilövaihdosten vuoksi työryhmän toiminta oli hidasta ja vasta alkuvuodesta 2014 uuden terveyden edistämisen johtajan johdolla uusi työryhmä alkoi aktiivisesti työstää toimintaohjelmaa.

Työryhmä on ollut moniammatillinen, siihen on kuulunut edustajat kaupungin eri palvelualueilta, alueellisilta yhteistyötoimijoilta, kolmannelta sektorilta ja poliisista. Työryhmän jäsenet olivat terveyden edistämisen johtaja joka toimi myös työryhmän puheenjohtaja, aikuis-sosiaalityön päällikkö, omais- ja lyhytaikaishoidon päällikkö, terveyden edistämisen päällikkö, perhetukikeskuksen päällikkö, palvelupäällikkö -pienten lasten palvelut - neuvola, -perhepalvelut ja perhekeskus Maahinen, nuorisopäällikkö, mielenterveys- ja päihdetyön palvelupäällikkö, vs. asumispalvelupäällikkö, perheoikeudellisen yksikön päällikkö, sosiaalityöntekijä - sosiaalipäivystys, palvelupäällikkö- kouluikäisten ja opiskelijoiden palvelut, maahanmuuttotyön erityisasiantuntija, ylikonstaapeli - Itä-Uudenmaan poliisilaitos, toiminnanohjaaja - Rikosuhripäivystys, ja minä opiskelijana; Laurea-ammattikorkeakoulusta.

8.2.1 Työryhmän kokoukset

Työryhmä kokoontui kuusi kertaa, keväällä 2014 kolme kertaa sekä syksyllä 2014 kolme kertaa. Kokoukset olivat 11.2, 18.3, 21.5, 26.8, 16.9 ja 28.10. Itse tulin mukaan kesällä 2014, joten ehdin osallistua syksyn kolmeen kokoukseen. Kevään kokouksissa oli kartoitettu ketä

työryhmään tulisi kuulua, kutsuttu uusia edustajia ja sovittu mm. opiskelijan etsimisestä varsinaisen toimintaohjelman kirjoittamiseen. Kokoukset pidettiin Järvenpään kaupungintalolla. Kokousten puheenjohtana sekä sihteerinä toimi terveyden edistämisen johtaja. Lähes kaikki työryhmän jäsenet olivat kaikissa syksyn kokouksissa, jokainen oli vähintään yhdessä kokouksessa. Ennen syksyn ensimmäistä kokousta 26.8 olin saanut tehtäväksi perehtyä ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta, haastatella kaikki työryhmän jäsenet sekä aloittaa kirjoittaa toimintaohjelmaa, hyödyntäen 2011 aloitettua toimintaohjelman runkoa.

Kehittämishankkeen syksyn ensimmäisessä kokouksessa 26.8.2014 esittelin haastattelujeni tuloksia (seuraavassa kappaleessa tarkempi selvitys haastatteluista). Olin tehnyt tiivistelmän haastatteluista sekä kirjoittanut toimintaohjelmaan tulevaa teoriaosuutta, joka puuttui ensimmäisestä 2011 aloitetusta versiosta. Koska työryhmä oli melko suuri ja edustajia on lähes kaikilta terveyden- ja sosiaalihuollon eri sektoreilta ryhmäläisillä oli myös hyvin paljon näkemyksiä millainen toimintaohjelma heitä palvelisi. Toimintaohjelmaan oli jo laadittu aiemmin edellisen työryhmän aikana yleistavoitteet, joita nyt aloimme täydentää. Rikosuhripäivystyksen työntekijä esitteli ja kertoi kokemuksiaan MARAK-mallin käytöstä. MARAK-mallin käyttöönottoon suhtauduttiin varovaisen myönteisesti. Lopullinen keskustelu Marak käyttöön-otosta, jätettiin vielä yksiköissä käytäväksi, näkökulmien tarkempaa pohtimista varten. Sovimme, että jatkan toimintaohjelman kirjoittamista, haastattelen vielä loput ryhmäläiset ja huomioin haastattelujen tuloksia ohjelman kirjoittamisessa. Lisäksi tutustun eri kuntien vastaaviin ohjelmiin ja hyödynnän niihin kerättyä tietoa ja lähteitä.

Kokousten välissä tapasin terveyden edistämisen johtajaa/hankkeen koordinaattoria, hänen kanssaan kävimme vielä tarkemmin toimintaohjelman sisältöä läpi ja sain häneltä ideoita ja ohjeita työn tekemiseen. Ennen jokaista kokousta laitoin hänelle sähköpostilla sen hetkisen toimintaohjelma version, jonka hän välitti kokousasialistan mukana kokousedustajille noin viikkoa ennen kokousta. Huomasin, että vuonna 2011 aloitetussa toimintaohjelma versiossa osa tiedoista oli vanhettunutta, joten lähdin kirjoittamaan työtä lähes puhtaalta pöydältä, joitain ajatuksia ja ideoita toimintaohjelman sisällöstä sain ensimmäisestä versiosta.

16.9.2014 kokouksessa esittelin työstämäni ohjelmaa ja sen tämänhetkistä rakennetta. Keskustelimme ohjelmaluonnoksesta, sen tavoitteista ja tarkoituksesta. Päädyimme vielä jäsentämään periaatteita (asiakaslähtöisyys, -osallisuus) toimintaohjelman tavoitteisiin sekä konkreettisiin tavoitteita tasolle, joihin voidaan yhdistää toimenpiteet ja mittarit. Määrittelimme verkostoja ja toimijoita kaupunkitasolla, pohdimme toimintaa asiakasrajapinnassa, mitkä toimenpiteet varmistavat ilmiöön tarttumisen. Sovimme, että työstän ohjelmaa eteenpäin yhdessä terveyden edistämisen johtajan kanssa, ryhmän keskustelun periaatteiden mukaisesti. Ohjelman kirjoittamistyön lisäksi tapaan työntekijöitä asiakasrajapinnassa ja haastattelun lisäksi testaan heillä kokouksessa esillä olleita THL:n lomakkeita (puheeksiottaminen,

kartoittaminen, tunnistaminen ym.) Työryhmän edustajat laittoivat minulle sähköpostitse yhteystietoja alaisistaan joita minun kannattaisi tavata. Haastattelin Järvenpään lastensuojelun sosiaalityöntekijää, Järvenpään terveyskeskuspäivätyksen sairaanhoitajaa, äitiys- ja lastenneuvolan tiimivastaavaa terveydenhoitajaa sekä kahta erityisasumisen asumispalveluohjaajaa. Nauhoitin lastensuojelun sosiaalityöntekijän, terveydenhoitajan sekä päivystyksen sairaanhoitajan haastattelut. Asumispalveluohjaajien tapaamisessa selvisi etteivät he juurikaan tee asiakastyötä ja eivät ole työssään kohdanneet väkivallan tekijöitä eivätkä uhreja.

Viimeisessä kokouksessa 28.10.2014 suunniteltiin ohjelmaan tulevaa palvelutarjotinta joka löytyy toimintaohjelmasta (liite 1) sivulta kahdeksan, joka on selkeä yleisohjeistus väkivallan ehkäisytyöhön. Ohjelman implementaation arvioinnista ja sen mittaroinnista keskusteltiin pitkään. Väkivallan seuranta vaatii edelleen kehittämistä. Kuka seuraa, mitä ja miten seurataan sekä miten kirjataan. Tähän sovittiin palattavan vielä seuraavassa luonnosvaiheessa. Todettiin, että itse ohjelmaan on syytä vielä kirjata mittariston ja seurannan kohdalle, että tämä prosessi on kehittyvä. Implementaation alettua pystytään myös seurantaan ja siihen liittyvää mittaristoa arvioimaan ja kehittämään. Tavoitteena on ensivaiheessa perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, puhekeksiotto ja matalan kynnyksen palvelu asiakkaille ja potilaille.

Yksiköiden oman perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintoprosessin kuvaus tuli olla valmiina 4.3.2015 mennessä. Tätä varten työstettiin yhteinen pohja josta vastuu oli yksiköiden päälliköillä. Toimintaohjelman kick-off tilaisuus suunniteltiin järjestettävän 4.3.2015. Tilaisuutta varten perustettiin viiden hengen työryhmä, johon tuli edustus Rikosuhripäivystyksestä, aikuis- ja vanhussosiaalityöstä sekä mielenterveys- ja päihdetyöstä. Työryhmän koolle kutsuja on terveyden edistämisen johtaja. Suunnitelman implementointivastuu on osa yksiköiden esimiesten normaalia työtehtävää. Vastuu toimintasuunnitelman seurannasta kuuluu terveydenedistämisen avainalueelle. Järvenpään perustetaan monialainen seurantaryhmä, joka kokoontuu noin kaksi kertaa vuodessa ja seuraa kaupungin ennaltaehkäisevien suunnitelmien täytäntöönpanoa. Lisäksi kokouksessa työryhmän ylikonstaapeli kertoi Ankkuritiimipilotoinnista, joka on alkamassa Hyvinkäällä. Pilotoinnin kokemusten jälkeen, on tarkoitus aloittaa alueellinen toiminta.

Työryhmän kokousten välillä toimintaohjelmaa oli työstetty sähköpostitse luonnosta kommentoimalla. Lisäksi olimme pitäneet kolme palaveria toimintaohjelman koordinaattorin kanssa, jossa olimme yhdessä työstäneet ohjelmaa. Työn visuaaliseen ilmeeseen, ulkoasun muokkamiseen Järvenpään kaupungin toimintaohjelmien näköiseksi sain apua Järvenpään kaupungin talous- ja hallintosihteeriltä. Viimeisin versio ohjelmasta lähetettiin työryhmälle 14.11.2014 josta toivottiin lopullisia kommentteja 25.11.2014 mennessä. Täydennetty versio lähetettiin 1.12.2014 sosiaali- ja terveyslautakunnan 10.12.2014 olevan kokouksen asialistan liitteeksi.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan kokous pidettiin 10.12.2014. Kokous päätti omalta osaltaan yksimielisesti hyväksyä Järvenpään kaupungin perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimitasuunnitelman vuosille 2015 - 2017. Toimintaohjelmaan kappaleeseen 3.2 haluttiin kuitenkin seuraava lisäys ” Järvenpään kaupungin pitkäaikaisena tavoitteena on nollatoleranssin saavuttaminen perhe- ja lähisuhdeväkivallan suhteen”.

Toimintaohjelman kick off tilaisuus pidettiin Järvenpäätalolla 4.3.2015. Tilaisuuteen oli ilmoittautunut noin sata Järvenpään sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijää. Tilaisuudessa oli puhumassa Terveyden - ja hyvinvointilaitoksen (THL) kehittämisspäälikkö perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn kehittämistyön tulevaisuuden suuntaviivoista. Terveyden edistämisen johtaja esitteli toimintaohjelman lyhyesti. Näkökulmia väkivallan ehkäisyyn kertoivat toimintaohjelman työryhmän ylikonstaapeli Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta, Järvenpään kaupungin psykiatri sekä pienten lasten perheneuvolan kaksi perheterapeuttia.

8.2.2 Moniammatillisen työryhmän jäsenten haastattelut

Ensimmäisessä tapaamisessa kesäkuussa 2014 terveyden edistämisen johtajan kanssa sovimme, että haastattelen kaikki työryhmän jäsenet ennen seuraavaa elokuun kokousta. Samalla opin tuntemaan ryhmäläiset ja pääsen nopeasti sisälle mm. toimintaohjelman tarpeesta. Tavoitin kahta lukuunottomatta kaikki työryhmän 14 jäsentä kesä- ja heinäkuun aikana ja haastattelin heidät heidän omilla työpaikoillaan. Ensimmäisen haastattelun tein 30.6 ja viimeisen 27.8. Haastattelut kestivät yhdestä kahteen tuntiin. Kesälomien vuoksi en ollut tavoittanut kaikkia, joten kahden henkilön kanssa olin sopinut haastattelut tehtäväksi ensimmäisen kokouksen jälkeen. Kaikki työryhmän jäsenet toimivat esimiestehtävissä ja eivät tee asiakastyötä. Terveyden edistämisen johtaa en varsinaisesti haastatellut, mutta kävin kesäkuu - marraskuun aikana hänen luonaan useita kertoja keskustelemassa toimintaohjelman työntekoon liittyvistä asioista. Haastattelussa selvitin työryhmäläisten näkemyksiä.

1. Mistä väkivaltatapaukset heille tulevat?
2. Miten väkivaltatapauksia kartoitetaan?
3. Millaisia lomakkeita ym. työkaluja heillä on käytössä?
4. Kenen kanssa tehdään yhteistyötä?
5. Millaisia yhteistyön puutteita ja haasteita he näkevät?
6. Millaisia koulutustarpeita heidän työyksiköllä on?
7. Mitä toimenpideohjelmassa tulisi sisältää, miten sen tulisi heidän työyksikköä palvella?
8. Onko työyksiköllä tilastoja Järvenpään lähisuhde- ja väkivaltatapauksista?

Haastateltavat mainitsivat useaan kertaan että kokivat erittäin tärkeäksi että toimintaohjelma saadaan nyt valmiiksi. Kysymykset herättivät paljon keskustelua, minulla oli kannettava-tietokone mukana johon kirjaisin samalla vastauksia kysymyksiini. Tein haastattelujen tuloksista power point esityksen jossa oli varattu yksi dia yhtä haastattelua kohden. Esittelin haastattelun tuloksia minulle ensimmäisessä työryhmän kokouksessa 26.8. Esityksen loppuun tein yhteenvedon haastattelujen tuloksista.

Haastatteluissa kävi erityisesti ilmi, että sosiaalityöntekijälle olisi selkeä tarve terveyskeskuksen päivystykseen. Väkivallan uhrien jatko-ohjaus nähdään puutteelliseksi. Järvenpäästä puuttuvat hätämajoituspaikat sekä matalankynnyksen jatkopaikat väkivallan uhreilta ja väkivallan tekijöiltä tai jos niitä on niihin ei osata ainakaan ohjata. Työryhmän jäsenet kokivat, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman aloitettu versio keskittyy liiaksi lapsiperheisiin, ohjelmassa on huomioitava erityisesti myös ikääntyneiden kokema perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Omaishoitajat eivät hae riittävästi apua ja tukea ja työntekijöillä on pelko heidän väsymisestä. Rikosuhripäivystyksen kanssa tehtävä yhteistyö on ollut vähäistä. Poliisilta ei tule kaikki aikuisten väliset väkivaltatapaukset sosiaalipäivystyksen tietoon, lähes kaikki heidän tietoon tulevat tapaukset koskettavat lapsiperheitä. Vammaisten huomioiminen puuttuu toimintaohjelmasta. Väkivaltaa kartoittavaa lomaketta ei ole yleisesti käytössä Järvenpäässä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kehonkarttalomaketta (PAKE) täytetään vajavaisesti, jatko-ohjauskohta lomakkeessa on usein tyhjä. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon kaivataan selkeä malli mihin ottaa yhteyttä jos esimerkiksi kotihoidossa herää epäily väkivallasta. Työryhmäläisten mielestä tieto ei kulje sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden välillä, yhteistyö on puutteellista.

8.3 Asiakasrajapinnassa työskentelevien henkilöiden haastattelut

Haastattelin Järvenpään äitiys- ja lastenneuvolan tiimivastaavaa terveydenhoitajaa, lastensuojelun sosiaalityöntekijää, Järvenpään terveyskeskuspäivystyksen sairaanhoitajaa, sekä kahta erityisasumisen asumispalveluohjaajaa. Haastattelun tein heidän omissa työpisteissä, aikaa oli varattu n.1,5 tuntia. Asumispalveluohjaajien haastattelussa selvisi etteivät he juurikaan tee asiakastyötä, joten tämän vuoksi en työssäni esitä heidän kanssaan käytyä keskustelua.

Haastattelussa selvitin työntekijöiden näkemyksiä Järvenpäässä esiintyvistä lähi- ja perheväkivallasta.

1. Kohtaavatko he työssään väkivallan uhreja tai/ja tekijöitä?
2. Miten heillä herää epäily tai huoli asiakkaan mahdollisesta väkivallan kohteeksi joutumisesta?
3. Millaisia työkaluja heillä on käytössä väkivaltaan liittyvissä asiakaskontakteissa?
4. Miten ja mihin he ohjaavat asiakkaita jatkohoitoon?

5. Mitkä ovat haasteet Järvenpään väkivallan ehkäisytyössä?
6. Millaisia työkaluja, millaista apua ja tukea he tarvitsevat väkivallan ehkäisytyöhön Järvenpäässä?
7. Mitä mieltä he ovat väkivallan kartoitus yms. lomakkeista joita on tarkoitus liittää toimintaohjelmaan?

Aineiston analyysiin käytin sisällönanalyysiä joka on perusanalyysimenetelmä. Kuuntelin nauhoittamani haastattelut ja muutin kuulemani aineistoa tekstimuotoon eli litteroin. En litteroinut sanatarkasti vaan keräsin aineistoa teemoittain etsien vastauksia esittämiini kysymyksiin. Kuitenkin riittävän tarkasti jotta kirjoittani tekstiaineisto vastaa haastateltavien suullisia lausumia. Kuuntelin haastattelusta useita kohtia moneen kertaan jotta sain varmasti selvää siitä mitä haastateltava sanoi. Pyrin löytämään keskeiset teemat ja kysymyksiini liittyvät vastaukset. Kirjoitettua tekstiä tuli tutkimusaineistoksi 11 sivua. Tämän jälkeen pelkistin aineistoa karsimalla kirjoittamastani tekstistä ne asiat jotka eivät suoranaisesti vastanneet kysymyksiin. (ks. Vilkkä 2005, 115-116). Aihe synnytti haastattelutilanteessa hyvin paljon keskustelua joten oli tärkeä pystyä tuomaan esiin oleellimmat asiat Järvenpään lähi- ja perheväkivallan ehkäisytyön kehittämistä varten. Jos haastateltavat ovat oikein valittu, ei yleensä ole ongelmaa keskustelun synnystä, ihmiset ovat yleensä halukkaita kertomaan kokemuksistaan. (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 80). Tiivistelmät haastatteluista lähetin sähköpostilla haastatelluille tarkistettavaksi, yksi haastatelluista ei halunnut muuttaa mitään tekstistään, yksi haastateltava lisäsi joitain sanoja tekstiini ja kolmas haastateltava totesi, ettei ollut valmistautunut haastatteluun riittävän hyvin. Hän totesi, että olisi voinut kertoa asiasta vielä laajemmin. Hän täydensi ja korjasi aineistoa, jonka lisäsin haastateltavan ohjeiden mukaan tiivistelmäni.

8.3.1 Neuvolan terveydenhoitajan haastattelu

Haastattelussa selvisi, että neuvolassa on käytössä Sirkka Pertun 2003 laatima perheväkivalta-kaavake (liite 2). Kaavake on tarkoitettu ainoastaan äidin yksin täytettäväksi, isä ei saa olla mukana. Työntekijöitä hämmästyttää, ettei isälle ole vastaavaa kaavaketta, vaikka perheväkivalta voi olla myös äidin tekemää. Osa työntekijöistä täytättyä kaavakkeen äitiysneuvolan asiakkaille, osa käyttää lomakkeen kysymyksiä puheeksi ottamisen apuvälineenä.

Neuvolassa vastaanoton yhteydessä keskustelun aikana voi joku asiakkaan sana herättää huomion, johon terveydenhoitajan on helppo tarttua ja pyytää asiakasta kertomaan tarkemmin. Avoimuus on tärkeää, jos joku asia herättää epäilyksen esimerkiksi lasta tutkiessa on siitä syytä avoimesti kysyä, esim. mistä mustelma on tullut. Myös kysymykset miten parisuhteessa riidellään, miten parisuhteessa ristiriidat pystytään ratkaisemaan, miten kotityöt jaetaan, koettiin auttavat avoimen keskustelun syntyyn. Jos asiakkaan vastaukset eivät herätä huolta, asi-

asta ei ruveta sen enempää kuulustelemaan. Lastenneuvolassa tulisi ottaa samat asiat puheeksi kuin äitiysneuvolassa, mutta siellä kiire aiheuttaa sen, ettei asioita aina muistaa ottaa esille. Järvenpäässä käynnissä olevien neuvolan terveydenhoitajien lomautusten vuoksi osasta äitiys- ja lastenneuvolan terveystarkastuksista on jouduttu luopumaan.

Kyselykaavakkeita ei ole tarve lisätä neuvolaan, koska niiden kirjaamisessa on ongelmia, neuvoloissa oleva Pegasos asiakasohjelma koetaan kankeaksi. Lastenneuvolan ohjelmassa on perhelehti jonne voisi kirjata vanhemmista heränneitä huolia, mutta lehti on sivuston loppupuolella, jonka käyttö on käytännössä hankalaa. Lapsen tietoihin ei voi kirjoittaa mitään äidin ja isän asioita. Jos asian kirjoittaa äidin tai isän asiakastietoihin, ei niitä tule välttämättä avattua seuraavalla käynnillä ja niitä ei ole lupa avata ilman, että ilmoittaa syy tietojen lukemiseen. Tämä koetaan aiheuttavan myös ylimääräistä työtä johon ei ole aikaa. Toiveena on, että tulevaisuudessa Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos (THL) kehittäisi kirjaamista jotta terveystarkastukseen saataisiin perhelehti jonne voisi kirjoittaa mm. jos työntekijällä herää huoli perheen asioista. Jos asiakkaalla terveydenhoitaja vaihtuu, ongelma on ettei edellisellä vastaanotolla havaitut asiat ole seuraavan terveydenhoitajan tiedossa.

Suomalaisista perheistä suurin osa käyttää neuvolan palveluita, arvio Järvenpään käyttöasteesta vaihteli 90-96 % välillä. Asetus edellyttää, että neuvolasta poisjäännit pitäisi selvittää. Neuvolassa koetaan, ettei ole aikaa selvittää ketkä perheistä eivät käy lastenneuvolassa. Asiakaspapereiden avaamisen syyn joutuu aina selvittämään, joka on kynnys poisjääntien selvittämiseen. Alle yksi vuotiaiden lasten terveystarkastukset ovat hyvin hallinnassa, tapaamisia on riittävästi ja perheen ongelmiin pystytään puuttumaan, mutta leikki-ikäiset saattavat pudota säännöllisestä seurannasta. Yhteydenottoja neuvolaan saattaa tulla esim. päiväkodista, jolloin voidaan todeta, ettei neuvolassa ole koskaan tavattukaan lasta jos hän esimerkiksi muuttanut Järvenpäähän yli vuoden vanhana. Vauvaikäisten perheisiin myös soimitaan helpommin jos perheellä on toistuvia perumisia tai heitä ei vastaanotolle ilmaannu, varsinkin jos on pienikin huoli perheen pärjäämisestä.

Vaikka suuriosa perheistä käy neuvolassa pelätään, että perhe- ja lähisuhdeväkivalta tapauksista havaitaan vain jäävuoren huippu. Joskus saattaa esim. äidin tapa miten hän puhuu lapselleen neuvolassa särähtää terveydenhoitajan korvaan, jolloin huoli äidin jaksamisesta nostetaan esiin, on todennäköistä, että vanhemman epäasiallinen puhetapa on kotona vielä asiatomampaa.

Järvenpään pientenlasten perheneuvolan palvelut koetaan erittäin hyväksi, neuvolassa työskentelee kaksi perheterapeuttia ja psykologi. Neuvolaan voidaan ohjata matalalla kynnyksellä mm. uupumuksesta tai parisuhdeongelmista kärsiviä vanhempia, jolloin ongelma ei pääse kas-

vamaan liian suureksi. Järvenpään avautui helmikuussa 2015 uusi perhekeskus ja päiväkoti Polle.

Selvissä pahoinpitely- tai kaltoinkohtelu tilanteissa neuvolasta tehdään lastensuojeluilmoitus. Jos neuvolassa selviää, että perheessä jossa on raskaana oleva nainen tai pieni lapsi, on väkivallan uhkaa kannustetaan lastensuojeluilmoituksen tekoon. Terveystoimijat muistuttavat vanhemmille, että pienet lapset aistivat väkivallan vaikka olisivat riitelyn aikana nukkumassa. Äideillä on halu suojella lastaan, joten äiti on usein myöntäväinen lähteä lasten kautta vie-mään tilannetta eteenpäin. Neuvolassa lastensuojeluilmoitus nähdään väylänä ja porttina jonka kautta asia lähtee etenemään. Kynnys lastensuojeluilmoitusten tekoon on madaltunut, niitä saatetaan tehdä yhdessäkin terveystoimijan kanssa. Vanhemmille korostetaan, ettei ilmoituksen teko tarkoita huostaanottoa, vaan lastensuojelun tarkoitus on selvittää miten perhettä voi auttaa.

Neuvolassa ei ollut täysin selvää miten Järvenpään sosiaalitoimen viranomaispuhelin ns. punainen puhelin toimii. Punainen puhelin toimii virka-aikana päivystyspuhelimena viranomaisil-le kaikissa päivystysluonteisissa asioissa. Neuvolan työntekijät olivat noudattaneet puhelin-tuntiaikoja, joka oli hankaloittanut yhteydenottoja. Tärkeäksi koettiin toimintaohjelmaan tulevat selkeät yhteystietolistat, keneen ottaa yhteyttä väkivaltaan liittyvissä asioissa.

Neuvolassa todettiin että, Järvenpäässä korjaavaan työhön ollaan saatu uusia resursseja mm. kuraattoreita on palkattu kouluille, myös ennaltaehkäisevään työhön tulisi saada lisää työntekijöitä. Lisäresurssien ansiosta saataisiin pienemmät asiakaspiirit ja tätä kautta syntyisi luot-tavaisia suhteita tuttuihin perheisiin. Järvenpäässä on kolme verkostokoordinaattoria jotka ovat saaneet mm. huoli puheeksi koulutuksen. Koordinaattoreita voisi jatkossa hyödyntää perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä.

8.3.2 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän haastattelu

Sosiaalityöntekijä kertoi lastensuojeluilmoitusten määrän lisääntyneen. Ilmoituksia tulee hyvin monelta eri taholta poliisilta, kouluista, neuvoloista, päiväkodeista sekä omia ilmoituksia perheistä. Vanhempien väsymys, erilaiset mielenterveysongelmat ja nuorten oma rikollisuus näkyy ilmoituksissa. Samoin perheväkivalta ja sen uhka näkyy usein ilmoituksissa, nämä ovat lisääntymään päin. Laki lastensuojelutarpeen selvityksestä on selkeä, kaikki ilmoitukset on otettava käsittelyyn ja päätettävä selvitystarpeesta seitsemän päivän aikana. Selvitykset on tehtävä kolmen kuukauden sisällä, mutta jos tapaukseen liittyy perheväkivaltaa, selvitys tehdään nopeammin. Lapsiin kohdistuvissa akuuteissa väkivaltatilanteissa reagoidaan heti. Jos esim. päiväkodista ilmoitetaan, lapsen kertoneen lyönnistä ja hänessä on jälkiä väkivallasta, lääkäriin lähdetään välittömästi. Huoltajaan ollaan yhteydessä toivotaan, että hänet saadaan

mukaan, ellei päivystykseen lähtee lapsi sosiaalityöntekijän kanssa. Tarvittaessa joudutaan tekemään kiireellinen sijoituspäätös, näihin kuitenkin harvoin joudutaan koska huoltajat ovat etupäässä mukana. Lääkäri täyttää PAKE lomakkeen ja asiasta tehdään tutkintapyyntö poliisille. Sosiaalityöntekijät arvioivat onko lapsen turvallista palata kotiin. Tämän jälkeen jatketaan perheen tilanteen selvitystä, tavataan vanhempia ja lasta. Järjestetään tarvittaessa yhteistapaamisia päiväkodin kanssa. Kotikäynneille sosiaalityöntekijät menevät aina pareittain.

Lastensuojelussa on käytössä päivystyspuhelin, puhelin kiertää sosiaalityöntekijöiden keskuudessa, puhelimeen vastataan virka-aikana. Se on tarkoitettu ainoastaan viranomaiskäyttöön, johon soitetaan äkillisiä lastensuojelutarpeen selvittelyjä ja konsultaatioita. Tämä puhelin tulisi olla kaikkien kaupungin työntekijöiden tiedossa. Haastatteluiden aikana selvisi, ettei neuvolassa tiedetty puhelimen olemassa olost. Lastensuojelussa koettiin erittäin hyväksi, että puheluita tulee silloin kun työntekijä miettii onko tilanteessa aineksia lastensuojeluilmoituksen tekoon. Neuvolasta tulee ennakkollisia lastensuojeluilmoituksia kun raskauden aikana huomataan, että perheessä on tuen tarvetta ja terveydenhoitajilla herää huoli pärjäämisestä. Nämä ilmoitukset menevät aikuissosiaalityöntekijälle joka ottaa lastensuojelun työntekijän työpariksi. Lastensuojelu tukee perheiden arkea, tukitoimina tehdään kotikäyntejä ennen ja jälkeen vauvan syntymän. Tarvittaessa äiti ja vauva ohjataan ensikotiin jos kotona asuminen on liian vaikeaa. Järvenpäässä toimii lastensuojelun avoperhetyön yksikkö Tilkku. Tilkun työntekijät tekevät kodinhoidollista työtä, auttavat vanhempia mm. lasten hoidossa, siivouksessa ja ruoan laitossa.

Lastensuojelussa korostettiin, että lastensuojelun työntekijät tekevät ensin vain selvityksen onko tarvetta lastensuojeluun, kaikki ilmoitukset eivät johda asiakkuuteen. Usein taustalla on paljon erilaista problematiikkaa, tarve on selvittää perheen kokonaistilannetta, miten arki sujuu, millaista apua ja tukea perhe tarvitsee. Pientenlasten perheneuvola koettiin myös lastensuojelussa erittäin tärkeäksi yhteistyötahoksi. Erilaisissa kasvatusasioissa perhe on helppo ohjata perheneuvolaan. Nuorille on Järvenpäässä Nuovo. Nuovo on tarkoitettu 13-18-vuotiaille järvenpääläisille ja Järvenpäässä opiskeleville nuorille. Toiminnan tavoitteena on auttaa nuoria erilaisissa mielenterveyteen tai päihteisiin liittyvissä ongelmissa. Palvelu on maksuton. Lastensuojelu järjestää myös yhteisiä neuvotteluja, Nuovon- ja perheneuvolan työntekijöiden ja perheiden kanssa.

Vanhempien keskinäinen tappelu on hankalaa. Nämä sijoittuvat usein viikonloppuun. Turvakotitalanne on Keski-Uudellamaalla huono, täällä ei ole omaa turvakotia, Keravan Paasikivessä on yksi turva-asunto. Muut lähiseudulla olevat turvakodit ovat Helsingissä, Vantaalla ja Lahdessa. Lähes aina jossain on onneksi tilaa. Lastensuojelussa kaikki asiakkaat ovat lapsiperheitä, joten turvakotiin lähtee lapsi mukaan. Jos perheessä ei ole lapsia, nainen tai mies on ai-

kuissosiaalityön asiakas. Kriisiapua tarjotaan vaikei vanhemmat sitä aina halua ottaa vastaan, virka-ajan ulkopuolella apua saa Hyvinkään seudun Mielenterveysseura ry:n kriisikeskuksesta. Väkivallan tekijöille on huonosti apua tarjolla. Tarvetta olisi erityisesti matalan kynnyksen paikoista. Keravalla toimii Paasikiven nuorisokylässä Lyömätön Linja joka tarjoaa keskusteluapua keravalaisille perheille, joissa on väkivaltaa tai sen uhkaa. Järvenpäässä perheasiain neuvottelukeskus on usein paikka mihin vanhempia ohjataan. Väkivalta on asia mikä pitäisi ensin saada katkaistua, ennen kuin muita ongelmia päästään ratkomaan.

Auttavia tahoja työntekijät etsivät Internetistä. He ovat koonneet yhteistietoja listoille josta tarvittaessa etsitään asiakkaille sopiva paikka. Miehiä ohjataan Miessakit ry:n palveluihin sekä Lyömättömään Linjaan, nämä toimivat Helsingissä. Järvenpäässä toimivan Rikosuhripäivystyksen esitettä jaetaan ja kerrotaan, että sinne voivat uhrin soittaa. Lisäksi asiakkaita on ohjattu mm. Mannerheimin Lastensuojeluliittoon (MLL), Suomen Punaisen Ristin nuorten turvataloon (SPR) ja Väestöliiton palveluihin.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on myös koettu erittäin hyväksi työmuodoksi. Asiat pyritään sovittelemaan, sovittelutoimisto toimii Vantaalla, mutta asioita käsitellään myös Järvenpäässä. Aina on parempi jos asiat pystytään sovittelemaan. Tapaukset ovat kuitenkin vain aikuisien väliseen väkivaltaan liittyviä, lapsiin kohdistuvassa väkivallassa ei ole sovittelumenetelmää. Myös seurakunnan palveluihin ohjataan apua saamaan, heilläkään ei ole palvelua joka olisi erityisesti profiloitunut perhe- ja lähisuhdeväkivallan tekijöiden tai uhrien auttamiseen.

Maahanmuuttajat eivät erotu lastensuojeluilmoitusten teossa. Kuitenkin kulttuurieroavaisuudet huomaa, kulttuuri saattaa sallia mm. lapsen läpsimisen, erilaiset rangaistumenetelmät ovat sallitumpia. Järvenpäässä on useita mm. vietnamilais- ja somaliperheitä joiden kulttuuri sallii fyysisen rangaistuksen. Kirjallista materiaalia eri kielillä siitä, mitä Suomen laki sanoo lasten kurittamisesta ei ole käytössä. Tulkin välityksellä asioiden selvittäminen on aina vaikeampaa.

On myös tapauksia jossa nuoret 14-15 vuotiaat tulevat kertomaan, että heitä on pahoinpidelty kotona. Tapahtumasta on saatettu käydä puhumassa myös kuraattorille, mutta asia saatetaan perua kun selviää, että tapauksesta on tehtävä rikosilmoitus. Välillä on vaikeaa nuorten kanssa, he saattavat käyttäytyä myös väkivaltaisesti vanhempiaan kohtaan.

Lastensuojelussa koetaan, että työ on kuitenkin nykyään selkeää, sitä ohjaa hyvä lastensuojelulaki. Kaupungilla on myös selkeä ohje miten toimitaan väkivaltilanteissa. Järvenpään nuoriso on rauhoittunut, juopottelu on vähentynyt. Positiivista kehitystä on nähtävissä.

Asiakastyössä ei ole käytössä väkivaltaa kartoittavaa kyselylomaketta. Haastateltava kertoi, että siitä voisi olla hyötyä, tulisi kysyttyä oikeat kysymykset. MARAK oli nimenä tuttu, muuta

hän ei osannut siitä sanoa. Verkostojen kokoamisessa haastateltavalla oli huoli, että se voisi olla liian hankalaa nuorelle ja vanhemmalle. Tärkeää olisi, etteivät asiakkaat kokisi, että heitä syyllistetään tai he kokisivat itsensä uhatuiksi. Järvenpäässä on ollut 10-15 vuotta sitten verkosto, joka oli tarkoitus koota lapsiin kohdistuvien väkivaltatilanteiden selvittelyyn. Ongelma oli, ettei verkostoa saatu kokoon riittävän nopeasti jotta siitä olisi ollut apua ja se lopetettiin tarpeettomana.

Nykyään ollaan usein yhteydessä poliisiin, heillä kaksi tai kolme poliisia jotka tekevät työtä erityisesti lapsiin kohdistuvissa asioissa, yhteistyö toimii hyvin. Neuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä pitäisi parantaa, neuvolaan pitäisi muistaa ilmoittaa lastensuojeluselvityksen teosta silloin kun lastensuojeluilmoitus on tullut heiltä. Myös yhteisiä neuvotteluja neuvolan työntekijöiden kanssa pitäisi pitää, myös tässä on kehittämisen tarvetta. Matalan kynnyksen hoitopaikka, jossa työskentelee väkivaltatyöhön erikoistunut työntekijä vaikka kerran viikossa olisi tarpeellinen. Keravalla, Järvenpäässä ja Tuusulassa voisi olla myös yhteinen työntekijä. Uuden sosiaalihuoltolain uskotaan tuovat muutoksia sekä omaan työhön että tehtävään yhteistyöhön.

8.3.3 Terveyskeskuksen päivystyksen sairaanhoitajan haastattelu

Päivystyksen sairaanhoitaja koki, että intuitio ohjaa usein asiakastilannetta. Työntekijälle tulee tunne, ettei asiakkaan tarina nyt täsmää. Pienillä kysymyksillä pystytään ohjaamaan keskustelua eteenpäin, kuitenkin pelkkä väkivallan epäily ei välttämättä johda mihinkään toimiin. Haastattelussa tulee selkeästi ilmi päivystysluonteisen työn piirteet, haavojen, mustelmien takana saattaa olla jotain muutakin, asiakkaan väittämä kaatuminen ei ehkä sittenkään ole totta. Kuitenkin jos epäily ei ole riittävän vanha, hoidetaan vain asiakkaan akuutit vammat ja he lähtevät kotiin. Jos asiakas itse selkeästi kertoo joutuneensa väkivallan kohteeksi, häneltä kysytään haluaako hän tehdä rikosilmoituksen. Suurin osa haluaa, jonka jälkeen täytetään PAKE lomake (liite 3) joka ohjaa tilannetta. Vammat kuvataan ja asiakas ohjataan lääkäriille. PAKE lomakkeessa on varattu tila jatko-ohjeita varten, tämä kohta on todettu olevan usein tyhjä. Haastattelussa selvisi, että jatko-ohjeet annetaan usein vain suullisesti ja niitä ei tule kirjattua lomakkeeseen. Jos asiakas ilmoittaa ettei halua tehdä rikosilmoitusta ei häntä voida väkisin hoitaa, jos hän on kuitenkin halukas keskustelemaan niin hänet ohjataan päivystyksessä työskentelevän psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolle. Järvenpään terveyskeskuksessa aloitti keväällä 2014 vastaanotto toiminnan mielenterveys- ja päihdetyön päivystävä psykiatrisen sairaanhoitaja. Hänelle on vastaanotto arkisin klo 8-14.00.

Kysyttäessä herättääkö vastaanotolla usein käyvä asiakas huolta. Haastattelussa selviää, että joskus toistuvat somaattiset vaivat esim. vatsakivut saattavat herättää epäilyä jota hoitajien kesken pohditaan, ” taas tuo sama henkilö kävi täällä, tässä on nyt jotain joka ei täsmää ”.

Näissä tapauksissa asiakkaalle kerrotaan, että ollaan huolissaan hänen toistuvista vaivoista ja hänet ohjataan lääkäriin. Hoitajalla on usko, että lääkäri ohjaa asiakkaan eteenpäin jos tapaukseen liittyy väkivaltaa.

Lasten ja vanhempien väkivaltaan on vaikea puuttua, aihe on jopa jotenkin tabu, ehkä hie-man sinisilmäisestäikin halutaan uskoa hyvään. Kuitenkin intuitio on se mikä näissäkin tapauksissa ohjaa eteenpäin, herää tunne ettei kaikki ole ihan kunnossa. Puolisoiden väliseen väkivaltaan koetaan olevan huomattavasti helpompi puuttua. Kuitenkaan pelkkä epäily väkivallan kohtaamisesta tai sen tekemisestä ei välttämättä aiheuta toimenpiteitä, ellei kollega kerro epäilleensä aivan samaa. Helposti mietitään ja uskotaan, että asiakkaan kertoma tarina vammman synnystä voi olla tosi, tällaiset tilanteet koetaan erittäin hankaliksi.

Myös päivystyksessä koetaan, että velvollisuus lastensuojeluilmoitus tekemiseen, silloin kun asiakas kertoo perheessä tapahtuneesta väkivallasta ja perheessä on alaikäisiä lapsia, auttaa viemään asiaa eteenpäin. Kuitenkin haastattelussa käy selkeästi ilmi, että työntekijöillä on vahva osaaminen asiakkaiden somaattisissa sairauksissa, mutta he kokevat ettei heillä ole valmiuksia alkaa purkamaan perheen väkivaltatilanteita. Myös tässä kohtaa nousee esiin kuinka tärkeänä pidetään psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanottoa. Reitti psykiatriselle hoitajalle on alkanut toimimaan hyvin, hoitajalle ohjataan useita henkilöitä viikoittain.

Kysyttäessä vanhuksien kaltoinkohtelusta ja heihin kohdistuvasta väkivallasta selviää, että asia on myös jollainlailla tabu, ei tule edes mieleen, että vanhuksetkin voisi joutua perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreiksi. Tiedotusta ja koulutusta kaltoinkohtelun tunnusmerkeistä olisi hyvä saada, milloin olisi syytä alkaa epäilemään väkivaltaa. Erittäin haastavaa on huonokuntoinen, muistisairas vanhus, herkästi sitä uskoo että vanhus on kaatunut.

Myös päivystyksessä nousi esiin maahanmuuttajien kohdalla kulttuurierot sekä naisten huono kielitaito. On ollut tilanteita jossa maahanmuuttaja mies on ylpeänä kertonut ” antaneensa eukolle turpaan ”. Miestä voidaan pyytää poistumaan, mutta jos vaimo ei osaa suomen kieltä on tilannetta erittäin hankala alkaa purkamaan. Tulkkia harvemmin saadaan paikalle välittömästi. Tietoa joudutaan pyytämään miehen välityksellä, jolloin jää epäselväksi kertooko hän kaiken. Maahanmuuttaja naiset, eivät myöskään välttämättä tiedä oikeuksiaan väkivaltatilanteissa.

Päivystyksessä käy usein myös henkilöitä, joiden elämäntyyli on hyvin väkivaltainen. Heistä on ”vaikea saada koppia”, mitä heidän kanssa voi tehdä, heidän elämään liittyy usein runsas alkoholinkäyttö. Päivystyksessä ei voida kieltää ketään ”ryyppäämästä”. Keinot ovat hyvin vähissä, miten heidän elämään voisi puuttua, tehdään vain se välttämätön.

Kirjaaminen nähdään myös päivystyksessä vaikeaksi, tiedot menevät kanta-arkistoon jonne erittäin hankala kirjoittaa epäilyksen heräämisestä väkivallan suhteen, kun asiakkaalla on oikeus lukea teksti. Asiakas voi tehdä selvityspyynnön mistä tällainen epäily on herännyt. Äärettömän hyvä olisi kyselylomake jossa tietyt pisteet herättäisivät epäilyn. Lomake kertoisi myös lääkärille, että huoli on herännyt, vaikkei sitä olisi papereihin kirjattu. Käytännössä tällä hetkellä hoitaja voi käydä suullisesti kertomassa lääkärille epäilyksen heräämisestä ja pyytää tietyn lääkärin ottamaan hoitajan luona käyneen asiakkaan. Ilman erillistä ohjausta, lääkäreitä tarvitsevat asiakkaat siirtyvät sattumanvaraisesti kenen tahansa päivystävän lääkärin vastaanotolle. Hoitajalla ei ollut tietoa, osaavatko lääkärit ohjata asiakkaita psykiatrisen hoitajan vastaanotolle.

Kysyttäessä miten perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä voisi kehittää, haastateltava totesi, että väkivallan tunnistaminen on ajoittain hankalaa. Hyödyksi olisi lomake jossa tietyt pistemäärät oikeuttaisivat esim. lastensuojeluilmoituksen tekoon. Mikä on se epäilyksen taso mikä oikeuttaisi ilmoituksen tekoon, kun kuitenkin turhia ilmoituksia ei haluaisi tehdä. Vanhuspuolella olisi tärkeä oppia tunnistamaan tilanteet mihin pitäisi puuttua. Perheväkivaltatapaukset kyllä yleensä ”haistaa”. Haastateltava totesi olevansa ns. päivystysputkessa, hyödyllistä olisi tietää miten mm. lastensuojelussa, sosiaalitoimessa ja poliisissa perhe- ja lähisuhdeväkivalta tapauksia hoidetaan. Yhteistyön ja tietoisuuden lisääminen siitä miten Järvenpäässä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa hoidetaan olisi tärkeää. Kolmannen sektoreiden palveluihin ei ollut haasteltava ohjannut ketään. Lista palveluntuottajista olisi hyödyllinen. Haastateltava uskoi, että eteenpäin ohjataan erilaisten palveluiden piiriin jos niistä vaan tiedetään. Haastattelussa selviää, ettei Järvenpäässä toimivasta RIKU:n paikallistoiminnasta tiedetty mitään.

9 Kehittämishankkeen tuotos sekä johtopäätökset

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli saada Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma. Hankkeen tuotoksena syntyi 25 Sivunen toimintaohjelma (liite 1.) Toimintaohjelman tavoitteet, menetelmät ja arviointi laadittiin yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa. Järvenpään toimintaohjelmassa käytetään käsitettä perhe- ja lähisuhdeväkivalta, joissakin lähteissä puhutaan lähisuhde- ja perheväkivallasta mm. STM suosituksissa väkivallan ehkäisyssä käsitepari on näinpäin.

Tavoitteet	Menetelmät	Arviointi
Perhe- ja lähisuhde-väkivallan varhainen tunnistaminen (tekijä sekä uhri)	- puheeksi ottaminen - lähisuhdeväkivallan suodatin – ja kartoituslomakkeet	- yhteydenottojen määrä - sosiaalityöntekijöihin - lomakkeiden lukumäärä
Yhteisvastuullisuus eri toimijoiden kesken	- ohjelman jalkauttaminen - seurantatyöryhmän perustaminen - MARAK -työryhmän perustaminen	- konsultointien käyttö - työryhmien palaute
Henkilöstön osaamisen lisääminen perhe- ja lähisuhdeväkivallasta	- koulutussuunnitelman jalkauttaminen	- koulutuksiin osallistuneiden määrä - koulutuksista saadut palautteet
Toimiva palveluketju	- yhteinen toimintamallin jalkauttaminen - yksiköiden omat toimintaprosessit kuvattu	- kuvatut toimintaprosessit - saadut palautteet - seurantaryhmän palaute

Taulukko 3. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman tavoitteet

Toimintamalli toimintaohjelman sivulla yhdeksän on tarkoitus laittaa laminoituna työntekijöiden työpisteen seinällä ilman puhelinnumeroita. Sähköinen versio ajantasaisine puhelinnumeroineen on työntekijöiden käytössä Järvenpään kaupungin intrassa Janetissa.

Lisäksi jokainen yksikkö tekee oman toimintaprosessikaavion oman työyhteisön käyttöön.

Toimintaohjelma sisältää:

1. Valtakunnalliset ohjeet kunnille
2. Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman
3. Järvenpään toimintamallin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyössä
4. Tietoa perhe- ja lähisuhdeväkivallasta
5. Väkivaltatilastoja
6. Viranomaisten toimintaa ohjaavat keskeiset lait ja säännökset
7. Tietoa kunnan työtä tukevista palveluista
8. Mitä perhe- ja lähisuhdeväkivalta maksaa?
9. Toimintasuunnitelman seuranta ja arviointi sekä viestintäsuunnitelma

Liitteinä on:

- Järvenpään mielenterveys- ja päihdesuunnitelma
- Järvenpään kotouttamisohjelma
- Järvenpään äitiys- ja lastenneuvolan väkivaltaan liittyvä kyselylomake
- Ohje neuvolaan lasten pahoinpitely epäilyissä
- Ohje varhaiskasvatukseen lasten pahoinpitely epäilyissä
- Ohje kouluille lasten pahoinpitely epäilyissä

Silloin kun joku asia koetaan tärkeäksi sen tekeminenkin on mielekästä, näin oli toimintaohjelman kohdalla, kaikki haastattelemani sekä tapaamani ihmiset toimintaohjelman työstämisen aikana kertoivat toimintaohjelman valmistumisen erittäin tärkeäksi.

Sain haastatteluissa ja keskusteluissa toiveita mitä toimintaohjelman tekemisessä tuli huomioida. Toimintaohjelmaan kaivattiin kyselylomakkeita jos omassa työyhteisössä ei ollut niitä jo käytössä. Kyselylomakkeiden avulla keskustelu on strukturoidumpaa, tulee esitettyä ” oikeita kysymyksiä ” kysymyksiä joiden avulla väkivallan havaitsemisen uskotaan helpottuvan. Havaitsemiseen ja tunnistamiseen kaivattiin työvälineitä, samoin tarve oli saada apua tiedostamaan milloin huoli lapsesta oikeuttaa tai jopa velvoittaa lastensuojeluilmoituksen tekoon.(ks. Perttu, Kaselitz 2006,10.)

Yhteistyötä tulisi lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden välillä. Terveyskeskuspäivystys koki olevansa hyvin oma erillinen yksikkö jossa ei ole tietoa miten väkivallan uhreja ja tekijöitä muualla kaupungissa hoidetaan ja ohjataan. Lastensuojelussa koettiin, että erityisesti neuvolan kanssa aiemmin aktiivinen yhteistyö on hiipunut. Neuvolassa ei ollut tietoa lastensuojelussa olevasta viranomaispuhelimesta ns. punaisesta puhelimesta joka on juuri työntekijöiden konsultaatioita varten. Neuvolasta oli yritetty soittaa lastensuojeluun puhelinajalla, joka on asiakastyön takia hankalaa.

Työryhmässä mukana olleen kolmannen sektorin toimijasta Rikosuhripäivystyksestä (RIKU) tiedettiin vähän. Yhteistyö kunnan ja RIKU:n välillä on vähäistä. Rikosuhripäivystyksestä oltiin erittäin halukkaita laajempaa yhteistyöhön. Itselläni on noin 20 vuoden kokemus järjestössä työskentelystä ja en ollut yllättynyt kuulemastani, olen harmissani, että tilanne on edelleen tämä. Itselläni on samanlaisia kokemuksia, yhteistyön rakentaminen kunnan työntekijöiden kanssa oli aika ajoin vaikeaa. Ajoittain tuli tunne ettei kunnassa tiedetty kuinka ammattimaisesti toiminta useissa järjestöissä on. Kaikki järjestöt eivät toimi vain vapaaehtoisten varassa, vaan siellä työskentelee usein sosiaali- tai terveydenhuollon koulutuksen saaneita henkilöitä. Järvenpään seurakunta ei ollut mukana työryhmässä, uskon että tässä oli kyse enemmän informaatiokatkosta kuin haluttomuudesta olla mukana väkivaltaa ehkäisevässä toiminnassa. Tiukan aikataulun vuoksi, minulla ei ollut aikaa selvittää tarkemmin heidän poissaolon syytä.

Iso työryhmä toi omat haasteellisuutensa. Ideoita ja ajatuksia syntyi paljon, täysin vastakkaisia toiveita tuli myös. Osa halusi tiivistää toimintaohjelmaa, joku koki taas, että omaan työhönsä liittyviä asioita ei ollut riittävästi toimintaohjelmassa käsitelty. Näissä tilanteissa päädyin enemmistön toiveisiin. Kuitenkin oli erittäin hyödyllistä, että kaikki työryhmäläiset toimivat hyvin aktiivisesti koko toimintaohjelman valmistamisen ajan, näin sain hyvin laaja-alaisesti näkemyksiä siitä, millainen toimintaohjelma palvelee parhaiten Järvenpään kaupungin työntekijöitä.

”Suomessa väkivallan uhreja entistä vähemmän” uutisoi Keski-suomalainen kiirastorstaina 2.4.2015. Selkeää syytä ei tutkimuksessa osattu sanoa, alkoholin kulutuksen laskua arveltiin yhdeksi syyksi, kuitenkin perheväkivalta ilmiöön perehtyessäni huomasin ettei alkoholi ole läheskään aina mukana perheväkivalta tilanteissa. 2014 5 % suomalaisista pelkää joutuvansa väkivallan uhriksi kotona, kuitenkin vain 3 % oli joutunut vamman aiheuttaneen väkivallan uhriksi vuonna 2014, 2012 vastaava luku oli 5 %. Voisiko kuntia velvoittava perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma olla yksi syy, ainakin itse haluan uskoa, että tekemälämme työllä tulee olemaan vaikutusta.

10 Kehittämisen prosessin arviointi

10.1 Kehittämistyön arviointi ja eettisyys

Kehittämishankkeessa on tärkeä osata hyödyntää aikaisempaa tietoa, mutta kehittämishankkeelta odotetaan aina, että sen mukana syntyy uutta tietoa tai määriteltävissä oleva tuotos. (Heikkilä & Jokinen & Nurmela 2008, 109). Tässä kehittämishankkeessa tuotoksena oli Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma. Tuotoksen odotetaan olevan käytännönläheinen ja tarpeellinen ja että sitä voidaan hyödyntää. Siihen sisältyvän tiedon on oltava käytettävissä ja sovellettavissa uuteen toimintaan yhteyteen. (Heikkilä & Jokinen & Nurmela 2008, 109.) Hankkeessa valmistunut toimintaohjelma on kaikkien Järvenpään kaupungin työntekijöiden luettavissa Järvenpään kaupungin intrasta Janetista. Tässä opinnäytetyössä kappaleessa 9 on tarkemmin kuvattu millaisia arviointikeinoja tullaan jatkossa käyttämään toimintaohjelman vaikuttavuuden seuraamisessa, vaikuttavuutta tullaan tulevaisuudessa seuraamaan Järvenpään kaupungin työntekijöiden toimesta. Toimintaohjelman kick off tilaisuus pidettiin 4.3.2015.

Työssäni olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä, jossa keskeistä on työntekijän rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus jota noudatetaan sekä tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä kehittämishankkeen arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). Hankkeen tavoitteena oli tehdä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma Järvenpään kaupungin työntekijöiden käyttöön, joka on eettisesti kestävä tavoite. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla. Asiakastyötä tekeville kysyttiin halukkuutta haastatteluun, heillä oli mahdollisuus kieltäytyä. Yhdestä työpisteestä olisi ollut valmis haastateltavaksi useampikin henkilö, halusin kuitenkin saada näkemyksiä laajalaisemmin eri palvelusektoreilta. Tämän vuoksi valitsin haastateltavaksi vain yhden samasta työpisteestä, valitsin ne henkilöt jotka ensin ilmoittautuivat kiinnostuksesta osallistua hankkeeseen. Haastateltavien yhteystiedot sain työryhmässä olevilta esimiehiltä. Nauhoitin haastattelut ja tallensin ne ainoastaan omalle koneelleni, tulen poistamaan nauhoitteet heti tämän työn valmistuttua.

Opinnäytetyöstä on poistettu toimintaohjelmassa olevat työryhmäläisten nimet, ainoastaan ammattinimikkeet näkyvät. Myös asiakastyötä tekevien haastateltavien kohdalla näkyy ainoastaan ammattinimikkeet joiden perusteella heitä ei voi tunnistaa. Työn teoriaosuudessa käytetyistä lähteistä on asianmukaiset lähdeviitteet. Opinnäytetyössä käytettävän haastatteluai-
neiston lähetin haastateltaville tarkistettavaksi sähköpostilla, kaksi haastateltavaa lisäsi aineistoon vielä lisää asioita, yksi haastateltava ei halunnut tekstiin mitään muutosta vaan piti tekstiä hyvänä sellaisenaan.

Hyvä tieteellinen käytäntö vaatii hankkeen hyvää suunnittelua, huolellista toteutusta sekä yksityiskohtaista raportointia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 133.) Kehittämishanketta varten oli perustettu moniammattillinen työryhmä joka kokoontui yhteensä kuusi kertaa suunnittelemaan hanketta. Kehittämishankkeen prosessin kulku on selvitetty tarkasti tässä opinnäytetyössä. Itse hankkeen tuotos Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma on tämän työn liitteenä.

10.2 Kehittämistyön luotettavuus

Tietoa kutsutaan tieteen raaka-aineeksi, jota tulee käsitellä oikeilla menetelmillä jotta päästään luotettavaan lopputulokseen. Jos raaka-aine on virheellistä, eivät oikeat tiedonkeruu ja analyysimenetelmät auta, tiedon luotettavuus on tärkeää. Ilman tieteellisyyttä ei kehittämiss tutkimuksessa päästä hyvään lopputulokseen. Tieteellisyys on joukko hyviksi ja varmoiksi koettuja menetelmiä jolla tuotetaan uutta luotettavaa tietoa. Luotettavuus perustuu hyvään kehittämistutkimuksen prosessin vaiheiden, lähtötilanteen ja lopputuleman sekä menetelmien yksityiskohtaiseen kuvaamiseen. Vaihe vaiheelta etenevä dokumentaatio tuo uskottavuutta ja lisää työn luotettavuutta. (Kananen 2012, 162-165.)

Tässä opinnäytetyössä olen selvittänyt kehittämishankkeen etenemisen vaihe vaiheelta siitä lähtien kun tulin mukaan työryhmään. Työskentelyni aikana työryhmä kokoontui kolme kertaa, jokaisesta kokouksesta tehtiin muistio josta tarkistin kokouksessa sovitut asiat. Työryhmän jäsenten kanssa käydyt sähköpostit kehittämishankkeeseen liittyen, säilytin hanketta varten perustetussa kansiossa josta pystyin tarvittaessa tarkistamaan sovittuja asioita. Opinnäytetyössä olen selkeästi kirjannut hankkeen etenemisen aikataulun, joka auttaa jatkossa vastaavanlaisten toimintaohjelmien laatimisen suunnittelussa. Opinnäytetyön vahvistettavuutta lisää tutkimusprosessin kirjaaminen niin, että toinen henkilö voi seurata prosessin kulua pääpiirteittäin. (Kylmä & Juvakka 2007, 129).

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ei voi kuitenkaan tukeutua pelkästään luotettavaan tieteelliseen tietoon ja sen soveltamiseen. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on enemmän uuden tiedontuotannon mukaista toimintaa jonka mukaan tieto syntyy käytännönyhteyksissä. (Toikko & Rantanen 2009, 54.) Kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa ennen kaikkea käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnassa ei riitä, että tieto on totuudenmukaista, sen on oltava hyödyllistä. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma tehtiin käsikirjaksi Järvenpään kaupungin työntekijöille tilanteisiin jos ja kun he työssään kohtaavat joko väkivallan uhreja tai tekijöitä tai mahdollisesti molempia. Kehittämistoiminnassa voidaan käyttää myös tieteellisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereitä niiltä osin kun kehittämistoimintaan liittyy tutkimuksellisia asetelmia. Tutkimuksen validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä selvittää sitä mitä sillä on tarkoitus selvittää. (Toikko & Rantanen

2009, 121-122.) Tässä opinnäytetyössä selvitän Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämisprosessin. Tutkimuksen sisäinen validiteetti liittyy tehtyjen valintojen ja käytettyjen käsitteiden johdonmukaisuuteen. Tarkasteltaessa ilmiötä erilaisista teoreettisista näkökulmista, olennaista on ettei tutkimus perustu keskenään ristiriitaisiin lähtöolettamuksiin. (Toikko & Rantanen 2009, 122.) Perehdyin ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta, työskentelyn aikana en törmännyt ristiriitaisiin olettamuksiin ilmiön suhteen.

Keskeinen osa realibiliteettiä eli luotettavuutta on toistettavuus. Kehittämistoiminnassa tähän liittyy ongelmia. Sosiaalisten prosessien toistettavuus on hankala, samanlaisten ryhmäprosessien aikaansaaminen ei välttämättä enää toistu vaikka ulkoiset olosuhteet ja tehtävänanto olisivat aivan samat. (Toikko & Rantanen 2009, 123.) Järvenpään moniammatilliseen työryhmään kuului 14 kaupungin eri palvelusektoreilla työskentelevää henkilöä, täysin vastaavanlaisilla toimenkuvilla, täysin samanlaisilla kokemuksilla perhe- ja lähisuhdeväkivallasta ei todennäköisesti löydy työntekijöitä toisista kunnista missä toimintaohjelman tekoa suunnitellaan. Myös työntekijöiden mahdollisuudet osallistua työryhmän työskentelyyn vaihtelevat kunnissa työntekijöiden työtilanteiden vuoksi.

Usein kehittämistoiminnassa käytetyt mittarit joudutaan laatimaan nopealla aikataululla jolloin niiden pätevyys joutuu koetukselle. (Toikko & Rantanen 2009, 123). Näin kävi myös tässä hankkeessa, työryhmän jäsenten haastattelut piti tehdä ennen ensimmäistä työryhmän kokousta johon osallistuin, jotta haastatteluaineisto olisi heti käytössä työskentelyn alussa. Aloitin haastattelujen teon lähes heti kun olin kuullut pääsystä mukaan hankkeeseen, ilmiöön perhe- ja lähisuhdeväkivalta tutustuin haastattelujen ohessa. Kehittämistoiminnassa aineisto saattaa jäädä melko suppeaksi. (Toikko & Rantanen 2009, 123.) Hankkeen tuotoksena syntynyt toimintaohjelma tuli olla hyvin tiivis käsikirjamainen työkalu. Jotta toimintaohjelman käytettävyys pysyi hyvänä aineisto piti pitää hyvin rajallisena, joka saattaa osaltaan aiheuttaa ongelmia toistettavuudessa.

Kehittämistoiminnassa luotettavuuden osatekijöihin voidaan liittää toimijoiden sitoutuminen. Kehittämistoiminta on usein sosiaalinen prosessi jossa toimijat osallistuvat kehittämiseen ja kehittäjät toimintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Tässä hankkeessa erityisesti toimijat osallistuivat kehittämiseen, asiakasrajapinnassa työskentelevien henkilöiden haastattelujen tulokset vaikuttivat mm. siihen mitä kyselylomakkeita toimintaohjelmaan liitettiin. Kehittäjien ja toimijoiden sitoutuminen kehittämisprosessiin vaikuttaa metodien, aineiston ja tuosten luotettavuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Tässä hankkeessa sekä kehittäjät että toimijat olivat erittäin sitoutuneita toimintaohjelman tekemiseen. Jokaisessa kokouksessa oli lähes aina kaikki työryhmän jäsenet. Kaikki asiakastyötä tekevät haastateltavat lupautuivat heti haastateltaviksi, sain haastatteluajat sovittua nopealla aikataululla. Sekä työryhmän jä-

senet, että haastateltavat sanoivat useaan kertaan toimintaohjelman olevan erittäin tärkeä työkalu heidän työhönsä.

Kehittämistoiminnassa nousee erityisesti esiin tiedon käyttökelpoisuus, mikä on tiedon käyttöarvo. Tieto voidaan nähdä todeksi jos se on käyttökelpoista. Käyttökelpoisuutta voidaan tarkastella joko prosessi- tai kehittämistulosten näkökulmasta. Kehittämistulosten käyttökelpoisuus viittaa kehittämisprosessin aikana syntyneiden tulosten hyödynnettävyyteen. (Toikko & Rantanen 2009, 125.) Toimintaohjelma on Järvenpään kaupungin intrassa Janetissa kaikkien työntekijöiden luettavissa. Ohjelmassa oleva vuokaavio on pyydetty laminoimaan työpisteen seinälle. Kirjassa Kehittämistoiminta (Toikko & Rantanen 2009, 126) todetaan ettei tutkija ole vastuussa tulosten siirrettävyydestä, mutta hänen tehtävä on tuoda tutkimuksen toteutus ja konteksti esille riittävän laajasti, jotta muut voivat arvioida tulosten käyttökelpoisuutta omassa työyhteisössä. Työryhmässä olleiden päälliköiden vastuualueet töissään kattoivat laajasti neuvolaikäisistä vanhuspalveluihin, tämä takasi sen, että toimintaohjelma tuli esiteltyä kattavasti Järvenpään sosiaali- ja terveydenhuollon eri palvelusektoreilla.

11 Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishankkeen kulku. Työn liitteenä on hankkeen tuotos eli Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma. Oman opinnäytetyöni aloitus pitkittyi opiskeluaikana tapahtuneiden työpaikkavaihdosten vuoksi. Se että aihe liittyi perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan oli aivan sattumaa. Olin sekä aihetta ja siinä vaiheessa myös työpaikkaa vailla kun kysyin Järvenpään kaupungilla työskentelevältä ystävältäni olisiko hänelle tiedossa jotain hanketta johon voisin osallistua. Sattumaa oli myös se, että Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmaa varten perustettu työryhmä etsi juuri opiskelijaa ryhmäänsä. Kokousmuistioiden mukaan he olivat olleet Laureaan ja Metropoliaan yhteydessä, löytämättä asiasta kiinnostunutta opiskelijaa. En ole asiasta tarkemmin kysynyt, mietityttämään jäi kehen he olivat yhteydessä koska uskon, että opiskelijoita olisi löytynyt tai ainakin tässä on selvästi kehittämistä vaativa yhteistyömuoto kunnan ja oppilaitosten välillä.

Olin heti valmis osallistumaan työryhmään ja sen tarjoamaan mahdollisuuteen liittää toimintaohjelma opinnäytetyöhöni ja kuvata opinnäytetyönä kehittämishankkeen kulku. Pidimme yhden palaverin johon osallistui ohjaava opettajani sekä Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman koordinaattori, hän toimi myös työryhmän puheenjohtajana ja koollekutsuja. Kävimme käytännön asioita läpi, olisiko tässä aineksia opinnäytetyöhöni. Alusta asti tuli selväksi, että toimintaohjelma on erillinen työhöni liitettävä ohjelma, sen tekeminen ei vastaa opinnäytetyöhön asetettuja kriteereitä. Hyvä olisi jos voisin heti alusta asti kuljettaa kahta työtä rinta rinnan, tämän koin kuitenkin hankalaksi. Toimintaohjelman tekeminen tuntui selkeältä kokonaisuudelta.

Teoreettista tietoa perhe- ja lähisuhdeväkivallasta löytyi erittäin runsaasti. Ongelmana oli selkeästi enemmän tiedon runsaus ja sen rajaaminen kun tiedon puute. Uppouduin iltaisin perhe- ja lähisuhdeväkivallan tietolähteisiin. Keräsin ajankohtaista materiaalia paikallisista sanomalehdistä, artikkeleita tuntui olevan lähes viikoittain aiheeseen liittyen. Teorian rajaaminen tuntui ajoittain vaikealta, mielenkiintoista materiaalia väkivalta ilmiöön oli niin runsaasti. Ohjauskeskustelut ohjaavan opettajani kanssa auttoivat minua teoria osuuden rajaamisessa. Päädyin myös facebookissa ryhmään jossa ryhmäläiset jakoivat kokemuksia perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, tarinat olivat ajoittain erittäin surullista ja koskettavaa luettavaa. Ne herättivät huolta erityisesti naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja antoivat uskoa ehkäisytyön tarpeellisuudesta. Tilastot suomalaisten naisten väkivallasta koskettivat, onko tilasto totta, onko Suomi EU:n toiseksi väkivaltaisim maa kun puhutaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Pientä lohtua asialle antoi, ei Suomessa syntyneen naisen kanssa keskustelu, hän uskoi ettei heidän maassa vain tilastoida niin tunnollisesti kuin Suomessa. Tähän uskon itsekkin, suomalai-

nen nainen todennäköisesti myös osaa hake apua ja ilmoittaa väkivallasta herkemmin kuin joidenkin ei niin tasa-arvoisten maiden naiset.

Koska toimintaohjelmasta haluttiin tiivis käsikirja, en pystynyt selvittämään perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kovin laajasti, myöskään opinnäytetyössä en voinut paisuttaa teoria osuutta enempää. Kummassakaan työssä ei käsitelty naisten tekemää väkivaltaa. Perehdyin siihen tarkemmin vasta opinnäytetyön loppuvaiheessa. Mielenkiintoa herätti Emmi Lantun tutkimus (2008) jossa hän oli haastatellut henkirikoksesta tuomittuja naisia. Naisten tekemää väkivaltaa parisuhteissa on tutkittu vähän. Itse pohdin miten käyttäytyy toistuvasti väkivallan kohteeksi joutunut nainen. Lantun tutkimuksessa olleiden naisten tekemän parisuhdeväkivallan taustalla oli joko itsepuolustus tai kosto. Miehen naiseen kohdistamaan väkivaltaan nainen vastasi väkivallalla jota perusteltiin itsepuolustuksena tai jälkikäteen purkautuvana koston tyyppisenä väkivaltana. Tutkimuksessa on otteita naisille tehdyistä haastatteluista. Eräs nainen kuvaa kuinka mies oli taas käynyt hänen kimppuunsa, tämän jälkeen nainen oli raivostunut ja uhannut tappaa miehen, jos väkivalta vielä jatkuu. Mies oli muuttunut täysin tämän episodin jälkeen ja rauha oli palannut perheeseen. Voisiko se olla joskus näinkin yksinkertaista? Uhkailevaan käytökseen ei voi ketään kannustaa, mutta ovatko naiset kuitenkin useasti liian kilttejä, alistuvat pistämättä vastaan. Tähän olisi mielenkiintoista perehtyä tarkemmin myös siitä näkökulmasta, millaisia erilaisia ohjeita väkivaltaa kokeneille naisille annetaan.

Ihmiskauppa oli myös minulle hyvin vieras asia, herättävää oli keskustelu maahanmuuttajatoimisto Verson työntekijän kanssa. Hän totesi ellei ota asiaa esiin toimintaohjelmassa, se jää täysin huomioimatta koko turvallisuussuunnitelmassa. Ilahduttavaa oli kuulla sekä Versosta, että poliisilta ettei maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta näy Järvenpään tilastoissa kantaväestöä suurempana. Kuitenkin tiedetään, että yleisesti maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa kantaväestöä enemmän. Opinnäytetyön sekä toimintaohjelman tekeminen antoi paljon uutta tietoa perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, mutta se antoi minulle myös hyvin paljon oppia oman kotikaupunkini palvelusektoreiden toiminnasta. Mukavaa ja tutun tuntuista oli päästä tekemään yhteistyötä RIKU:n työntekijän kanssa. Harmillista oli kuitenkin huomata kuinka vähän edelleen tehdään yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin kanssa, tuli tunne ettei tilanne ollut muuttunut yhtään paremmaksi sitten -90 luvun, kun toimin itse vastaavalaisesti paikallisyhdistyksen työntekijänä.

Kaikilla kunnilla on velvollisuus tehdä joko oma tai useamman kunnan kanssa yhteinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma, joten malleja jo tehdyistä toimintaohjelmista löytyi useita. Toisaalta yllättävän monelta kunnalta se vielä puuttuu. Niiden muoto ja laajuus vaihtelevat hyvin paljon, mitään yhtenäistä mallia ei näytä olevan käytössä. Tutustuin eri kuntien ohjelmiin ja keräsin niistä minusta toimivia malleja, joita esittelin työryhmäl-

le kommentoitavaksi. Työstimme ohjelmaa paljon kokousten välissä sähköpostitse, sain työryhmän jäseniltä kommentteja ja muutosehdotuksia joiden mukaan muokkasin työtä seuraavaan kokoukseen. Tämä oli selkeää työtä ja kesän ja syksyn aikana ehdin tekemään työtä melko tiiviisti. Olin saanut jo työtä aloittaessani kesäkuussa selkeän aikataulun, toimintaohjelma on oltava valmis esitettäväksi joulukuun 2014 terveys- ja sosiaalilautakunnan kokoukseen, tässä aikataulussa pysyimme ja lautakunta hyväksyi ohjelman, lisättäväksi tuli ainoastaan yksi lause. Onni onnettomuudessa oli se, etten ollut ansiotyössä kun teimme toimintaohjelmaa hyvin tiiviissä aikataulussa. Kokoukset ja haastattelut sijoittuivat virka-aikaan, joiden tekeminen oman työn ohella olisi ollut mahdotonta.

Vasta tämän jälkeen aloitin oman opinnäytetyöni tekemisen, perehtyessäni muiden kuntien väkivallan ehkäisyn toimintaohjelmiin olin huomannut, että joitakin toimintaohjelmia oli tehty opinnäytetöinä. Tämä hieman sekoitti omaa ajatteluani mitä minun tulisi omassa opinnäytetyössäni kuvata. Työn punainen lanka uhkasi kadota useaan otteeseen. Ei ollut tarkoitus esittää toistamiseen toimintaohjelmaa omassa opinnäytetyössäni, vaan selvittää tämän toimintaohjelman kehittämishankkeen kulku. Vastaavanlaisia opinnäytetöitä en löytänyt muita. Yritin pitää kirkkaana mielessäni, että tämän työn tarkoitus on kuvata miten hanke eteni, jotta muiden kuntien toimintaohjelmien tekemistä suunnittelevat voivat perehtyä miten toimintaohjelma valmistui Järvenpäässä. Työ työryhmän kanssa oli erittäin antoisaa, kaikki ryhmäläiset olivat selkeästi motivoituneet tekemään toimintaohjelmaa. Haastattelut sain yllättävän helposti ja nopeasti sovittua jokainen oli valmis varaamaan lyhyellä varoituksella työajastaan haastattelun vaatiman ajan. Useiden haastatteluiden yhteydessä minulle kerrottiin kuinka tärkeää on saada toimintaohjelma nyt valmiiksi ja oli hienoa, että opiskelijana olin nyt tekemässä tätä työtä. Toimintaohjelma saatiin valmiiksi sovitussa ajassa. Sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi iloksemme toimintaohjelman vain yhden lauseen lisäyksellä. Toimintaohjelman kick off tilaisuus pidettiin 4.3.2015. Tämän jälkeen kehoitettiin kaupungin eri sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden laatimaan oma yksityiskohtainen toimintamalli väkivaltaa kokeneen uhrin tai tekijän ohjaamiseen. Mietityttämään jäi tullaanko näitä tekemään. Ellei näitä tehdä, jääkö myös toimintaohjelma käyttämättömäksi?

Tutkimusprosessit eivät koskaan lopu siihen, että tutkimusongelmat saadaan selvitettyä tai tässä työssä kehittämishanke on kuvattuna. Saamani vastaukset ilmiöön lähi- ja perheväkivalta ja sen ehkäisy ovat vain osatouksia. Tutkimus- ja kehittäminen eivät lopu vaan se täytyy lopettaa tekemällä hankkeesta raportti ja laittamalla raportille piste. (ks. Alasuutari 2014, 277.) Järvenpäässä jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköllä on velvollisuus tehdä oma yksikkökohtainen toimintasuunnitelma, mistä selviää yksityiskohtainen suunnitelma miten ja minne heidän yksikössä ohjataan väkivallan uhreja ja tekijöitä. Jatkossa olisi erittäin hyödyllistä tutkia perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman vaikutuksia väkivallan

uhrien ja tekijöiden kanssa työskentelevien työhön. Miten toimintaohjelmaa on käytetty? Onko se otettu käsikirjaksi työhön vai onko se unohtunut kaupungin intraan

Lähteet

EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. 2014. European Union agency for fundamentals right. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Family violence. 2008. European Commission DG Justice. Freedom and Security. Daphne Programme B-1049 Brussels: Belgium.

Flinck, A. 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Tampere: Juneves Print.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki : WSOY Oppimateriaalit.

Henkirikoskatsaus 2013. Viitattu 15.12.2014.
http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/0mwrzoHEL/29_henkirikoskatsaus_2013.pdf

Humppi, S. & Ellonen, N. 2010. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tampere: Juvenes Print.
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Tutkimuksia%2040_web_valmis/\\$file/Tutkimuksia%2040_web_valmis.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Tutkimuksia%2040_web_valmis/$file/Tutkimuksia%2040_web_valmis.pdf)

Hyvärinen, S. & Hautamäki, J. 2013. Katkaise väkivalta Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksista epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen. 2011. Viitattu 2.2.2015.
http://www.rikosentorjuntaneuvosto.fi/material/attachments/rtn/rtn/julkaisut/julkaisutoimartn/6CewjkJjC/Senioriselvitys_2011.pdf

Istanbulin sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä etenee Ulkoasiainministeriö. Tiedote 198/2014 . Julkaistu. 18.9.2014 12.41. Viitattu 2.1.2015.
http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/istanbulin-sopimus-naisiin-kohdistuvan-vakivallan-ja-perhevakivallan-ehkaisemisesta-etenee?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_redirect=%2Fhaku%2F-%2Fq%2FIstanbulin%2520sopimus

Järvenpään kaupungin turvallisuussuunnitelma 2014-2017.
<http://www.jarvenpaa.fi>

Kaasalainen, M. & Voutilainen, H. Etelä-Suomen aluehallintoviraston lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn kuntaseurantakysely 2011.13/2011 Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisu- ja. Publikationer från Regionförvaltningsverket i Södra Finland

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kaitue, S., Noponen, T. & Slåen, A. 2007. Yleistä muttei yksityistä - oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Edita.

Kaivosoja, R. Hallituksen toimista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyssä Raiskauskriisikeskus Tukinaisen 20-vuotisjuhlaseminaari 17.5.2013. Viitattu 2.2.2015.

<https://www.tukinainen.fi/seminaarien-sisaltoja>

Kasvun kumppanit. THL. Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on? Viitattu 3.1.2015.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitfi/tyon/ehkaiseva/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde

Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi.2007. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2007:27. Helsinki. Yliopistopaino.
<http://www.lasinenlapsuus.fi/content/vanhempien-alkoholink%C3%A4yt%C3%B6n-ja-perhe-ja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan-yhteisesiintyvyyys>

Kotanen, R. 2013. Näkymättömästä näkökulmaksi parisuhdeväkivallan uhrin ja oikeudellisen sääntelyn muutokset Suomessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin Yliopisto. Unigrafia. Helsinki.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima.

Kyllönen-Saarnio, E. & Nurmi, R. 2005. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö, Monika-naiset Liitto ry. Helsinki: Yliopistopaino.

Kylmä, J. - Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima.

Laitinen, M. 2011. Teoksessa : Veitsen terällä naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ojuri A. (toim). Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino. 61-63.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>. Viitattu 20.1.2015.

Lanttu, E. 2008. Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa Paljastettu intiimi. Näre, S. & Ronkainen, S. (toim). 171.172,178. Tampere: Juvenes Print.

Lumijärvi, K. 2014. Ensi- ja turvakotien liitto.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/blogi/kaisa-lumijarvi-8-4-2014/>

Lähisuhde - ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli 2013. Aluehallintovirasto. Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Maahanmuuttajana Järvenpäässä. Kotouttamisohjelma 2014-2017.

Marttala, P. 2011. Teoksessa Veitsen terällä naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ojuri A. (toim.) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino .38-40.

Monika-Naiset liitto. 2011. Tunnista ja turvaa - käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Helsinki: Nord Print Ab.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:5. Helsinki: Yliopistopaino.

Nietola, V. 2011. Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä. Lisensiaatin tutkimus - Diakonia ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print. Perheväkivallan kustannukset
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetkokotoa/perhevakivalta/perhevakivallan-kustannukset/>

Notko, M. 2011. Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä University Printing House.

Ojuri, A. 2006. Ensi ja Turvakotien liitto ry. Teoksessa perhe- ja lähisuhdeväkivalta auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto.

Perttu, S. & Kaselitz, V. 2006. Parisuhdeväkivalta puheeksi-opas terveydenhuollon ammattihenkilöstölle äitiyshuollossa ja lasten terveystilanteissa. Yliopistopaino.

Piispa M. & Lappinen, L. 2014. MARAK moniammattilista apua väkivallan uhreille. Arviointiraportti. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/VfwyB59Ll/266_Rikollisuustilanne_2013_2014.pdf

Rikosten määrä singahti nousuun Tuusulassa. Keski-Uusimaa. 20.1.2015.5.

Siukola, R. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveysyö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Säävälä, H, Pohjoisvirta, R., Keniänen, E.& Salonen, S. 2006. Mies varikolla. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulu: Kalevaprint.

Tilastokeskus 2014. Julkaistu: 15.10.2014. Viitattu 1.2.2015.

http://tilastokeskus.fi/til/polrik/2014/03/polrik_2014_03_2014-10-15_tie_001_fi.html

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino-Juvenes Print. T.

Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2008:9. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turvallinen elämä ikääntyneille. Toimintaohjelma ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi. Sisäasianministeriön julkaisuja 19/2011. http://www.intermin.fi/download/24903_192011.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 3.3.2015. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
Väkivallan vähentäminen. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 15.1.2015.
<http://vakivalta.rikosentorjunta.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/lahisuhdevakivalta.html>

Kuvat

Kuva 1: Kuntalaisen turvallisuus rakentuu kehistä, joita ovat kodin ja lähiympäristön turvallisuus sekä kaupunkiympäristön turvallisuus

10

Taulukot

Taulukko 1. Suomen väkivaltatilastoja vuodelta 2013	11
Taulukko 2. Järvenpään tilastot	12
Taulukko 3. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehjäsyt toimintaohjelman tavoitteet	47

Liitteet

Liite 1. Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma	65
Liite 2. Lomake parisuhdeväkivallan seulontaan äitiys- ja lastenneuvolassa	91

Liite 1 Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma

**Järvenpään kaupungin
perhe- ja lähisuhdeväkivallan
ehkäisyn toimintasuunnitelma
vuosille 2015 - 2017**

Sisällys

Alkusanat

1 Suunnitelman tausta

2 Valtakunnalliset ohjeet kunnille

- 2.1 Strateginen ohjaus ja suunnittelu
- 2.2 Järvenpään turvallisuussuunnitelma ehkäisevän väkivaltatyön tukena

3 Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma

- 3.1 Toimintaa ja palvelua ohjaavat periaatteet
- 3.2 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman tavoitteet

4 Järvenpään toimintamalli perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyössä

5 Perhe- ja lähisuhdeväkivalta

- 5.1 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodot
- 5.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta
- 5.3 Ikääntyneisiin kohdistuva kaltoin kohtelu
- 5.4 Maahanmuuttajien kokema väkivalta
  - 5.4.1 Kunnia väkivalta
  - 5.4.2 Tyttöjen ympärileikkaus
- 5.5 Ihmiskauppa
- 5.6 Väkivalta ja alkoholinkäyttö

6 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa

- 6.1 Väkivaltatilastoja
- 6.2 Tilastoja Järvenpäästä

7 Viranomaisten toimintaa ohjaavat keskeiset lait ja säännökset

- 7.1 Salassapito ja dokumentointi
- 7.2 Lastensuojeluilmoitus
- 7.3 Laki lähestymiskiellosta

8 Kunnan työtä tukevia palveluita

- 8.1 Lista erilaisista verkkopalveluista
- 8.2 Lapsille – ja nuorille suunnatut palvelut
- 8.3 Miehillä suunnatut palvelut
- 8.4 Naisille suunnatut palvelut
- 8.5 Ikäihmisille suunnatut palvelut
- 8.6 Pariskunnille ja perheille suunnatut palvelut
- 8.6 Uhreille suunnatut palvelut
- 8.7 Turvakoteja
- 8.8 Muita auttavia tahoja

9 Mitä perhe- ja lähisuhdeväkivalta maksaa?

10 Toimintasuunnitelman seuranta ja arviointi sekä viestintäsuunnitelma

Lähteet
Liittet

Alkusanat

Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma on kirjoitettu osana opiskelija Heini Lehtosen Laurea-ammattikorkeakoulun terveyden edistämisen YAMK - koulutusohjelman opinnäytetyötä.

Toimintasuunnitelman tekemisestä on vastannut moniammatillinen työryhmä, johon on kuulunut edustajat kaupungin eri palvelualueilta, alueellisilta yhteistyötoimijoilta, kolmannelta sektorilta ja mm. poliisista. Työryhmän jäsenet olivat terveyden edistämisen johtaja Kristiina Kariniemi-Örmälä, pj, aikuissosiaalityön päällikkö Tanja Bergman, omais- ja lyhytaikaishoidon päällikkö Katri Kakko, terveyden edistämisen päällikkö Minna Karjalainen, perhetukikeskuksen päällikkö Pentti Kurula, palvelupäällikkö Juha Särkkä, pienten lasten palvelut - neuvola, perhepalvelut ja perhekeskus Maahinen, nuorisopäällikkö Jari Ahola, mielenterveys- ja päihdetyön palvelupäällikkö Ainomaija Heiska-Johansson, vs. asumispalvelupäällikkö Marjaana Siponen, perheoikeudellisen yksikön päällikkö Miia Kokko-Pekkola, sosiaalityöntekijä Pirita Huttunen, sosiaalipäivystys, kouluikäisten ja opiskelijoiden palvelujen palvelupäällikkö Mari Asell, maahanmuuttotyön erityisasiantuntija Arja Loima, ylikonstaapeli Matti Koski, Itä-Uudenmaan poliisilaitos, toiminnanohjaaja Tuija Hellsten, Rikosuhripäivystys, opiskelija Heini Lehtonen, Laurea-ammattikorkeakoulu.

1 Toimintasuunnitelman tausta

Yhteiskunnallinen kiinnostus lähisuhdeväkivaltaan on herännyt hyvin myöhään verrattuna moneen muuhun sosiaaliseen ongelmaan. Lähisuhdeväkivaltaa on pidetty pitkään perheen sisäisenä asiana johon ei ole katsottu syytä puuttua. (Nietola 2011, 11.) Lähisuhdeväkivalta on ihmisoikeusloukkaus ja rikos eikä siihen tule suhtautua kuin yksityisasiaan. Sen kohteeksi joutuminen on poikkeuksellisen traumatisoivaa koska tekijä on uhrille läheinen henkilösellainen jonka apuun, solidaarisuuteen ja hyvään tahtoon pitäisi voida luottaa. Tämän luottamuksen rikkoutuminen aiheuttaa uhrissa syyllisyyden tunnetta ja häpeää. (Kaitue, Noponen, Släen 2007, 5.)

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä, jossa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Työn tulee olla koordinoitua ja mallinnettua. Tärkeää on parantaa henkilöstön ammatillisia valmiuksia puuttua väkivaltaan ja lisätä aihepiiriin tutkimus- ja kehittämistyötä. Väkivallasta kärsiville eri ryhmille tarvitaan asianmukaisia palvelu- ja hoitomalleja ja -muotoja, jotka vastaavat väkivaltaa perheissä kokevien lasten ja nuorten ja siitä kärsivien vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten tarpeisiin. Myös väkivaltaa käyttävien henkilöiden on saatava apua. Suosituksissa korostetaan, että kansalaistoiminta on kunnissa tärkeää kytkeä mukaan väkivallan ehkäisytyöhön.

Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman valmistamista varten koottiin monialainen työryhmä. Työryhmässä oli edustajia kaikilta kaupungin eri palvelualueilta. Tähän toimintasuunnitelmaan sisältyvän yhteisen toimintamallin lisäksi kukin yksikkö laatii oman yksikkökohtaisen toimintoprosessin mallin juurruttamisen varmistamiseksi.

2 Valtakunnalliset ohjeet kunnille

2.1 Strateginen ohjaus ja suunnittelu

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palveluiden järjestämisvastuu kuuluu kunnalle. Tavoitteena on, että lähisuhdeväkivaltaan puututaan osana normaalia peruspalveluiden palveluprosessia. Tavoitteena on, että lähisuhdeväkivallan systemaattinen kartoitus otetaan käyttöön kunnan peruspalveluissa. Lisäksi väkivallan ehkäisytyötä tehdään tiiviissä yhteistyössä muiden viranomais-ten, mm. poliisin sekä kolmannen sektorin kanssa. Tämä edellyttää henkilökunnan osaamista, tehokkaita työtapoja sekä johdon tukea. On luotava yhteiset pelisäännöt, mitkä tahot osallistuvat perhe – ja lähisuhdeväkivallan eri osapuolten auttamistyöhön ja millä tavoin. On myös sovittava asiakkaan tilanteesta ja toimenpiteiden koordinoinnista vastaava taho. Väkivaltatyön erityisosaaminen on usein tarkoituksenmukaista keskittää väkivallan ehkäisyn erityispalveluksi johon muut toimijat voivat suoraan ohjata ilman ajanvarausta väkivallan tekijän ja uhrin. (Siukola 2014, 71–72.)

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on yleensä sisällytetty kunnan hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden toimintasuunnitelmiin. (Tunnista, turvaa, toimi 2008).

Monelle väkivaltaa kokeneelle tai sen uhan alla elävälle on epäselvää mikä on oikea paikka hakea apua. Viimeaikaisten viranomaispalvelusten mukaan palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttamaan lähisuhdeväkivaltaan riittävän tehokkaasti. Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012 osoitti, että terveyden – ja sosiaalihuollon palveluissa ei aina puututa edes ääneen lausuttuun väkivallan uhkaan. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy edellyttää viranomaisilta ja muilta auttajatahoilta aktiivista työtettä, väkivallan mahdollisuuden muistamista, sen havainnointia, siitä puhumista ja siihen puuttumista. Useat perheet – ja lähisuhdeväkivalta työtä tekevät toimijat auttavat väkivallasta kärsiviä perheitä, vaarana on, että lapsettomat väkivaltaa kokevat, useimmiten nuoret naiset jäävät avun ulkopuolelle. Uhrin tahdosta riippumaton väliintulo tilanteessa jossa mukana on lapsia, on huomattavasti helpompaa lastensuojelun avulla, kuin tilanteessa jossa väkivallan kohteena on aikuinen. (Siukola 2014, 18.)

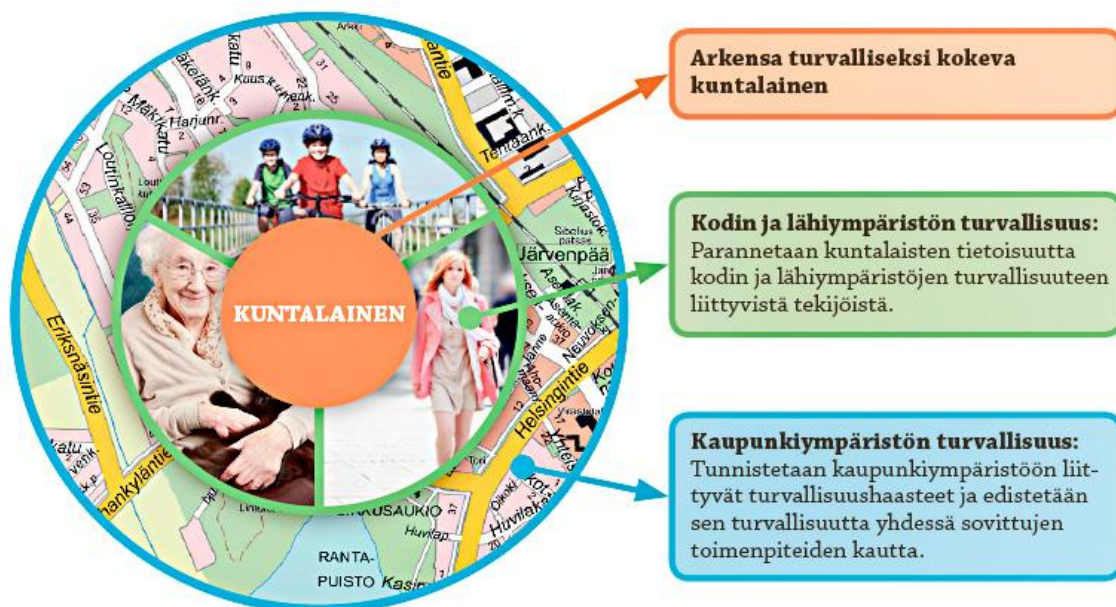
2.2 Järvenpään turvallisuussuunnitelma ehkäisevän väkivaltatyön tukena

Hallitusohjelman tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisin maa, jossa ihmiset ja eri väestöryhmät kokevat yhteiskunnan yhdenvertaisena ja oikeudenmukaisena. Sisäisen turvalli-

suuden ohjelma on hyväksytty valtioneuvostossa 14.6.2012. Ohjelman sisältö muodostuu arjen turvallisuuden ongelmien ennaltaehkäisystä ja ratkaisuista. Keskeisimmät kotimaiset haasteet ovat syrjäytyminen ja yhteiskunnan jakautuminen.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun tavoitteena on ennaltaehkäistä ja torjua onnettomuuksia ja tapaturmia, rikoksia, häiriöitä ja parantaa ihmisten turvallisuuden tunnetta.

Järvenpään turvallisuussuunnitelma vuosille 2014–2017 perustuu Järvenpään Kestävän Kasvun ja hyvinvoinnin strategiaan 2014–2025. Ohjelman keskiössä on arkensa turvalliseksi kokeva kuntalainen. Tavoitteena on turvallisuussuunnitelman avulla luoda sellainen kaupungin tila, jossa jokainen voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista sekä turvallisesta yhteiskunnasta ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja suomalaisen yhteiskunnan taikka kansainvälistyvän maailman ilmiöistä tai muutoksista johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta.

Kuva 1. Kuntalaisen turvallisuus rakentuu kehistä, joita ovat kodin ja lähiympäristön turvallisuus sekä kaupunkiympäristön turvallisuus. (Järvenpään kaupungin turvallisuussuunnitelma 2014–2017).

3 Järvenpään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma

3.1 Toimintaa ja palvelua ohjaavat periaatteet

Asiakaslähtöisyys

Toiminnan järjestämisen ja toteuttamisen lähtökohtana tulee olla aina ensisijaisesti asiakkaan ja hänen perheensä tai muun lähipiirinsä tuen ja palvelun tarpeet. Keskeistä on asiakkaan omien

voimavarojen vahvistaminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Asiakassuhde on luottamuksellinen, asiakkaalla on oikeus hyvään palveluun, tukeen ja kohteluun.

Monialaisuus

Monialaisuus on asiakkaiden parissa työskentelevien ammattilaisten näkökulmien yhteensovittamista asiakkaan asian tai tilanteen edistämiseksi. Se on ammatillisen osaamisen yhteensovittamista tarkasteltavan asian monipuoliseksi tutkimiseksi. Lisäksi oman osaamisen, tiedon ja taidon jakamista toisten käyttöön tavalla, joka mahdollistaa osapuolten välisen dialogin ja syventää kaikkien osallisten yhteistä ymmärrystä.

Saavutettavuus

Kuntalainen saa tarvitsemansa avun Järvenpään peruspalveluista ja palvelut ovat kaikille asiakkaille helposti saatavilla.

Toimiva palveluohjaus

Toimiva palveluohjausprosessi käynnistyy asiakkaan ja työntekijän ensikontaktista. Se alkaa asiakkaan ja työntekijän hyvästä kohtaamisesta ja luottamuksellisen suhteen luomisesta. Tavoitteena on asiakkaan hyvän ja toimivan arjen vahvistaminen sekä itsenäisen toimintakyvyn ja elämäntilanteen vahvistuminen.

Ennakointi

On tulevaisuuden luotausta ja tulevaisuuden suunnittelua. Ennakoidaan alueellisia ja paikallisia perhe- ja lähisuhdeväkivalta ilmiöitä seurataan niihin liittyviä tunnuslukuja. Sekä ennakoidaan pitkänaikavälin resurssi – ja koulutustarpeita sekä kehitetään osaamistarpeiden ennakointia.

3.2 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman tavoitteet

Toimintasuunnitelman seuranta ja arviointimittaristoa tullaan kehittämään ohjelman implementoinnin sekä seurantatyöryhmästä saadun palautteen myötä.

Kuntalainen saa perhe- ja lähisuhdeväkivallan ongelmiin apua ensisijaisesti Järvenpään kaupungin peruspalveluista. Järvenpään kaupungin pitkäaikaisena tavoitteena on nollatoleranssin saavuttaminen perhe- ja lähisuhdeväkivallan suhteen.

Tavoitteet	Menetelmät	Arviointi
Perhe- ja lähisuhde-väkivallan varhainen tunnistaminen (tekijä sekä uhri)	<ul style="list-style-type: none"> - puheeksi ottaminen - lähisuhdeväkivallan suodatin – ja kartoituslomakkeet 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteydenottojen määrä sosiaalityöntekijöihin - lomakkeiden lukumäärä
Yhteisvastuullisuus eri toimijoiden kesken	<ul style="list-style-type: none"> - ohjelman jalkauttaminen - seurantatyöryhmän perustaminen - MARAK -työryhmän perustaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - konsultointien käyttö - työryhmien palaute
Henkilöstön osaamisen lisääminen perhe- ja lähisuhdeväkivallasta	<ul style="list-style-type: none"> - koulutussuunnitelman jalkauttaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - koulutuksiin osallistuneiden määrä - koulutuksista saadut palautteet
Toimiva palveluketju	<ul style="list-style-type: none"> - yhteinen toimintamallin jalkauttaminen - yksikköjen omat toimintaprosessit kuvattu 	<ul style="list-style-type: none"> - kuvatut toimintaprosessit - saadut palautteet - seurantaryhmän palaute

Taulukko 1. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman tavoitteet

4 Järvenpään toimintamalli perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyössä

Tämä toimintamalli on laminoituna työntekijöiden työpisteen seinällä (ilman puhelinnumeroita). Sähköinen versio ajantasaisine yhteystietoineen (puhelinnumerot) on työntekijöiden käytössä kaupungin intrassa, lisäksi jokainen yksikkö tekee oman toimintaprosessikaavion oman työyhteisön käyttöön.

Havaitset tai herää epäily lähisuhdeväkivallasta tai asiakas ottaa itse lähisuhdeväkivallan puheeksi

**Ota asia puheeksi /
Ota väkivalta puheeksi -lomake**

Lomakkeet perhe- ja lähisuhdeväkivallan kirjaamiseen

- Lähisuhdeväkivallasta kysyminen ja ohjeistus lomakkeen täyttöön
- Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake
- Pahoinpitely- ja kehonkarttalomake, PAKE
- Käyttöohje PAKE -lomake
- Raiskatun akuutti apu, RAP
- Moniammatillinen riskinarviointikokous, MARAK

Kirjaa henkilökohtainen turvasuunnitelma

Konsultoi

- Poliisi – p. 112
- Sosiaalipäivystys – p. 050 456 1535
- Lastensuojelun päivystys – p. 040 315 2793 (ma-to 8-15, pe 8-13)
- Mielenterveys- ja päihdetyön kriisipuhelin (MPY) – p. 040 315 3514
- Rikosuhripäivystyksen Keski-Uudenmaan palvelupiste – p. 0400 875 395

HUOM! Numerot vain viranomaiskäytössä!

Palvelutarjotin:

- Sosiaalipäivystys p. 050 456 1535 (asiakkaat p. 112)
- Lastensuojelu p. 040 315 2793 (ma-to 8-15, pe 8-13)
- MPY neuvonta p. 040 315 2646
- Psykiatrinen sairaanhoitaja p. 040 315 2178 (ma-pe 8-13)
- Vanhussosiaaliryöntekijä p. 040 315 2906
- Aikuissosiaalityö p. 040 315 2609
- peruspalveluita tukevat palvelut esim. 3. sektori ja MARAK-työryhmä

5 Perhe- ja lähisuhdeväkivalta

WHO:n määritelmä:

Lähisuhdeväkivalta on perheenjäsenten tai lähisuhteessa elävien välistä tarkoituksellista voiman ja vallan käyttöä. Se sisältää uhkaa tai tekoja, jotka voivat aiheuttaa vammoja, kuoleman, psyykkisiä ongelmia, kehityshäiriöitä tai taloudellista ongelmaa, vapauden tai ihmisarvon riistoa. Lähisuhdeväkivallan kohteena voi olla puoliso, kumppani, lapsi tai ikääntynyt vanhempi. (Koko perhe kierteessä 2007, 17.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa on hyvä tarkastella erikseen muusta väkivallasta sillä se on erityinen kysymys sekä rikoksena, väkivallan muotona että kokemuksena. Sen tapahtumapaikka on usein koti ja tekijänä oma kumppani tai ihminen jonka kanssa yhteinen arkielämä jaetaan. Osa-puolten väliillä voi olla samanaikaisesti sekä voimakas tunneside, että väkivaltaan sekä kontrolliin perustuva valtasuhde. Lähisuhdeväkivalta ei tule aina viranomaisten tietoon tai muiden ulkopuolisten tietoon, sillä siihen liittyy paljon syyllisyyttä, vaikenemista ja häpeää. Sitä ei myöskään aina mielletä samalla lailla rikokseksi kuin esimerkiksi tuntemattoman tekemää väkivaltaa. (Siukola 2014, 10.) Lähisuhdeväkivalta voi olla muodoltaan fyysistä (esim. lyöminen, tukistaminen, läpsiminen, potkiminen, töniminen, kuristaminen ja terä- tai ampuma-aseen käyttö), psyykkistä (esim. väkivallalla uhkaaminen, pelottelu, jatkuva vähättely ja nöyryyttäminen), tai seksuaalista (esim. raiskaus, sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin pakkottaminen, insesti). (Väkivallan vähentäminen. Lähisuhdeväkivalta.)

Lähisuhdeväkivalta alkaa kuitenkin harvoin fyysisenä pahoinpitelynä, ensimmäistä pahoinpitelyä on edeltänyt usein henkinen väkivalta joka murentaa uhrin itsetuntoa. Fyysinen väkivalta on vallankäyttöä raaimmassa muodossa, se ei useinkaan ole kontrolloimatonta raivoa, tutkimuksissa on havaittu, että osa läheisiään pahoinpitelevistä pystyy myös hallitsemaan väkivaltaisuuksiaan. He kohdistavat väkivallan vain puolisoon tai lapsiin eivät ulkopuolisiin ja käyttäytyvät väkivaltaisesti vain kodin seinien sisäpuolella eivät julkisilla paikoilla. (Kaitue, Noponen, Slåen 2007, 12.)

Väkivallan yhteydessä voi esiintyä taloudellista hyväksikäyttöä kuten rahan käytön kontrollointia, kiristämistä ja toisen rahojen ottamista omaan käyttöön tai väkivallalla uhkaamista sekä laiminlyöntiä ja riistoa. Erilaiset kontrollointimuodot, kuten henkilön eristäminen perheestään ja ystävistään, heidän liikkumisensa valvominen ja tiedon tai avunsaannin rajoittaminen ovat myös perhe – ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja. (Väkivallan vähentäminen. Lähisuhdeväkivalta.)

Lähisuhde- ja perheväkivalta sisältää ilmeisimpien väkivallan tekojen lisäksi myös laiminlyönnin ja tekemättä jättämisen. Perheenjäsenten väliselle väkivallalle altistuminen on lapselle yhtä

haavoittavaa kuin suoran väkivallan kohteena oleminen. (Kasvun kumppanit. THL. Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on?)

Tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivalta voi ilmetä vakavana, syvenevänä väkivaltaisuutena, jolle ovat luonteenomaisia pahoinpitelyn, pelottelun ja uhkailun monimuotoisuus ja tekijän yhä omistavammaksi ja kontrolloivammaksi muuttuva käyttäytyminen. Toinen lähisuhdeväkivallan ilmenemismalli on vähemmän väkivaltainen suhde, jossa jatkuva turhautuminen ja viha purkautuvat ajoittain fyysiseksi aggressioksi. Uhrin kokeman avun ja tuen tarve vaihtelee väkivallan muodon ja siitä aiheutuneiden seurausten mukaan. Lähisuhde- ja perheväkivalta jää helposti havaitsematta, koska niin uhrilla kuin tekijälläkin on häpeän, syyllisyyden ja pelon vuoksi korkea kynnys kertoa väkivallasta ja hakea apua. Erityisesti silloin, kun kyseessä on lähisuhteessa koettu seksuaalinen väkivalta tai hyväksikäyttö, on kokemusten puheeksi ottaminen vaikeaa. Samoin lapsiin, nuoriin, vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta ja kaltoin kohtelu jäävät yleisesti piiloon ja sen uhrin vaille apua. (Väkivallan vähentäminen. Lähisuhdeväkivalta.)

Lähisuhdeväkivallassa ei ole yleensä kyse ohimenevästä tapahtumasta vaan pitkäaikaisesta prosessista, jossa väkivallan muodot voivat olla vaihtelevina yhdistelminä läsnä. Lähisuhdeväkivaltaan usein liittyvien alisuhteiden vuoksi väkivallan kokija ei aina itse kykene tai halua saattaa asiaa viranomaisten tietoon. Lähisuhdeväkivalta kokeneista kolmannes ei hae ulkopuolista apua tai ei ota asiaa edes puheeksi ulkopuolisten kanssa. (Koko perhe kierteessä 2007, 18,36.)

5.1 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodot

Fyysinen väkivalta

Töniminen, lyöminen, potkiminen, tukistaminen, pään hakkaaminen, raapiminen, repiminen, ravistelu, ampuma- tai teräaseen käyttö, fyysisellä väkivallalla uhkailu.

Henkinen väkivalta

Alistaminen, arvostelu, nimittely, halveksunta, kontrollointi, sosiaalisen kanssa-käymisen rajoittaminen, voimakas mustasukkaisuus, eristäminen, tavaroiden hajottaminen, kotieläinten vahingoittaminen tai esimerkiksi itsemurhalla uhkaaminen.

Seksuaalinen väkivalta

Raiskaus, raiskauksen yritys tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin painostaminen tai seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen.

Taloudellinen väkivalta

Itsenäisen rahankäytön estäminen, taloudelliseen päätöksentekoon osallistumisen estäminen tai pakottaminen omien rahojen antamiseen toiseen käyttöön, taloudellisella väkivallalla uhkailu tai kiristäminen.

Kaltoin kohtelu tai laiminlyönti

Lapsen, vanhuksen tai vammaisen henkilön jättäminen vaille hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän on ollut niistä riippuvainen, toisen ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla.

Kulttuurinen tai uskonnollinen väkivalta

Uskonnolliseen vakaumukseen pakottaminen, väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla, kuten ns. kunniaväkivalta, uskontoon liittyvillä asioilla uhkailu. (Siukola 2014, 11.)

Väkivallan fyysisiä seurauksia ovat esimerkiksi mustelmat, ruhjeet, haavat, murtumat, aivotärähdykset ja – vammat, silmä- ja hammasvammat sekä palovammat. Lähisuhdeväkivalta voi johtaa pahimmillaan jopa kuolemaan. Lyönnit saatetaan kohdistaa esimerkiksi vatsaan, käsiin tai selkään jotta ulkopuolinen ei voisi niitä havaita. Raskaana oleviin naisiin kohdistuvat väkivalta voi vaikuttaa naisen itsensä lisäksi kehittyvään sikiön terveyteen ja pahimmillaan johtaa sikiövaurioon, ennen aikaiseen synnytykseen tai keskenmenoon.

Yhteys lähisuhdeväkivaltaan on korkea etenkin pään, kasvojen ja kaulan alueen vammoissa silloin kun muu syy ei ole todettavissa. Läheskään kaikilla parisuhdeväkivaltaa kokeneilla ei ole selvää fyysistä vammaa heidän tullessaan terveysasemalle tai päivystykseen. Myös krooniset terveysongelmat voivat olla lähisuhdeväkivallan seurausta. Fyysiset oireet, kuten vatsaongelmat, päänsärky ja krooniset kivut sekä päihteiden käyttö, masennus, itsetuhoiset ajatukset voivat olla seurausta sekä fyysisestä että henkisestä väkivallasta. (Siukola 2014, 12.)

Tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyviä väkivallan seurauksia ovat esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, syömis- ja inihäiriöt sekä pidempiaikaiset psyykkiset seuraukset kuten trauma-peräinen stressireaktio (PTSD), fobiat, paniikkihäiriö sekä psykosomaattiset häiriöt. (Siukola 2014, 12.)

Väkivaltaisissa kodeissa kasvaneilla lapsilla on todennäköisemmin väkivaltaa myös omissa aikuisissa suhteissaan. Naiset ovat miehiä todennäköisemmin uhreina kun taas miehet tekijöinä. Väkivaltaa kokeneet pojat oireilevat jossain määrin enemmän ulospäin kun tytöt taas sisäänpäin. Myös riski omien lasten kaltoinkohteluun voi olla suurempi lapsena kaltoinkohdellulla kuin niillä joilla ei ole kokemusta kaltoinkohtelusta. (Siukola 2014, 13.)

5.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta

Viranomaisten rooli puuttua perheen sisällä tapahtuvassa väkivaltaan korostuu siksi, että lapsi itse on harvoin aktiivinen avunhakija. Lapsen omaa avun hakemista vaikeuttavat paitsi vielä mahdollisesti rajalliset kognitiiviset taidot myös häpeä, omien vanhempien suojeleminen sekä kyvyttömyys tunnistaa väkivaltainen toiminta vääräksi. Niin kansainvälisten kuin kotimaisten tutkimusten mukaan lapseen kohdistuvan väkivallan tunnistamista ja sitä kautta asiaan puuttumista vaikeuttavat muun muassa liiallinen varovaisuus, pelko vääristä ilmoituksista, osaamisen puute sekä omat asenteet väkivaltaa kohtaan. Lastensuojelulain mukaan lastensuojeluilmoituksen tekoon riittää henkilön arvio siitä, että lapsen lastensuojelun tarve tulee selvittää. Kyseessä on nimenomaan siis vaade lastensuojelun tarpeenselvittämiseen: varsinaisen päätöksen varsinaisesta lastensuojelun tarpeesta tekee vasta sosiaalityöntekijä. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kertoivat törmäävänsä työssään edelleen siihen, että lastensuojelun sisältöjä tunnetaan kovin huonosti ja liian usein pelätään, että lastensuojeluilmoitusta seuraavat automaattisesti äärimmäiset toimenpiteet, kuten lapsen huostaanotto. (Lumijärvi 2014.)

Lapsiin kohdistuvan suoran fyysisen väkivallan lisäksi tutkimustieto kertoo meille lapsen kokevan toiseen vanhempaan kohdistuvan väkivallan kuten se kohdistuisi häneen itseensä. Lisäksi voidaan yksinkertaisesti ajatella, että lapsen kasvatusympäristö, jossa väkivaltaa esiintyy on ongelmanratkaisumalleiltaan lapsen kasvulle ja kehitykselle riski, jopa sairastuttava tekijä. Henkisen väkivallan osalta lapsen emotionaalinen laiminlyönti (mm. alistaminen, mitätöinti, psykologinen kontrolli) on kasvatuksellista väkivaltaa ja yhtä haitallista kuin fyysinen väkivalta. Moni siis ajattelee, että kasvatukseen kuuluu tarvittaessa kovatkin otteet. Mutta, se, että tönii, tukistaa, ravistelee tai läimii lastaan on väkivaltaa. Tai se, että uhkaa lyödä, haukkuu ja syyllistää. Vaikka vain kasvatusmielessä, vähän ja ei niin kovaa. Ei ole väkivallan muotoa, joka ei jättäisi jälkeä. Pelon, nöyryytyksen ja häpeän jälki jää aina. Vanhemmat tarvitsevat mahdollisuuksia käsitellä vanhemmuudessa heränneitä vaikeita tunteita ja keskustella tavoistaan kasvattaa ja ratkoa ristiriitoja. (Lumijärvi 2014.)

Teknologian kehittymisen myötä Internet on muodostunut tärkeäksi nuorten kohtaamispaikaksi. Sen parissa vietetään runsaasti aikaa, pidetään yhteyttä ystäviin ja solmitaan uusia kavereussuhteita. Kääntöpuolena Internet tuo mukanaan uusia kiusaamisen ja väkivallan muotoja. Tutkimus osoittaa, että lapset ja nuoret kokevat häirintää ja uhkailua Internetissä ja matkapuhelimilla. Erityisesti tyttöihin kohdistuu myös seksuaalista häirintää ja ehdottelua. Nuorten keskinäinen väkivalta on hyvin tyypillinen lapsiin kohdistuva väkivallan muoto. Erityisesti tämä tulee esille poikien kohdalla. Suuri osa poikien kokemuksista on nuorten keskinäistä välienselvittelyä, jota ei aina mielletä väkivallaksi. (Humppi, Ellonen 2010, Ellonen, Kääriäinen, Salmi, Sariola, 2008.)

5.3 Ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu

Suomen väestö ikääntyy, 80 vuotta täyttäneiden määrä yli kolminkertaistuu vuoteen 2030. Vuonna 2015 Suomessa on yli 65-vuotiaita 20.5 %. Suomen väestö muuttuu Euroopan neljänneksi nuorimmasta sen kolmanneksi vanhimmaksi. Ikääntyneiden kaltoinkohtelu on moniulotteinen ja monimuotoinen ilmiö, se ei täytä aina rikoksen tunnusmerkkejä. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan iäkkääseen ihmiseen kohdistuvaa, yksittäistä tai toistuvaa tekoa tai toimen laiminlyöntiä joka tapahtuu luottamuksen varassa toimivassa suhteessa ja joka aiheuttaa iäkkäälle vahinkoa tai ahdinkoa. Kaltoinkohtelu voi olla fyysistä, psyykkistä, seksuaalista tai taloudellista/aineellista. Se voi ilmetä hoidon tai avun laiminlyöntinä, oikeuksien rajoittamisena, se voi olla tahatonta tai tahallista. Kaltoinkohtelu voi olla perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa jolloin tekoon syyllistyvä tulee yleensä uhrin lähipiiristä ja se tapahtuu usein turvalliseksi miellettyssä paikassa kotona tai hoitopaikassa. Kaltoinkohteluun voi syyllistyä myös viranomainen tai ikääntynyttä hoitava henkilö. Erityisiä riskiryhmiä ovat muistisairaat, fyysisesti heikot ja yksin asuvat iäkkäät. Kaltoinkohteluun lisääviä riskitekijöitä ovat hoitovastuussa olevan henkilön uupuminen, stressi sekä koulutuksen ja osaamisen puute.

Suomessa on arvioitu, että 15–20 % sairaala- ja terveyskeskuspäivystyskäynneistä liittyisi ainakin osaksi iäkkääseen kohdistuneeseen kaltoinkohteluun. Kaltoinkohtelu jää herkästi tunnistamatta, lähisuhteessa koetusta väkivallasta ei yleensä kerrota oma-aloitteisesti. Terveiden – ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimuksessa 2010 ikääntyneisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta, todettiin Suomessa 28 % ikääntyneistä naisista kokeneen kaltoinkohtelua. (Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen 2011.) (Turvallinen elämä ikääntyneille. Toimintaohjelma ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi 2011.)

Vammaisten kohtaama lähisuhdeväkivalta on usein täysin piilossa. Väkivallan mahdollisuus on kuitenkin läsnä vammaisten haavoittuvuuden ja puolustuskyvyttömyyden kautta. Vammaiset saattavat olla täysin riippuvaisia muista ihmisistä, olipa kyseessä sitten omaishoitaja, avustaja tai laitoksen henkilökunta. Erityisesti kehitysvammahuollossa nousevat ajoittain esiin esim. pakkotoimenpiteet, perusoikeuksien rajoittaminen ja nöyryyttävät hoitokäytännöt. Vammaiset saattavat kohdata myös kemiallista väkivaltaa lääkkeiden liiallisena annosteluna ja taloudellista väkivaltaa, koska usein raha-asioiden hoitamiseen tarvitaan avustajia (Päivi Sinkkonen, 2009.)

5.4 Maahanmuuttajien kokema väkivalta

Maahanmuuttaja miehet ja naiset kokevat Suomessa väkivaltaa useammin kuin valtaväestö. Suurin osa väkivallasta jää tulematta viranomaisten tai muiden auttajatahojen tietoon. (Koko perhe kierteessä 2007, 37.)

Lähisuhdeväkivaltaa kokevat maahanmuuttajanaiset ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa koska he saattavat kieltä osaamattomina ja oikeuksistaan tietämättöminä olla riippuvaisempia väkivaltaisesta kumppanistaan kuin kantaväestöön kuuluvat naiset. Väkivallan tekijä voi pitää esimerkiksi tarkoituksellisesti epätietoisena erilaisista taloudellisista tuista. Maahanmuuttajanaiset eivät välttämättä ole tietoisia mistä kaikkialta tietoa ja apua voi saada ja heiltä puuttuu keskeiset sosiaaliset verkostot. (Kaitue, Noponen, Släen 2007,17.)

Väkivaltaa kokeneella maahanmuuttajanaisella on oikeus saada tietoa omista oikeuksistaan. Asiakkaan kanssa keskustellessa olisi hyvä antaa myös kotiin luettavaksi auttavista palveluista. Erikielisten tukihenkilöiden palveluita tarjoaa Monika-naiset liitto www.monikanaiset.fi

Maahanmuuttajat tulevat Suomeen usein maista, joissa kuritusväkivaltaa ei ole lainsäädännössä kielletty. He tarvitsevat omalla kielellään tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä ja lapsen oikeuksista sekä tukea ja opastusta väkivallattomien kasvatustietojen käyttöön. Maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat Suomessa enemmän kuritusväkivaltaa kotonaan kuin kantasuomalaiset lapset. (Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015.)

5.4.1 Kunniaväkivalta

Perheen tai suvun piirissä tapahtuva kunniannormien puolustamiseen liittyvä ihmisoikeuksia loukkaava väkivalta on kunniaväkivaltaa. (Nietola 2011,13). Kunniaväkivallalle tyypillistä on, että tekijän läheiset, perhe ja suku ovat tukemassa tai jopa suunnittelemassa väkivaltaa. (Kaitue, Noponen, Släen 2007,20).

Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole sidoksissa yhteen uskontoon tai kulttuuriin vaan sitä esiintyy patriarkaalisissa (miesvaltaisissa ja -johtoisissa), hierarkkisissa ja yhteisöllisissä kulttuureissa. Tavallisimmin kunniaan liittyvän väkivallan kohteena ovat tyttö tai nainen, mutta toisinaan myös pojat ja miehet sekä seksuaalivähemmistöjen edustajat. Kunniaan liittyvän väkivallan äärimmäinen muoto on kunniamurha.

Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole vain maahanmuuttajien ongelma vaan ilmiö koskettaa monikulttuuristen liittojen kautta eri etnistä taustaa olevia puolisoja ja heidän lapsiaan sekä toisen ja kolmannen polven paluumuuttajia.

Pakkoavioliitot ovat osa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Pakkoavioliitossa on kyse toisen tai molempien puolisojen tahdonvastaisesti järjestetystä avioliitosta. Järjestetty avioliitto ja pakkoavioliitto menevät usein käsitteinä sekaisin. Järjestetyt puolisojen vapaaehtoisesti solmimat avioliitot ovat laillisia. Suomen lainsäädännössä ei mainita erikseen kunniaan liittyvää väkivaltaa eikä pakkoavioliittoa, mikäli henkilö pakotetaan avioliittoon vastoin tahtoaan voidaan rankaisemiseen soveltaa rikoslain pakottamista, laitonta uhkausta ja pahoinpitelyä koskevia pykäläitä. (Monika-naiset liitto 2011,13,15,16,33.)

5.4.2 Tyttöjen ympärileikkaus

Tyttöjen ympärileikkauksen perinnettä harjoitetaan Länsi- Afrikasta Somaliaan ulottuvalla alueella, osassa Lähi- Itää, Kaakkois-Aasiassa ja lisäksi maahanmuuttajaväestön keskuudessa Euroopassa, USA:ssa, Kanadassa, Uudessa Seelannissa sekä Australiassa. Suurin osa leikkauksista tehdään 4-12 vuotaille tytöille. Noin 130 miljoonaa maailman naisista on ympärileikattu. Nykyään ympärileikkauksesta käytetään myös nimeä silpominen koska ajatellaan sen paremmin kuvaavan toimenpiteen luonnetta. Somalit ovat Suomessa suurin afrikkalaistaustainen maahanmuuttajaryhmä jonka kulttuurisiin tapoihin kuuluu ympärileikkaus. Suomessa tyttöjen ympärileikkauksen kieltää rikoslaki. Ympärileikkaus täyttää törkeän pahoinpitelyn kriteerit. (Monika – naiset 2011, 18.)

5.5 Ihmiskauppa

Ihmiskauppa on vaikeasti tunnistettava rikollisuutta josta vain osa tulee viranomaisten tietoon. Ihmiskauppa on yksi merkittävimmistä nykyajan vakavista ihmisoikeushaasteista. Sitä tapahtuu prostituution ja seksiteollisuuden yhteydessä, mutta se voi liittyä myös työperäiseen kiskontaan, pakkotyöhön, naiskauppaan, lapsikauppaan tai elinkauppaan. Tekijöinä voi olla myös uhrin omaiset ja ystävät. Kyse on ihmisen kokonaisvaltaisesta hyväksikäytöstä taloudellisen hyödyn tavoittelun välineenä. Suurin osa Suomeen tulevista ihmiskaupan uhreista on aikuisia naisia tai miehiä. Ihmiskauppa ei välttämättä liity järjestäytyneeseen rikollisuuteen, laittomaan maahantulon järjestämiseen, laittomaan maassa oleskeluun tai luvattomaan työntekoon. Monet tunnistetut ihmiskaupan uhrit ovat oleskelleet maassa laillisesti ja tehneet työtä luvallisesti. Tekijät voivat olla uhrin omaisia, tuttavien tai ystäviä. Suomi on vuosittain arviolta satojen ihmiskaupan uhrien kauttakulku ja kohdema. (Monika-naiset 2011, 19.)

Oleellista ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymiselle on, että rikoksen uhri on erehdytetty tai hänet on riippuvaista asemaa tai turvattomuutta hyväksi käyttäen alistettu esim. toimimaan prostituoituna. Uhri on yleensä riippuvuussuhteessa rikoksen tekijään, joka ylläpitää riippuvuutta laittomin keinoin esimerkiksi uhkailemalla, väkivallalla tai vapautta rajoittamalla. Ihmiskauppa on yksilöön kohdistuva rikos. Valtioneuvoston 25.6.2008 hyväksymässä ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa määritellään kattavasti Suomessa toteutettavat ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet.

Toimenpiteissä kiinnitetään aikaisempaa tarkemmin huomiota etenkin uhrien tunnistamisen toimivuuteen, ennaltaehkäiseviin toimiin ja ihmiskauppaa koskevan tietoisuuden lisäämiseen. (Ihmiskauppa rikoksena.)

5.6 Väkivalta ja alkoholinkäyttö

Suomessa väkivaltaan syyllistyneistä noin kaksi kolmasosaa on tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Mitä vakavammasta väkivallasta on kysymys sitä todennäköisemmin tekijä on päihtynyt. Alkoholi ei kuitenkaan ole väkivallan perimmäinen syy. Väkivallan käyttö on opittua käyttäytymistä jota ylläpitävät sosiaaliset, kulttuuriset- ja yhteiskunnalliset tekijät. Toistuvasti väkivallan kohteeksi joutuminen lisää hallitsematonta alkoholinkäytön riskiä ja sitä kautta riskiä joutua väkivallan kohteeksi tai syyllistyä väkivaltaan. Lähisuhdeväkivaltaan ei läheskään aina liity alkoholi, tekijä on päihtynyt vajaan puoleen väkivaltatilanteissa. Puolison humalahakuinen juominen lisää kuitenkin selkeästi riskiä väkivaltaan. Poliisin tietoon tapaukset tulevat useimmiten silloin kun mies on päihtynyt. (Koko perhe kierteessä 2007,19, 35.)

Vanhempien alkoholin väärinkäyttö ja perhe- ja lähisuhdeväkivalta esiintyvät valittavan usein samanaikaisesti. Tilanne on omiaan aiheuttamaan haittoja kaikille perheenjäsenille. Lapsille ja nuorille seurauksena voi olla ongelmia terveydentilassa, opinnoissa, ihmissuhteissa tai tunne-elämässä. Vanhempien tilanteeseen saattaa liittyä joukko muitakin ongelmia, kuten lääkkeiden tai huumeiden väärinkäyttöä, mielenterveysongelmia, työttömyyttä tai sosiaalista syrjäytymistä. Vanhempien alkoholin väärinkäyttö ja perhe- ja lähisuhdeväkivalta ovat erillään tärkeitä teemoja eurooppalaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa. Silti vain harvoissa tutkimuksissa ja poliittisissa linjauksissa on tähän mennessä tuotu esiin tarvetta tarkastella niiden yhteisesiintyvyyttä ja vaikutusta lapsiin ja perheisiin.

Esimerkiksi YK:n pääsihteerin tutkimus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta vuodelta 2006 sisältää luvun lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kotona ja perheessä. Siinä ei kuitenkaan käytännössä lainkaan mainita väkivallan ja päihteiden väärinkäytön välistä yhteyttä. Silti on olemassa näyttöä siitä, että alkoholin väärinkäytön, väkivallan ja muiden ongelmien keskellä eläminen saattaa olla ”kaksoisuhka” monille lapsille ja nuorille (Lasinen lapsuus, www.lasinenlapsuus.fi)

6 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa

6.1 Väkivaltatilastoja

Vuonna 2013 tuli poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon 517 000 rikoslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia oli kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Valtaosan niistä muodostavat pahoinpitelyrikkokset. Edellisvuoteen verrattuna rikosten kokonaismäärä pysyi lähes ennallaan, laskua oli noin 0,6 prosenttia.

Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset vuonna 2013	Yhteensä 38026 tapausta
Pahoinpitely tai lievä pahoinpitely	33724
Törkeä pahoinpitely	1791
Murha, tappo tai surma	95
Seksuaalirikokset	3310
Raiskaus	975

Taulukko 2. Suomen väkivaltatilastoja vuodelta 2013

Pahoinpitelyrikosten määrällinen kasvu on jatkunut pitkään. Viime vuosina on ollut merkkejä kasvun tasaantumisesta. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon, mutta vähenivät jälleen vuosina 2012 ja 2013.

Henkirikollisuus on ollut viime vuosina vähenemään päin. Vuonna 2013 määrä oli hieman edellisvuotta korkeampi, mutta väkilukuun suhteutettu luku (rikoksia 100 000 asukasta kohden) pysyi edelleen matalana suhteessa viime vuosikymmenten tasoon. Henkirikosten määrä pysyi vuonna 2013 lähes edellisvuoden tasolla. Tilastoitujen murhien, tappojen ja surmien määrä oli 95, seitsemän prosenttia vuotta 2012 suurempi. Se oli kuitenkin edelleen selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon (115), toiseksi pienin sitten vuoden 1970.

Vuoden 2014 ensimmäisellä neljänneksellä poliisin tietoon tuli seitsemän prosenttia enemmän kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia kuin vastaavalla jaksolla vuonna 2013. Henkirikollisuudelle on ominaista rikosten kuukausittaisen määrän huomattava ja varsin satunnainen vaihtelu. Tästä johtuen ensimmäisen vuosineljänneksen kehityksestä ei yleensä juurikaan voi päätellä koko vuoden kehitystä. Tällä hetkellä käytävissä olevien tietojen perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että rikosten määrä kuluvaan vuonna ei tule merkittävästi poikkeamaan viime vuosien keskimääräisestä

Henkirikollisuuden yleisrakenne on rikollisuuden vähenemisestä huolimatta pysynyt muuttumattomana. Tyypillinen suomalainen henkirikos on edelleenkin yksityisasunnossa tehtävä ryyppyräitötappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Useimmiten syyllinen ja uhri ovat keskenään vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholi-soituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita.

Vuosina 2003–2011 69 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa, 83 %:ssa rikoksia ainakin yksi osapuolista oli humalassa. Henkirikoksissa yleisin

uhri on tuttavan tai ystävän surmaama mies (47 % uhreista). Seuraavaksi yleisimmät ovat parisuhdekumppanin surmaama nainen (18 %) ja uhrille ennalta tuntemattoman henkilön surmaama mies (10 %).

Henkirikollisuuden alueelliset tasoerot ovat huomattavat. Korkeimmat rikollisuustasot löytyvät Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnista. Kuluvalle vuosikymmenellä rikollisuustaso on ollut korkein Lapissa ja alhaisin läntisellä Uudellamaalla. Henkirikollisuuden taso on Suomessa Euroopan unionin kuudenneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikki Euroopan maat huomioiden. Rikollisuustason korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien poikkeuksellisen korkealla rikollisuustasolla. Huomattavassa osassa henkirikoksia myös rikosapuolten välillä on esiintynyt jo aiemmin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista. Jonkin asteista ennalta oirehtimista tai keskinäistä väkivaltaa oli esiintynyt 56 % katsauskauden henkirikoksia, osapuolet olivat kuitenkin kääntyneet ongelmiansa johdosta suhteellisen harvoin viranomaisten tai väkivallan uhrien tukijärjestelmien puoleen. *Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä näyttäisi olevan se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua.*

Uhreista 41 % oli surmattu kotona. Parisuhteen ongelmat oli naisin yleisin motiivi rikokseen (31 %). Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä. Katsauskaudella surmattiin 49 alle 15-vuotiaasta lasta. Uhreista 30:n (61 %) surmaaja oli äiti, 15:n (31 %) isä, yhden (2 %) isäpuoli, kahden (4 %) veli ja yhden (2 %) uhrille ennalta tuntematon mies.

Naisten tekemien henkirikosten uhri oli useimmiten joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (36 %) tai tekijän lapsi (25 %). Miesten uhreista tuttavat ja ystävät muodostivat 56 prosenttia ja puoliset, seurustelukumppanit ja entiset kumppanit 21 prosenttia. Miesten rikollisuustaso oli korkein 21–24-vuotiaiden ikäryhmässä, naisten rikollisuustaso 35–39-vuotiailla.

Suomalainen henkirikollisuus on suurelta osin syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta. Katsauskauden pääepäillyistä 96 prosenttia oli Suomen kansalaisia, neljällä (0,4 %) oli Suomen ja muun maan kaksoiskansalaisuus ja neljä prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.

Rikoksen jälkeisen avun ja hoidon suurimmiksi ongelmiksi omaiset mainitsivat satunnaisuuden, epäjatkuvuuden ja riittämättömyyden. Viranomaispalvelu- ja auttajatahoista vastaajat olivat tyytyväisimpiä kirkkoon (81 %), poliisiin (75 %), oikeusaputoimistoon (75 %) ja syyttäjään (72 %). Saamiinsa mielenterveys- ja terveydenhuollon palveluihin tyytyväisiä oli runsas puolet apua saaneista, samantapaisia olivat myös käsitykset oikeuslaitoksesta. (Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa, Henkirikokatsaus 2013.)

6.2 Tilastoja Järvenpäästä

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta Järvenpäässä	2012	2013	1-9/2014
Sosiaalipäivystyksen tilastoimat perheväkivaltatapaukset	133	103	108
Perheväkivallaksi luokitellut rikosilmoitukset	71	55	40
Poliisin tilastoimat väkivaltarikokset	1390	1250	808
Terveyskeskuksen täyttämät pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeet (PAKE)	-	15	17
Lastensuojeluilmoitukset (ilmoitusperusteena perhe- ja lähisuhdeväkivalta)	160	141	175

Taulukko 3. Järvenpään tilastot

7 Viranomaisten toimintaa ohjaavat keskeiset lait ja säännökset

7.1 Salassapito ja dokumentointi

Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapito 13 § (30.6.2000/653).

Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveys- ja hoitoalan ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.

Perheväkivallan ehkäisyssä ja tunnistamisessa sekä perheväkivaltaan liittyvässä auttamistyössä dokumentoinnilla on tärkeä merkitys. Dokumentoinnissa on huolehdittava siitä, että kaikki tiedot ovat asianmukaisia ja ne on kirjattu totuudenmukaisesti. Tietoihin on kirjattava, mistä tieto on peräisin, esimerkiksi "lapsi kertoo seuraavasti".

Kaikkien viranomaisten tulisi kirjata tietojärjestelmiinsä objektiivisesti ja riittävällä tarkkuudella havainnot epäilyistä perheväkivallasta, vaikka tapahtumat eivät sillä kerralla aiheuttaisikaan toimenpiteitä. Fyysiset vammat on tärkeä kuvata riittävän yksityiskohtaisesti mahdollista poliisitutkintaa tai muuta viranomaiskäsitelyä varten (PAKE lomake).

Aikaisemman perheväkivallan dokumentointi on tärkeää myös esimerkiksi lähestymiskieltoa haettaessa tai lapsen tapaamisoikeuksia määrättäessä. Asiakkaalla on oikeus pyynnöstä saada nähdä kaikki häntä itseään koskevat tiedot. Hänellä on oikeus nähdä ja saada sekä tietojärjestelmiin että muihin asiakaskortistoihin ja –kansioihin tallennetut ja kirjatut tiedot. Hänellä on pyynnöstä oikeus saada jäljennökset kaikista näistä tiedoista.

Huoltajalla on pääsääntöisesti oikeus tarkistaa alaikäisen lapsensa tiedot, ellei henkilötietolaissa säädetty kieltäytymisperuste tule kyseeseen. Jos alaikäisellä on sosiaalihuollon asiakaslain 11§:ssä säädetyn itsemääräämisoikeuden perusteella oikeus kieltää itseään koskevien tietojen antaminen lailliselle edustajalleen, ei laillisella edustajalla ole myöskään henkilötieto- tai julkisuuslain mukaista tarkastusoikeutta kyseisiin tietoihin.

Lapsella ei ole ehdotonta oikeutta kieltää tietojen luovuttamista vanhemmalle/huoltajalle, vaan ammattihenkilö joutuu arvioimaan tilannetta. Potilastietojen osalta tarkastusoikeutta ei ole silloin, kun lapsi on potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain mukaisesti kieltänyt tietojensa antamisen huoltajalleen. Myös lapsella itsellään on tarkastusoikeus omiin tietoihinsa, jos hänellä on puhevalta asiassa.

Poikkeuksellisesti tietojen antamisesta voidaan kieltäytyä, jos tiedon antamisesta saattaisi aiheutua vakavaa vaaraa asiakkaan terveydelle tai hoidolle tai jonkun muun oikeuksille. Jos tietojen antamisesta kieltäydytään, viranomaisen tulee antaa päätös asiasta. Päätöksessä on mainittava kieltäytymisen syy. Esimerkiksi perheväkivaltatilanteessa lapsen suojaaminen vanhemman väkivallalta tai väkivallan uhalta voi olla peruste olla luovuttamatta tietoja vanhemmalle. Asiakkaalla on oikeus saada asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Hyvän tietojenkäsittelytavan mukaista on ilmoittaa asiakkaalle tästä oikeudesta.

7.2 Lastensuojeluilmoitus

Vuoden 2008 alussa voimaan tulleen ja vuonna 2010 täydennetyin lastensuojelulain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen- ja nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai uskonnollisen yhdyskunnan, turvapaikan hakijoiden vastaanotto toimintaa tai hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön, sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevilla henkilöillä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tilanteessa, jossa he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Kaikilla työntekijöillä on lastensuojeluilmoituksen lisäksi velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä, että alle 18 – vuotiaiseen lapseen on kohdistunut seksuaalisrikos (Hyvärinen, Hautamäki 2013.)

7.3 Laki lähestymiskiellosta

Lähestymiskiellon tarkoituksena on ennaltaehkäistä rikoksia, antaa turvaa ja parantaa itsensä uhatuksi kokevan henkilön oikeusturvaa. Sillä pyritään myös lisäämään mahdollisuuksia puuttua vakavaan häirintään. Lähestymiskiellolla tarkoitetaan sitä, että henkilön terveyden, hengen, vapauden tai rauhan suojaamiseksi voidaan toista henkilöä kieltää pitämästä häneen yhteyttä. Se voidaan määrätä perusmuotoisena, laajennettuna tai perheen sisäisenä. Perusmuotoisessa lähestymiskiellossa kieltoon määrätty henkilö ei saa tavata, eikä ottaa yhteyttä suojeltavaan henkilöön tai edes yrittää sitä. Myös tarkkailu ja seuraaminen ovat kiellettyjä. Laajennettu lähestymiskielto sisältää edellisten kieltojen lisäksi myös kiellon oleskella tietyllä alueella, suojattavan henkilön vakituisen asunnon, loma-asunnon, työpaikan tai muun rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Perheen sisäiseen lähestymiskielloon määrätyn henkilön on poistuttava yhteisestä asunnosta eikä hän saa palata sinne määräaikana. Hän ei saa tavata eikä muutoinkaan ottaa yhteyttä henkilöön, jota kiellolla suojataan. Väkivalta jatkuu usein eronkin jälkeen uhkailuna ja pahoinpitelynä. Tämän takia laki on erittäin tärkeä väkivallan uhan alaisena eläville naisille ja lapsille. Nainen voi tarvita sitä itsensä ja lastensa suojaamiseksi. Lähestymiskielloa haetaan joko poliisilta tai suoraan käräjäoikeudelta. Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. (Lähestymiskielto. Lähestymiskiellon sisältö.)

8 Kunnan työtä tukevia palveluita

Kunnan työtä tukevia palveluita löytyy Suomesta paljon. Näihin palveluihin asiakas voi ottaa itse suoraan yhteyttä tai työntekijä voi ohjata asiakkaan palveluiden piiriin.

8.1 Lista erilaisista verkkopalveluista

Portti auttaviin verkkopalveluihin verkkopalvelut

8.2 Lapsille – ja nuorille suunnatut palvelut

Mannerheimin Lastensuojeluliito ry www.mll.fi

Pelastakaa Lapset ry www.mantelichat.fi

Nuorten Kriisipiste www.nuortenkriisipiste.com

Nuorten turvatalo (SPR) www.redcross.fi/apuajatukea/nuortenturvatalot

Tyttöjen talo 10–28 -vuotiaiden tyttöjen ja nuorten naisten kohtaamispaikka

<http://www.tytojentalo.fi>

Poikien talo 10–28 -vuotiaiden poikien ja nuoren miesten kohtaamispaikka <http://poikientalo.fi/>

Tukea opiskelijoille <https://www.nyyti>.

8.3 Miehillä suunnatut palvelut

Jussi-työ Jussi työ apua väkivaltaa käyttäville miehille

Miessakit, lyömätönlinja <http://www.miessakit.fi>

(Miesten linja <http://www.lyomatonlinja.fi> ensisijaisesti espoolaisille)

8.4 Naisille suunnatut palvelut

Naisten Linja www.naistenlinja.fi

Raiskauskeskus Tukinainen <https://tukinainen.fi/>

Voimavarakeskus Monika www.moninaiset.fi apua ja ohjausta 25 eri kielellä

8.5 Ikäihmisille suunnatut palvelut

Suomen vanhusten turvakotiyhdistys- Suvanto ry www.suvantory.fi

Punainen Risti <http://www.punainenristi.fi/> Apua omaishoitajana jaksamiseen.

8.6 Pariskunnille ja perheille suunnatut palvelut

Järvenpään, Tuusulan ja Keravan seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus

Väestöliitto www.vaestoliitto.fi mm. parisuhteisiin liittyvää tukea

Pelastusarmeijan perheiden tukikeskus <http://pelastusarmeija.fi/hedvig/>

8.6 Uhreille suunnatut palvelut

Rikosuhripäivystys. Apua rikoksen uhreille ja heidän läheisilleen eri kielillä. <http://www.riku.fi>

8.7 Turvakoteja

Ensi – ja turvakotien liitto www.ensijaturvakotienliitto.fi

Nettiturvakoti. www.turvakoti.net. Apua perheväkivaltaan.

Pääkaupungin turvakoti <http://www.paakaupunginturvakoti.fi/>

Mona – koti <http://www.monikanaiset.fi/index.php/tuki/mona>. Maahanmuuttajanaishuoneille ja -lapsille

Helsingin ensikoti ry <http://www.helsinginensikoti.fi/> Tukea vauvaperheille.

8.8 Muita auttavia tahoja

Apua ja tukea <http://www.jarvenpaanseurakunta.fi/apua.asp>

Apua kriisitilanteissa <http://www.tukinet.fi>

Hyvinkään Seudun Mielenterveysseura www.hymise.fi

Suomenmielenterveysseura <http://www.mielenterveysseura.fi>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry www.mobiiliapu.fi

Nettipoliisi www.poliisi.fi/nettipoliisi apua netissä tapahtuviin rikoksiin

Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneille <http://www.suomendelfins.fi/>

Maahanmuuttajille <https://www.hdl.fi/fi/konsernin-artikkelit/393-toiminta/kitu-lapset-ja-nuoret/1868-kitu-lapset-ja-nuoret-linkit> <http://www.monikanaiset.fi/>

9 Mitä perhe- ja lähisuhdeväkivalta maksaa?

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta aiheuttaa paljon pelkoa, surua ja kärsimystä. Kärsimyksen lisäksi se aiheuttaa suuria taloudellisia kustannuksia. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannuksista on tehty Suomessa kaksi selvitystä, jotka osoittavat väkivallasta aiheutuvien taloudellisten seurausten olevan suuret. Kustannuksia arvioineen selvityksen mukaan joka päivä kaksi naista joutuu sairaalahoitoon parisuhdeväkivallan seurauksena. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuonna 2009 julkaiseman selvityksen mukaan väkivallasta aiheutuvien välittömien kustannusten on arvioitu olevan Suomessa noin 90 miljoonaa euroa. Välillisesti väkivallasta aiheutuu jopa kaksinkertainen määrä kustannuksia menetetyn elämän, hyvinvoinnin heikentymisen sekä työpanoksen menetyksen lisäksi. (Perheväkivallan kustannukset, Kaitue, Noponen, Slåen 2007, 29.)

10 Toimintasuunnitelman seuranta ja arviointi sekä viestintäsuunnitelma

Toimintasuunnitelman kick off tilaisuus pidetään 4.3.2015.

Suunnitelman implementointivastuu on osa yksiköiden esimiesten normaalia työtehtävää. Vastuu toimintasuunnitelman seurannasta kuuluu terveydenedistämisen avainalueelle.

Järvenpähän perustetaan monialainen seurantaryhmä, joka kokoontuu noin kaksi kertaa vuodessa ja seuraa kaupungin ennaltaehkäisevien suunnitelmien täytäntöönpanoa.

Viestintä- ja koulutussuunnitelma laaditaan ennen 4.3.2015 olevaa kick off-tilaisuutta

Lähteet

Ellonen, Noora - Kääriäinen, Juha- Salmi, Venla- Sariola, Heikki 2008.

Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta .Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008.

[https://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/taustamateriaali/\\$file/taustamateriaali.pdf](https://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/taustamateriaali/$file/taustamateriaali.pdf)

Henkirikoskatsaus 2013.

http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/0mwrzoHEI/29_henkirikoskatsaus_2013.pdf

Humppi, Sanna-Mari – Ellonen, Noora.2010. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Juvenes Print. Tampere.

[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Tutkimuksia%2040_web_valmis/\\$file/Tutkimuksia%2040_web_valmis.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Tutkimuksia%2040_web_valmis/$file/Tutkimuksia%2040_web_valmis.pdf)

Hyvärinen, Salla – Hautamäki, Jari 2013. Katkaise väkivalta Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksista epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere. Juvenes Print

Ihmiskauppa rikoksena.

http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_tietoa/ihmiskauppa_rikoksena

Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen 2011

http://www.rikosentorjuntaneuvosto.fi/material/attachments/rtn/rtn/julkaisut/julkaisutomjartn/6Ce_wjkJjC/Senioriselvitys_2011.pdf

Kaitue, Sanna - Noponen, Tanja – Släen, Anne 2007. Yleistä muttei yksityistä - oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki. Edita.

Kasvun kumppanit. THL. Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on?

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/ehkaiseva/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde

Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi.2007. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2007:27. Helsinki. Yliopistopaino.

<http://www.lasinenlapsuus.fi/content/vanhempien-alkoholink%C3%A4yt%C3%B6n-ja-perhe-ja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan-yhteisesiintyvyyys>

Lumijärvi Kaisa, PsM, psykoterapeutti, projektipäällikkö Ensi- ja turvakotien liitto

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/blogi/kaisa-lumijarvi-8-4-2014/>

<http://www.emmaelias.fi/ajankohtaista/emma-elias-kokosi-asiantuntijoita-yhteen-lahdessa>

Lähestymiskiello. Lähestymiskiellon sisältö.

<http://oikeus.fi/fi/index/esitteet/lahestymiskiello/lahestymiskiellonsisalto.html>

Monika-Naiset liitto 2011. Tunnista ja turvaa – käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Helsinki. Oy Nord Print Ab.

Nietola, Vuokko 2011. Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä. Lisensiaatin tutkimus - Diakonia ammattikorkeakoulu. Tampere. Juvenes Print.

Perheväkivallan kustannukset

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-tietoa/perhevakivalta/perhevakivallan-kustannukset/>

Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa.

http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/VfwyB59LI/266_Rikollisuustilanne_2013_2014.pdf

Sinkkonen Päivi (toim.) Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy Tampereella. 2009

Siukola, Reetta 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveys- ja terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere. Juvenes Print.

Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2008:9. Helsinki. Yliopistopaino.

Turvallinen elämä ikääntyneille. Toimintaohjelma ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi. Sisäasianministeriön julkaisuja 19/2011.

http://www.intermin.fi/download/24903_192011.pdf

Väkivallan vähentäminen. Lähisuhdeväkivalta.

<http://vakivalta.rikosentorjunta.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/lahisuhdevakivalta.html>

ÄLÄ LYÖ LASTA! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12720.pdf

Liitteet

Järvenpään mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

Järvenpään kotouttamisohjelma

Järvenpään äitiys- ja lastenneuvolan väkivaltaan liittyvä kyselylomake

Ohje neuvolaan lasten pahoinpitely epäilyissä

Ohje varhaiskasvatukseen lasten pahoinpitely epäilyissä

Ohje kouluille lasten pahoinpitely epäilyissä
Vuokaaviossa olevat lomakkeet liitteeksi

Liite 2 Lomake parisuhdeväkivallan seulontaan äitiys- ja lastenneuvolassa

**LOMAKE PARISUHDEVÄKIVALLAN SEULONTAAN
ÄITIYS- JA LASTENNEUVOLASSA**

Kysymykset esitetään raskaana oleville naisille viimeistään raskauden kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana ja äidille viimeistään nuorimman lapsen ollessa kuuden kuukauden ikäinen.

Esitä naiselle seuraavat kysymykset aina kahden kesken.
Kirjoita naisen kertoma vastaus ko tilaan tai ympyröi sopiva vaihtoehto.

1	Millaisena koet parisuhteesi?	Kyllä	Ei
2	Käyttäytykö kumppanisi joskus niin, että pelkäät hantaa?	1	2
3	Käyttäytykö kumppanisi sinua kohtaan halventavasti, nöyryyttävästi tai kontrolloivasti?	1	2
4	Onko nykyinen kumppanisi		
	Uhannut sinua väkivallalla (sis. myös uhkauksen käyttöä jotakin asetta/välinettä)?	1	2
	Tarttunut kiinni, replinyt, tönälssyt, laimälssyt tai potkälssut sinua?	1	2
	Käyttällyt muuta fyysistä väkivaltaa sinua kohtaan?	1	2
	Palmnstanut, pakottanut tai yrittällyt pakottaa sinua seksuaaliseen kanssakällymiseen?	1	2
5	Milloin nykyinen kumppanisi källytälly väkivaltaisesti?		
	Viimeisen 12 kuukauden aikana	1	2
	Raskauden aikana	1	2
	Synnytyksen jälkeen	1	2
6	Onko nykyinen kumppanisi ollut väkivaltainen lastanne/lapstanne kohtaan?	1	2
7	Onko joku lapsistasi nähnyt tai kuullut, kun kumppanisi on källytälly väkivaltaisesti?	1	2
8	Millaista tukea/apua halualisit tilanteeseesi?		

Copyright: Sirkka Perttu 2003